

FULL FART PÅ DEICHMAN

STORE PLANER I FINNMARK

FORMIDLER K-FONDBØKER

BOK OG BIBLIOTEK

— med medlemssider fra Norsk Bibliotekforening

Nr. 6/2015

Bibliotekar- utdanning i 75 år

eBokBib

eBokBib versjon 3 slippes nå!

**eBokBib er utviklet av
Bibliotek-Systemer As**

DET ER KOMMET EN
NY NORSK LEVERANDØR
TIL BIBLIOTEKSYSTEMER
OG RFID-LØSNINGER

Samle, formidle, dele

75 år med bibliotekarutdanning

Redaktør: Professor Ragnar Audunson,
Høgskolen i Oslo og Akershus,
avdeling ABI

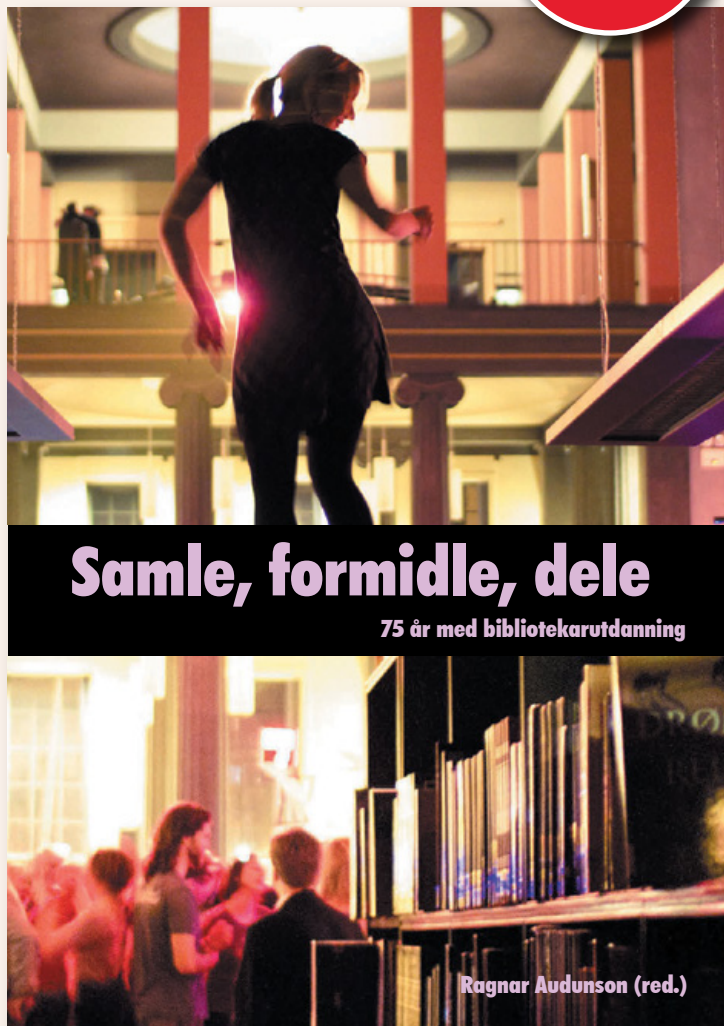
Har vi behov for bibliotek når «alt ligger på nettet»?

Hva skal vi med fagutdannede bibliotekarer når folkebibliotekene helst vil være kultur- og litteraturhus?

Bibliotekene og bibliotekarprofesjonen er under debatt. Utvidelsen av formålsparagrafen i Lov om folkebibliotek har fått bibliotekledere til å spørre om man trenger andre typer kompetanse enn den bibliotek- og informasjonsfaglig utdanning tilbyr. Andre argumenterer for at bibliotekets og bibliotekarenes betydning blir mindre når man har tilgang til hele internettet fra nærmeste telefon og nettbrett.

Bibliotekets oppgave var opprinnelig å ha gode samlinger. I dag er oppgaven å sikre tilgang til de beste kildene. Derfor trenger vi fortsatt hjelp av fagpersoner til skille skitt fra kanel i en stadig mer kompleks verden av kulturuttrykk, kunnskap og informasjon.

Det er 75 år siden Statens bibliotekskole startet. Bibliotek- og arkivutdanningene videreføres i dag av Høgskolen i Oslo og Akershus. I denne boka diskuteres problemstillinger knyttet til ulike deler av utdanningens og profesjonens historie. Videre inviteres til debatt om bibliotekene og bibliotekarenes roller i dagens samfunn.

Boka er å få kjøpt i bokhandelen eller direkte fra forlaget
ABM-media as. E-post: post@abm-media.no.

Prisen: kr. 200,-

AXIELL NORGE A/S

NY NORSK LEVERANDØR TIL BIBLIOTEKSYSTEMER OG RFID-LØSNINGER

Vi har i mer enn 3 år levert RFID-løsninger for norske bibliotek fra vårt danske selskap Axiell Danmark A/S. Det har vært tre veldig spennende år og etter å ha levert over 100 RFID-løsninger i Norge, har vi fått god erfaring med norske bibliotek. Vi har også bidratt til å innføre løsningen "Meråpent Bibliotek" på det norske markedet.

Nå er tiden inne for å bli et ekte norsk selskap. Vi er derfor stolte av å kunne kalle oss Axiell Norge A/S.

Foruten våre RFID-løsninger, leverer vi også biblioteksystemer for alle typer bibliotek – et område hvor vi har stor kompetanse. Du vil få mer informasjon om dette i nær fremtid.

AXIELL

INNHold

BOK og BIBLIOTEK

Nr. 6-2015 – Årgang 82

Bok og Bibliotek er et redaksjonelt uavhengig tidsskrift og redigeres i samsvar med Redaktør-plakaten og Vær Varsom-plakaten. Debattinnlegg og innkjøpte artikler uttrykker ikke nødvendigvis Bok og Biblioteks mening.
Antall utgivelser: 6 per år.

I REDAKSJONEN

Odd Letnes, ansvarlig redaktør
odd.letnes@bokogbibliotek.no

POSTADRESSE

Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo
Telefon: 41 33 77 86
www.bokogbibliotek.no

UTGIVER

ABM-Media AS
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

Frist for red. stoff	Ferdigtrykt
Nr. 1	15.01.
Nr. 2	25.02.
Nr. 3	12.05.
Nr. 4	11.08.
Nr. 5	06.10.
Nr. 6	03.11.

ABONNEMENT

DB Partner as, Postboks 163, 1319 Bekkestua
bob@dbpartner.no – Tlf 67 11 38 08

Forsidefoto i svart/hvitt:

Det første kullet på Statens bibliotekskole i 1940

Forsidefoto i farger:

Stor jubel blant nye studenter ved HiOA, avd ABI

Grafisk produksjon: Arena Media AS

ISSN 0006-5811

ANNONSER

Lars-Kristian Berg
Telefon 930 03 338
lakris@lakrismedia.no

ANNONSEPRISER

Innside av omslag	kr. 11 900,-
Baksiden	kr. 13 900,-
Dobbelside	kr. 16 900,-
Helside	kr. 10 900,-
1/2 side	kr. 6 900,-
1/4 side	kr. 5 500,-

Bibliotekarutdanningen fyller 75 år

Det er i år 75 år siden Statens bibliotekskole startet.

Bok og Bibliotek markerer jubileet med følgende artikler:

Fra etatsskole til iSchool – (og tilbake igjen)? Av Ragnar Audunson	12
75 år med vind fra alle kanter. Av Øivind Frisvold	18
Tradisjonelt arbeidsmarked for bachelor-kandidatene i bibliotek- og informasjonsvitenskap. Av Idunn Bøyum, Tor Arne Dahl og Nils Pharo . .	22
Drama i distriktshøgskolen. Av Øivind Frisvold	24
Bibliotekarutdanning – framtidens utdanning. Av Lars Egeland	27
Kundeservice – et savn ved bibliotekarutdanningen. Av Birger Brynildsen	28

Bok

Et slag for Kulturfondbøkene	9
Der Knausgård er nærmest ukjent	42
Danmark. Økt utlån av e-bøker koster flekk	46
Leseopplevelse. Gjensyn med de ville heiene	50
Lyrikk. Steinar Opstad	52
På jakt etter den fjerde pol. Intervju med Erling Kagge	54
Lesetips	64
Skammen i litteraturen	70

Bibliotek

Bibliotekenes teknologiske immunsystem	37
Målet er alltid et bedre bibliotek. Intervju med Kristin Danielsen	38
Vil styrke kvensk	60
Samarbeid – nøkkel til bedre bibliotek i Finnmark	61
Lang erfaring med flyktninger og asylsøkere i Vadso	61
En vital arena vokser fram i Sør-varanger	62
Populær Tirsdagstime i Hammerfest	63
Viktig med en åpen, digital infrastruktur	66
Filmbib – en ny strømnetjeneste	68

MEDLEMSSIDER FRA NORSK BIBLIOTEKFORENING

– et bilag til Bok og Bibliotek 29

Forskjellig

Quiz	73
Fra perm til perm	74

Kong Dewey og reolene

Det er i år 75 år siden vi fikk bibliotekarutdanning i Norge. Dette feieres med konferanse og bok i regi av Høgskolen i Oslo og Akershus – og flere artikler i denne utgaven av Bok og Bibliotek. Men under den offisielle godstemningen ulmer det. Vi så det tydelig i den rolle- og kompetansedebatten som gikk i biblioteksektoren i høst, i kjølvannet av Deichmans stillingsannonse for den nye Tøyen-filialen. Jeg skal ikke kommentere de forskjellige posisjonene i debatten, men heller peke på et spennende innlegg fra Niels Windfeld Lund på Biblioteknorge. Her skriver han blant annet:

«En mulighet, i det minste som tankeeksperiment og for at komme videre i diskussionen, er at man sier, at ALLE som arbejder på bibliotek pr. definition er bibliotekarer i stedet for at knytte det til bestemte uddannelser, så ville man have mulighet for at diskutere også på lokalt plan, hvad en bibliotekar skal kunne for at fungere optimalt i dagens biblioteker.»

Dette er både radikale og forsonende tanker. De er radikale fordi de setter spørsmålsteget ved hvor nødvendig det er å ha – eller kanskje at alle har – bibliotekfaglig utdanning i et bibliotek. De er forsonende da de ønsker å styre unna den skyttergravskrigen vi ofte havner i når vi snakker om bibliotekarer og «de andre», altså de uten bibliotekarutdanning.

Synspunktene på hva som er viktig å kunne i et bibliotek, er mange. La oss ta noen klipp: I et intervju i Bok og Bibliotek nr 5/2016 (side 27) sier nasjonalbibliotekar Aslak Sira Myhre: «De bibliotekfaglige kjerneoppgavene kan man lære teoretisk, mens for eksempel arrangementer, debatter og til dels formidling, er noe man først og fremst lærer gjennom praksis.»

I samme utgave (side 29) setter bibliotekar Henriette Primberg kundebehandling i sentrum. Hun sier: «Det viktigste for meg er kundebehandling. Jeg tenker at det er der vårt fokus skal være.»

I det bladet du nå har i hendene, sier biblioteksjef Kristin Danielsen ved Deichman at det er viktig med sammensatt ekspertise i et bibliotek, og at hensynene kan være flere enn rent formelle: «For enkelte stillinger vil alder, kjønn, erfaring, personlige egenskaper, hvilket team personen skal inn i og så videre, være vel så viktig som en formell utdanning.» (s. 40)

På side 28 tar bibliotekar Birger Brynildsen opp tråden fra Henriette Primberg og trekker en parallell til næringslivet: «Jeg har hatt mer nytte av tre ukers kundeservicekurs på Netcom og 7-eleven enn det de tre årene på høgskolen forberedte meg til.»

La oss vende tilbake til innlegget fra Windfeld Lund. Han sier: «Der har alltid så længe der har vært noget man kunne kalde faguddan-

nede bibliotekarer været en til tider heftig diskussion om hvad de skal kunne, hvad deres kernekompetence skal være, om forholdet mellem uddannelse og «virkeligheden».»

Jeg kjenner meg igjen i det han skriver. Da jeg gikk på Statens bibliotekhøgskole i 1983-1986 diskuterte vi også rolle og kompetanse så det dugget på vinduene. I dag vet jeg at utdanning bare er ett skritt på veien til en jobb, de neste skrittene drives av praksis, personlige egenskaper og av og til tilfeldigheter. Men – vi har altså en profesjonsutdanning i Norge og det er viktig at den peker i riktig retning. Ellers kan vi fort bli rammet av Kodak-effekten: Fra å være folkets store filmleverandør med utsalg på hvert gatehjørne, ble Kodak offer for den digitale utviklingen. I dag holdes et kraftig krympet Kodak i live av en håndfull eksklusive regissører som fortsatt sverger til å lage spillefilm på analog måte. Overført til vår virkelighet: Det er viktig at morgendagens bibliotekarutdanning ikke beveger seg framover med blikket i bakspeilet mot en tid da Kong Dewey fortsatt regjerte med streng hånd i en gullalder tuftet på reoler.

Med dette ønsker jeg alle lesere en riktig god jul!

Odd Letnes

odd.letnes@bokogbibliotek.no

Bok og Biblioteks redaksjonsråd

Magnhild Johansen, biblioteket, Bodin vgs, Bodø

Petter von Krogh, Buskerud fylkesbibliotek

Live Kvale, UB, Universitetet i Oslo

Line Nybakk Akerholt, UB, Universitetet i Oslo

Kristin Elisabeth Røijen, Læringssenteret, Høgsk. i Oslo og Akershus.

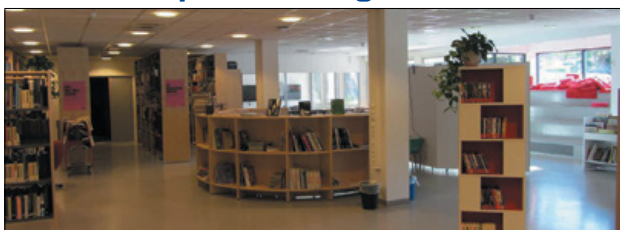
Åse Kristine Tveit, Høgskolen i Oslo og Akershus, avd ABI

Rekordmange bibliotek søker støtte

Nasjonalbiblioteket har i år fått inn rekordmange søknader om støtte fra bibliotekene rundt om i landet. «Det er en glede å se den entusiasmen som finnes rundt om i hele landet for å utvikle bibliotekene som møteplasser og kulturarenaer», sier Nasjonalbibliotekets direktør Aslak Sira Myhre til E24.no. Støtten skal utbetales som en del av Nasjonal bibliotekstrategi 2015-2018, som blant annet vil stimulere til at biblioteket skal bli en møteplass i lokalsamfunnet. ■

Bibliotek åpent tre dager i uka

Tvedestrand bibliotek har fått kjenne politikernes vrede. For å kutte ned på utgiftene, ble det bestemt at biblioteket bare skal være åpent på mandag, tirsdag og torsdag, i følge tvedestrandsposten.no. På mandag stenger de dessuten klokka 15, så med jobb eller skole, er det bare to dager i uka at mange tvedestrandinger kan besøke biblioteket. Antall arrangementer på biblioteket har også sunket, i og med at kommunen ikke har ansatt ny biblioteksjef. ■

Hip hop-åpning av nytt bibliotek

Sju år etter det gamle biblioteket på Borge i Fredrikstad kommune stengte sine dører, åpnet nå det nye biblioteket sine. «Et sterkt engasjement blant lokalbefolkningen førte frem», sa ordfører Jon-Ivar Nygård under åpningen, i følge Fredrikstad Blad (f-b.no). Under åpningen var det duket for hip hop. Barna blant publikum ropte ut boktitler, og rapperen Per Skranglebein (bildet) lagde rim. ■

Forfattere til Finnmark

Finnmark internasjonale litteraturfestival 2016 går av stabelen fra onsdag 16. til lørdag 19. november 2016. Blant annet kommer disse forfatterne: **Kim Leine**, forfatteren med bakgrunn og erfaring fra både Norge, Danmark og Grønland, vant i 2013 Nordisk råds litteraturpris, for sin bok Profetene i Evighetsfjorden. Han kommer til Kirkenes. **Laila Stien** fyller 70 år i 2016, hun er en av Finnmarks fremste forfattere, i 2014 fikk hun tildelt Finnmark fylkeskommune kulturpris. I 2015 ble hun utnevnt til æresdoktor ved Universitetet i Tromsø. I år kom hennes siste novellesamling Over elva, det er hennes niende novellesamling. Laila Stien omtales som den fremste i norsk novellekunst. **Ingeborg Arvola** kom i høst ut med to bøker! Hennes bok Neiden 1970 viser et uvanlig, men gjenkjennelig, tidsbilde av Finnmark. Hun bor nå i Oslo, men vokste opp i Sør-Varanger, så hun er en lokal forfatter så god som noen. Det er ikke mange romaner som handler om Sør-Varanger. Boken er selvbiografisk, og beskriver forholdet mellom far og datter, gjennom fortellerstemmen til barnet. **Sissel Horndal** ble nettopp tildelt Blix-prisen 2015 for det barnelitterære forfatterskapet sitt. Hun både illustrerer og skriver barnebøker. I desember kommer hennes nyeste bok ut – en bok hun tar med til Finnmark internasjonale litteraturfestival i 2016. I tillegg illustrerer hun bøker for andre forfattere, senest var hun nominert til Nordisk råds litteraturpris 2015 sammen med samiske **Veikko Holmberg** for boken «Durrebjørnen og skuterløypa». ■

Underholdning i Nydalen

Hver lørdag er det familielørdag hos Deichmanske bibliotek i Nydalen. «Det kan være alt fra, teater, fortellerstund og filmstund med barnefilmer og animasjon», forteller Mariann Youmans ved biblioteket til Nordre Aker Budstikke (nab.no). Biblioteket har også hatt besøk av tryllekunstneren Chriss Chrissel (bildet), med sine ekte og ikke fullt så ekte dyrevenner. Biblioteket arrangerer også voksenteater, både det og familielørdag er svært populære. ■

Vossing skriver bibliotekhistorie

Johan Henden skriver historien om framveksten og funksjonen til nasjonalbiblioteket. Henden har bibliotekarutdanning, med hovedfag i historie, og han har jobbet i Nasjonalbibliotekets avdeling i Mo i Rana siden 1996. Henden mener at det er viktig å ta vare på alt av medier for å kunne forstå fortiden. «Det er viktig å ta vare på ting som kan sjå heilt uvesentleg ut. Det er vanskeleg å vurdere i notid kva som kan bli interessant for ettertida. Sjølv ei tilfeldig bedriftsavis eller brosjyre kan vera viktig for å forstå», sier Henden til avisa-hordaland.no. ■

Et slag for Kulturfondbøkene

Formidling. Aase Wivestad (t.v.) og Siri Haga Torgersen er ikke i tvil om at Kulturfondbøkene er viktige for bibliotekene. – Vi har lært mye om litteraturformidling av å være Bokgildelektorer de siste to årene, er de enige om.

De bøkene som topper utlånsstatistikken i bibliotekene, har ofte det til felles at de «selger» seg selv. En del bøker på Kulturrådets innkjøpsordning, trenger et formidlingsløft. Det er nettopp det Bokgildene i Oslofjordfylkene handler om.

TEKST OG FOT: ODD LETNES
REDAKTØR

Fra tid til annen dukker det opp debatter i biblioteksektoren som setter et kritisk lys på Kulturfondbøkene. Kritikerne mener at bøkene gjerne havner som hyllevarmere,

mens tilhengerne tar imot dem med glede og ser på dem som et viktig tilskudd av kvalitetslitteratur.

– Jeg er ikke i tvil om at Kulturfondbøkene er viktige for bibliotekene. Her

er det utrolig mye god litteratur, enten vi snakker om romaner, noveller, lyrikk eller oversatte bøker. Jeg mener at innkjøpsordningen har skapt en bredde for bokutgivelser for et lite språksamfunn

som vårt, sier Aase Wivestad ved Vestfold fylkesbibliotek og Horten bibliotek.

Formidling til bibliotekansatte

Et Bokgilde er et heldags formidlingsseminar rettet mot bibliotekansatte og andre litteraturformidlere. Arrangementet er et spleiselag mellom fylkesbibliotekene i Vestfold, Buskerud, Akershus og Østfold. Det startet i 1994 og hvert fylke er ansvarlig i to år. Annet hvert år settes det sammen et panel av lektører, det vil si personer som har en rolle som formidler på et Bokgilde. Wivestad har vært en av lektørene de siste to årene og dessuten rådgiver og koordinator for panelet.

– Det spesielle med Bokgildene er målgruppen, sier Siri Haga Torgersen fra Tønsberg og Nøtterøy bibliotek, som også har vært en av lektørene i den siste toårsrunden. – Vanligvis er det brukerne som er målgruppen for litteraturformidling i bibliotek. Bokgildene er derimot rettet mot bibliotekansatte. Oppgaven er altså å inspirere andre litteraturformidlere til å hente fram Kulturfondbøker og gi dem et ekstra formidlingspuff.

Vi snakker altså om en målgruppe av fra før profesjonelle lesere. Man kan gjerne si at det er en kresen målgruppe, er Wivestad og Torgersen enige om. Det stiller krav til lektørene i panelet.

Trygg på scenen

Å stå på en scene med opptil 100 nysgjerrige personer i salen, er ingen spøk.

– Da vi startet opp i 2014, merket vi fort behov for veiledning når det gjelder formidlingsteknikk. Vi var så heldige at vi fikk engasjert Else Barratt-Due, til en todagers samling i september 2013, sier Wivestad. Hvordan skal du nå fram til publikum og fange tilhørerne, i hvilken rekkefølge bør manuset settes sammen, hvordan forbereder du deg best mulig, hvordan takler du nervøsitet – dette var spørsmål panelet gikk inn på sammen med Barratt-Due.

– Hun viste oss hvor viktig pust, diksjon, stemmebruk og kroppsspråk er for å bli trygg på scenen, sier Torgersen.

I 2015 ble det meldt 300 verk til innkjøpsordningen. Av disse har panelet lest omkring halvparten og laget presentasjoner for ca 70 av dem. Hver presentasjon tar gjerne 3-5 minutter.

– *Hva slags type omtaler gir dere, er det snakk om ros eller ris?*

– Det er ikke panelets mål å slakte bøker. Vi har heller lagt det opp slik at vi går

Kvalitet. – Vi er glade for å kunne bidra til å formidle all den gode litteraturen fra Kulturrådets innkjøpsordning, sier Aase Wivestad og Siri Haga Torgersen.

gjennom bøkene og fordeler dem i forhold til hva vil liker. Vi tenker at dette er viktig, det er derfor fint at panelet er såpass stort. Vi tror ikke det blir noen god formidling hvis man skal tvinge seg gjennom bøker man ikke har sansen for, sier Wivestad.

– *Hvilke råd har dere til andre fylkesbibliotek og folkebibliotek omkring i landet, som ønsker å gå i gang med tilsvarende Bokgilder?*

– Start gjerne med et kurs av den typen

vi hadde med Else Barratt-Due. Det er viktig å være trygg på seg selv foran publikum. Les bøkene nøye og vit hva du vil si, slik at du ikke snakker deg bort. Ha gjerne flere generalprøver i panelet før man går på podiet, det lærer hele panelet av, er Wivestad og Torgersen enige om.

Neste år er det Østfold som overtar stafettspinnen. Det holdes liknende Bokgilder i regi av fylkesbibliotekene i Vest-Agder, Aust-Agder og Telemark. ■

Presentasjon av lektørene

– hva slags lesere er de og hva er de opptatt av i bøkene?

Irene Nørberg, Larvik bibliotek

«Jeg liker bøker som klarer å berøre meg, historier om sterke kvinner, og ungdomslitteratur. Jeg liker mye forskjellig og leser variert...»

Kirsten Muhle, Sandefjord bibliotek

«Jeg har fått mer og mer sansen for sjangeroverskridende litteratur, som mer eksperimentelle tekster som konseptuelle diktsamlinger – og romaner som grenser til billedkunst.»

May S. Haraldsen, Sandefjord bibliotek

«Språket i bøkene betyr mye for meg. Jeg er også glad i det engelske språket.»

Pippi Døve Larssen, Sande bibliotek

«Historiske bøker, humor – gjerne absurd – og eller en god historie!»

Siri Haga Torgersen, Tønsberg og Nøtterøy bibliotek

«Jeg liker godt dystopier og grossere a la John Ajvide Lindquist, og det litt absurde.»

Aase Wivestad, Vestfold fylkesbibliotek og Horten bibliotek

«Har i mange år vært opptatt av lyrikk og kortprosa. Det som opptar meg mest i bøkene er relasjoner mennesker imellom. Jeg har blitt kjent med mange mennesketyper som jeg har fått møte i bøkernes verden!»

Lesetips fra Bokgildelektørene

Aase Wivestad, Vestfold fylkesbibliotek og Horten bibliotek

Vinternoveller av Ingvild H. Rishøi
Gyldendal, 2014

Denne kritikerroste novellesamlingen til Rishøi inneholder tre noveller, alle med vinter som ytre ramme. Selv om det er kaldt og vinter utenfor, er det masse kjærlighet og varme på det indre plan. Vi hører om skakkjørte hverdagsliv helt på randen – formidlet med stor empati og forståelse fra forfatterens side. Om mennesker som vil gjøre det vel for andre og som gjør sitt beste, men som ikke alltid får det til. Rishøi skriver sterkt og levende, og røsker deg i hjerterota uten å bli sentimental. Hun makter å gi forståelse og sympati for de menneskene hun skildrer, og det gjør godt for leseren å kjenne at det kan finnes håp om å kunne fikse tilværelsen, tross alt.

Kirsten Muhle, Sandefjord bibliotek

Dyr jeg har møtt av Audun Mortensen
Flamme, 2014

Mortensen er en produktiv forfatter innen sjangeren konseptuell poesi. Her får vi korte tekster som essays eller små fortellinger, og da alle tekstene utelukkende handler om dyr med menneskelige egenskaper går også tankene til Æsops fabler. «Dyrene» er ofte mennesker som befinner seg i eller rundt kulturlivets kretser. Tekstene er reflekterende og fremstiller kunst/kunstnere, litteratur/forfattere, samfunn og religion med et åpent, morsomt og skrått blikk. Jeg anbefaler varmt denne storartede samlingen som både er samfunnsaktuell og underholdende.

May S. Haraldsen, Sandefjord bibliotek

I stormens øye av Sherko Bekas
Dreyer, 2013

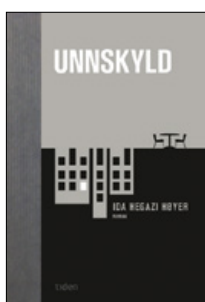
Denne diktsamlingen hadde jeg levd og jobbet med som gjendikter, sammen med Essmat Sophie. Det var stas å få presentere kurdiske dikt av en stor forfatter, på Bokgildet 2014. Mange av diktene i *I stormens øye* er korte dikt, hvor den minste lille ting har liv og verdi, og slutten ofte er overraskende. Sherko Bekas skrev om usynlige og tilsynelatende ubetydelige ting. Han maktet også å skrive om grusomheter og tragedier. Hvor skal et folk finne identitet og styrke, hvis ikke i fortellinger?

Siri Haga Torgersen, Tønsberg og Nøtterøy bibliotek

Unnskyld av Ida Hegazi Høyer
Tiden, 2014

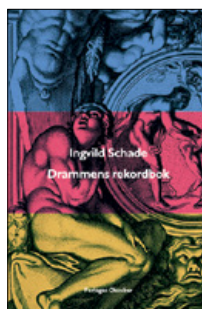
Hun er så ung, bare 21 år. Når hun møter Sebastian skjønner hun at det skal være de to for alltid. Men ganske snart begynner små drypp å fortelle henne at ikke alt er som det burde være. En snikende mistanke om at det er noe galt. Noe er fryktelig galt. *Unnskyld* handler om å lage seg en boble og bygge seg en drøm sammen. Om de første uromomentene. Om en fasade som langsomt slår sprekker, om mørket som siver inn gjennom sprekken og tar stadig større plass til man ikke lenger kan late som. Om et forhold så destruktivt at de begge ender opp med å miste seg selv. Dette var en stor leseopplevelse for meg! En intens roman fortalt i et språk som er så vakkert at jeg nesten ikke får puste.

Pippi Døvlø Larssen, Sande bibliotek

Drammens rekordbok
av Ingvild Schade
Oktober, 2014

Den selvhøytidelige forfatterspiren Reidar Larsen har nylig fått utgitt romanen *Fra vær i rom*. Boken er en langsom stille historie om en mann som sitter alene i et tomt rom og beføler knehasene sine, og den bygger på Reidars egne erfaringer. Jan Beige er Reidars beste venn og Drammens høyeste mann med navnskilt. Han snakker perfekt engelsk. Mer enn gjerne. Og han chatter ivrig på nettet med «jente 16 Mjøndalen». Det er et fantastisk, til dels absurd univers Schade presenterer. Befolket med de underligste personer. *Drammens rekordbok* er en uthenging av de langsomme romanene, de selvhøytidelige forfatterne, skriveskolene og ikke minst nettchatterne. Så språklig elegant og sikkert, så infamt, så hylende morsomt! Bedre blir det ikke! Jeg ble i kjempegodt humør bare av å lese innledningen!

Irene Nørberg, Larvik bibliotek

Hver morgen kryper jeg opp fra havet av Frøydis Sollid Simonsen.
Gyldendal, 2013.

Dette er en liten bok med en samling korte tekster. Tekstene kan ta utgangspunkt i noe fra naturvitenskapen og knytte det til noe menneskelig. Eller de kan være inspirert av tekster av alt fra Jean Paul Sartre til Britney Spears. Noen historier skjønner jeg ikke med en gang, noen får meg til å stoppe opp og tenke og noen treffer meg rett i hjertet. Det er noe universelt og gjenkjennbart ved disse tekstene. Forlaget skriver: «Hos Frøydis Sollid Simonsen brytes poetens blikk mot den naturvitenskapelige optikken.» – og det er så sant. Absolutt et høydepunkt.

Fra etatsskole til iSchool – (og tilbake igjen)?

Bibliotekfeltets framvekst som et profesjonelt felt er et barn av folkebibliotekrevolusjonen. Det gjelder internasjonalt og det gjelder for Norges vedkommende. Omkring 1870 hadde landets største bibliotek, universitetsbiblioteket ved Det kongelige Frederiks universitet i Kristiania, fire ansatte. Med folkebibliotekrevolusjonen begynte utdifferensieringen av bibliotekfeltet som et eget profesjonelt felt med personale som var særskilt utdannet for å arbeide i bibliotek. Kravet om en egen norsk bibliotekarutdanning ble reist.

AV PROFESSOR RAGNAR AUDUNSON
HØGSKOLEN I OSLO OG AKERSHUS, AVD. ABI

I 1921 la en departementsoppnevnt komite fram det første gjennomarbeidede forslaget i Norge for en norsk biblioteksskole. Komiteen konkluderte med at verken praktisk, arbeidsplassbasert opplæring, forelesninger på universitetet eller korrespondansekurs kunne gi en tilfredsstillende løsning. «Komiteen er blitt stående ved den oppfatning at det vi nu trenger, det eneste som kan sikre oss hvad vi ønsker at oppnå, er en biblioteksskole. Denne har følgende fortrinn: 1. Gir en fullstendig introduksjon i bibliotekgjerningen. 2. Lar så vel teoretiske som praktiske hensyn komme til sin rett. 3. Vil bidra til å utvikle en særlig norsk bibliotekskultur. 4. Utskiller de mindre skikkelige og fritar derved de enkelte bibliotek for

et ubehagelig verv. 5. Samværet mellom elevene gir verdifulle impulser». (Bibliotekkomiteen av 1919, 1921).

Modellen for den bibliotekutdanningen komiteflertallet ønsket seg, ble hentet fra USA.

Å gi en fullstendig introduksjon til bibliotekgjerningen praktisk så vel som teoretisk – det undertegnede i en artikkel jeg skrev i 2002 sammen med Ragnar Nordlie og Inger Cathrine Spangen, kalte en utdanning med sikte på forme «The complete librarian» – har fra da av vært et mål for bibliotek- og informasjonsfaglig utdanning i Norge.

Men utviklingen fram til dagens situasjon der utdanningen er fullt integrert i det akademiske gradssystemet fra bachelor til

doktorgrad, har skjedd innenfor et spenningsfylt rom: Det har vært spenninger mellom skolen og praksisfeltet. Gir skolen den kompetansen som praksisfeltet trenger? Er den for teoretisk og akademisk eller er den tvert om for lite akademisk? Hvilken utdanning kvalifiserer best for ulike bibliotektyper? Gir bibliotekarutdanning eller utdanning i andre universitetsfag den beste bakgrunnen for å arbeide i forskningsbibliotek? Teknologiske, sosiale og politiske endringer har også skapt spenninger.

Fire utdanningsmodeller

Bibliotekarutdanningens utvikling kan analyseres med utgangspunkt i fire utdanningsmodeller:

Mester/lærlingmodellen har vært den dominerende innenfor håndverksfagene. Her overføres kunnskap fra en som besitter fagkompetansen til en lærling i den naturlige arbeidssituasjonen.

Urkullet. Statens bibliotekskole startet 15. januar 1940. Undervisningen ble avbrutt etter 9. april og studentene ble sendt hjem. Skolen startet igjen samme høst og det første kullet ble uteksaminert i desember 1940. Først i 1945 kom skolen i gang igjen. Her ser vi "urkullet" fra 1940.

Etatsskolemodellen er en annen modell. Tidligere hadde store offentlige etater sine egne skoler for å sikre tilgang på kompetent arbeidskraft – postskolen, jernbaneskolen, skatteetatskolen, politiskolen, fengselskolen osv. Noen av dem, for eksempel politiskolen, er blitt til høyskoler.

Profesjonsutdanningsmodellen er modellert etter de klassiske profesjonsutdanningene som medisin, jus og teologi. Profesjonsutdanningene er forankret i forskningsbasert kunnskap som det krever langvarige universitets- eller høyskolestudier for å tilegne seg.

Disiplinmodellen representerer den fjerde modellen. Her tenker vi på vitenskapelige disipliner som historie, kjemi, sosiologi, matematikk. De retter seg ikke inn mot et bestemt og avgrenset profesjonsfelt.

Hvordan plasserer bibliotekarutdanningen seg i forhold til disse modellene?

1945 – 1970:

Etatsskole med sterke innslag av lærlingeutdanning

I realiteten startet Statens bibliotekskole opp med regulær undervisning fra 1945. I de første drøyt tretti årene av skolens historie fram til inngangen av 1970-tallet dominerte en kombinasjon av lærlingemodellen og etatsskolemodellen. Selv om forholdet mellom skoleundervisning og praksisundervisning i denne perioden forskjøvet seg i skoleundervisningens favør – kravet til forutgående praksis ble for eksempel redusert fra to til ett år i 1965 – var det var det helt fram til studieplanen som ble implementert i 1973 et svært betydelig innslag av praksis. Lærerne var hovedsakelig timelærere hentet inn fra praksisfeltet, sentrale institusjoner som Statens bibliotektilsyn eller fra universitetet.

En skole uten en faglig stab kan ikke

fungere som en profesjonsutdanning i den forstand at den bidrar til å utvikle profesjonens kunnskapsgrunnlag. Gerd Wang som ble ansatt som leder for skolen i 1952, var den første fast ansatte. Lenge var hun alene. Utdanningen ble regelmessig diskutert og kritisert på de nasjonale bibliotekmøtene. Eksempler kan være Molly Skancke fra folkebiblioteksektoren og Gudrun Thue fra forskningsbiblioteksektoren som begge holdt innledninger om utdanningen på bibliotekmøtet i 1950. Skancke kritiserte utdanningen for å ha en altfor svak akademisk tilknytning i forhold til den kompetansen som var nødvendig i folkebibliotekene. Hun argumenterte for en fire års utdanning på universitetsnivå. Gudrun Thue på sin side raljerte over den sterke vekten på folkeopplysning i bibliotekskolens studieopplegg. Det gjorde utdanningen helt irrelevant for forskningsbibliotekene, mente hun. Femten år seinere – i 1965 – argumenterte Kulturrådets første

Kjendisgalleri. Et utvalg av de mange som har tatt i et tak for bibliotekarutdanningen i Norge.

direktør, daværende ekspedisjonssjef i Kirke og undervisningsdepartementet, Leif J. Wilhelmsen for at bibliotekarene ville få en sentral rolle i framtidens forskningsavhengige kunnskapssamfunn med å gjøre relevant litteratur tilgjengelig for forskerne. Derfor måtte de ha en utdanning som ledet dem fram til forskningsfronten. I dagens språkbruk betyr det utdanning på doktorgradsnivå.

1970 – 1980:

Mot en forskningsforankret høyskole drevet fram av sentrale gründere

Den andre epoken startet opp ved inngangen til 1970-tallet. Da skjedde det to ting: Skolens rektor, Gerd Wang, satte i verk et ambisiøst program for å bygge opp en stab av lærere med akademisk kompetanse. Et sentralt virkemiddel i det arbeidet var et stipendiatprogram der nyansatte med embets-eksamen fra universitetet fikk stipend for å kvalifisere seg til bibliotekarer. Bibliotekarer kunne få stipend for å ta et hovedfag på universitetet. Dermed fikk skolen en akademisk stab som hadde beina plantet både i et tradisjonelt akademisk universitetsfag og i bibliotekfaget. Det er rimelig å anta at dette ga en god plattform når målet var å utvikle en akademisk forankret profesjonsskole. I løpet av ganske få år økte antallet faste lærere med denne bakgrunnen raskt. Da Gerd Wang døde i 1975, hadde skolen en lektorstab på 16. Samtidig fikk skolen en ny studieplan som fjernet kravet til praksis og som etter hvert utviklet kjernefaget klassifikasjon og indeksering i en mer forskningsforankret retning.

En skoles utvikling er avhengig av teknologiske, sosiale og økonomiske forhold i omgivelsene. Men den er også i aller høyeste grad avhengig av mennesker. Gerd Wang var en leder som i avgjørende grad

bidro til å forme skolens utvikling. Hun var åpenbart en spesiell leder. Det finnes fremdeles de i skolens stab som enten var studenter eller trådte sine barnesko som timelærere i hennes rektortid. De kan fremdeles engasjert fortelle om hennes lederstil. Da jeg var nyvalgt stipendiat for Avdeling for journalistikk, bibliotek- og informasjonsfag på Høgskolen i Oslo i 1994, var jeg på et lederkurs sammen med Inger Cathrine

Spangen som var en av de bibliotekarene som ble tilsatt som lektorstipendiat i Gerd Wangs tid. Ved innledningen til kurset ble det spilt et rollespill der aktørene gjorde bortimot alle de feil en leder kan begå. – Ingen av dere har naturligvis opplevd en slik leder, oppsummerte den kursansvarlige. Da lente Inger Cathrine seg mot meg og hvisket: – Jeg har. Det var Gerd Wang hun tenkte på.

Men når vi nå skal oppsummere bibliotek- og informasjonsutdanningens historie, står Gerd Wangs navn skrevet i gullskrift.

En annen person som også må få sitt navn i gullskrift, er Tor Henriksen. Henriksen ble ansatt som lektor i 1970. Han preget i avgjørende grad den epoken vi nå beskriver og bidro til at undervisningen i kjernefagene klassifikasjon og indeksering fikk en forskningsmessig og teoretisk forankring. Impulser fra den britiske Classification Research Group ble bragt inn i klasserommene i Dæleneggata. Som språkviter var Henriksen skolert i lingvistik og semiotikk og gjorde bruk av faglige tilnærminger og perspektiv herfra til å utvikle kunnskapsorganisasjonsfaget. Mot slutten av 70-tallet sto skolen for første gang som vertskap for en internasjonal for-

skerkonferanse – IRFIS 3 (International Research Forum on Information). Da var mange av de mest sentrale forskerne fra hele det internasjonale forskningsfeltet samlet på bibliotekskolen i Dæleneggata for å drøftet fagets forskningsmessige utfordringer. Man hadde gått en lang vei fra loftsetasjen på Deichmanske bibliotek fram til denne situasjonen.

I denne perioden foregikk det også viktige ting i skolens

nærmeste omgivelser som skulle komme til å bety mye for skolens påvirkning. Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Forskningsråd etablerte programmet Norsk Dokumentdata (DD). Dette programmet skulle dels forske på EDB i bibliotek, dels gi utdanning på noe vi kan si reelt om ikke formelt, lå på et hovedfagsnivå. Programmet ble ledet av Per Ongstad – en annen viktig gründer i norsk bibliotek- og informasjonsvitenskapelig utdanning og forskning. Kontakten og samarbeidet mellom skolens ledelse og ledelsen i DD var tett, og DD fikk etter hvert lokaler i samme bygg som utdanningen holdt til. Da DD-programmet var sluttført i 1983, ble virksomheten videreført i form av en videreutdanning på hovedfagsnivå. Skolen foreslo både en litteratursosiologisk og en IKT-orientert retning på hovedfaget, men departementet godtok bare IKT-retningen. DDs forskningsvirksomhet ble videreført i BRODD – Bibliotekskolens enhet for forskning og oppdragsvirksomhet.

På 1950- og 1960-tallet har vi sett at sentrale aktører på praksisfeltet kritiserte skolen for å være for lite akademisk, og forskningsforankret. På 1970-tallet gikk kritikken i motsatt retning. Det ble tydelig

Inger Cathrine Spangen

Øivind Frisvold

Liv Gjestrum

ikke minst i høringsuttalelsene til en NOU fra 1976, som foreslo etableringen av en Norges bibliotekhøgskole på vitenskapelig høghskolenivå. Praksisfeltet skjøt ned dette forslaget, som var lagt fram av et departementsoppnevnt utvalg ledet av riksbibliotekaren Gerhard Munthe. I høringsuttalelsene fra bibliotekfeltets organisasjoner er det en tydelig tendens til at man insisterer på bibliotekfagets karakter som et praktisk yrke. Det er en påfallende og interessant vending sammenlignet med de helt motsatte tonene på 1950 og 60-tallet.

1980 – 1994:

Bibliotekskolen integreres i høghskolesystemet

Mot slutten av 1970-tallet ble bibliotekskolen gradvis knyttet tettere opp mot det regionale høghskolesystemet, som var under utvikling. I 1976 ble skolen administrativt lagt inn under departementets høghskolekontor. I 1980 ble bibliotekskolens eget styre avviklet, og skolen ble underlagt Det regionale høghskolestyret for Oslo og Akershus. Statens bibliotekskole ble til Statens bibliotekhøgskole og deretter, fra 1989, til Statens bibliotek- og informasjonshøgskole.

1980-tallet ble viktig for skolens utvikling. Som nevnt over, fikk man et hovedfag og en avdeling for forskning og oppdragsvirksomhet. Utviklingen bort fra etatsskolomodellen fortsatte. I skolens vedtekter fra 1973 het det i formålsparagrafen at skolen skulle utdanne kvalifisert arbeidskraft til alle typer bibliotek. Fra og med studieåret 1983-84 ble formålsparagrafen endret: Man skulle fra da av også utdanne for alle virksomheter med behov for bibliotek- og informasjonsfaglig kompetanse – ikke bare bibliotek. Vedtektene slo også fast at forskning på det bibliotek- og infor-

masjonsvitenskapelige feltet var blant skolens oppgaver.

I 1981 ble en ny studieplan implementert. Den introduserte tre faggrupper, i tillegg til en egen faggruppe for metodefag. Det var Litteratur og samfunn (nå Litteratur og kulturformidling). Informasjonskunnskap (nå Kunnskapsorganisasjon og gjenfinning) og Organisasjon og administrasjon (nå Bibliotek og samfunn). Fellesundervisningen ble utvidet fra ett til to år. Denne strukturen har langt på vei ligget til grunn for utviklingen fram til nå.

Utvidelsen av perspektivet i retning av en generisk profesjonsutdanning som utdanner for alle virksomheter med behov for bibliotekarers kompetanse ble tatt opp av rektor Tor Henriksen i hans foredrag på bibliotekmøtet i 1983. Der pekte han særlig på arkivfeltets kompetansebehov. Han advarte imidlertid mot å fragmentere utdanningen i ulike yrkesmessige spesialiteter, for eksempel bibliotek, arkiv, museologi mv.

1994 – 2003:

Bibliotekhøgskolen integreres i Høgskolen i Oslo – etableringen av et bibliotekforskningsprogram

I 1994 ble den store høghskolereformen som Gudmund Hernes tok initiativet til og designet, gjennomført. Statens bibliotekhøgskole dannet sammen med den tidligere Norsk journalisthøgskole, Avdeling for journalistikk, bibliotek- og informasjonsfag ved den nye Høgskolen i Oslo. To ulike skoler med hver sin historie og ulike kulturer skulle smelte sammen. Det var kon-

fliktfylt – ikke minst i den første styreperioden fra 1994 til 1997.

At skolen ble en del av en stor høghskole, ga nye muligheter. Men samtidig kunne omorganiseringen lede til et internt fokus som var begrensende. Der Tor Henriksen som rektor på en liten høghskole kunne svømme i et internasjonalt fagmiljø og hente impulser og inspirasjon derfra, måtte utdanningens og den nye avdelingens ledelse nå trå vannet i en brottsjø av interne administrative prosesser og omstillinger. Men Inger Cathrine Spangen,

som var studieleder i mesteparten av denne perioden, og Øivind Frisvold som var dekan fra 2000 til 2011, bidro til at man klarte å holde faglig fokus og få til fagutvikling og kompetanseheving midt oppe i alle disse interne

prosessene.

I 1995 etablerte Norges forskningsråd et bibliotekforskningsprogram som hadde som formål å bygge formell forskerkompetanse i form av doktorgrader. I løpet av få år bidro dette programmet til at antallet lærere med doktorgrad ved utdanningen økte fra 0 til 10. Det var et tungt kollektivt løft for hele fagstaben – ikke bare for dem som gikk inn i doktorgradsprogrammer. Man løftet seg selv etter håret. Men dette løftet bidro i avgjørende grad til å legge grunnlaget for det phd-programmet som utdanningen fikk i 2012.

Mot slutten av 1990-tallet fikk skolen igjen en ny studieplan. De viktigste trekkene ved den var:

Hvert studieår ble organisert som en selvstendig enhet.

Man kunne avslutte studiet etter annet studieår og få tittelen høghskolekandidat.

Metodefag ble tatt ut som en egen fag-

” *To ulike skoler med hver sin historie og ulike kulturer skulle smelte sammen. Det var konfliktfylt – ikke minst i den første styreperioden fra 1994 til 1997.*

Tradisjonen. Det var en gang da alt handlet om papir. Bilde fra Bibliotekhøgskolen 1965.

gruppe, og undervisningen ble organisert i tre emnekretser: *Bibliotek og samfunn* erstattet Administrasjon og organisasjon. I denne emnekretsen anla man et brede perspektiv på utviklingen av biblioteket som institusjon enn i det tidligere administrasjonsfaget. *Litteratur og bruker* erstattet det tidligere Litteratur og samfunn. Studieplanen understreket at også sakprosa skulle inngå som en sentral del av undervisningen – i hvilken grad det ble fulgt opp, er en annen sak. *Kunnskapsorganisasjon og gjenfinning* erstattet det som i den tidligere planen het Informasjonskunnskap. I det tredje studieåret der vekten ble lagt på fordypning og spesialisering, ble det innført en del nye fag – blant annet kunne studentene velge fagene informasjonsøkonomi og digitale

dokumenter fra sivilbibliotekarstudiet (masterstudiet) som valgfag tredje år.

2003 – 2015: Bolognareform, faglig ekspansjon og doktorgradsprogram

I 2003 ble Bolognareformen implementert i Norge. Fra da av var bibliotek og informasjonsstudiene integrert i det akademiske gradssystemet med bachelorgrad og mastergrad. Overgangen fra vektall til studiepoeng og Høgskolens premiss om at ingen fag skulle være på mindre enn 10 vektall – det betyr en arbeidsmengde tilsvarende tredjedelen av et semester – medførte at studieplanen måtte tilpasses. Nye valgfag,

for eksempel arkivistikk, biblioteket som læringsarena, utforming av nettsteder og endringsledelse, ble innført. I tillegg ledet den såkalte Kvalitetsreformen, som kom samtidig med tilpasningen til Bologna, til nye arbeidsformer med tettere studentoppfølging og endrede evalueringsformer.

Det viktigste ved denne perioden er imidlertid den sterke faglige ekspansjonen:

Hovedfaget, som i 1999 ble omdøpt til sivilbibliotekarutdanningen og fra 2003 ble til masterutdanning i bibliotek- og informasjonsfag, ble kraftig utvidet både med hensyn til fagportefølje og antall studenter. Mens kunnskapsorganisasjonsfag og IKT tidligere hadde vært bortimot enerådende, ble studiet nå utvidet med fag fra faggruppene Bibliotek og samfunn og Litteratur og bruker.

Fra 2003 tilbød utdanningen, i tillegg til programmene i bibliotek- og informasjonsvitenskap, et årsstudium i arkiv og dokumentbehandling. Dette er gradvis blitt utvidet, og fra 2010 har man kunnet ta bachelorgrad i faget, som fra 2015 har skiftet navn fra Arkiv og dokumentbehandling til Arkivvitenskap.

Høsten 2012 akkrediterte NOKUT etter en lang og krevende prosess et doktorgradsprogram i bibliotek- og informasjonsvitenskap. Det var operativt fra 2013, og har nå vokst til å omfatte 20 doktorgradsstudenter.

Veivalg og lys framtid

Den faglige ekspansjonen etter 2003 har kanskje vært den mest omfattende i skolens historie. Det har uten tvil vært krevende. Liv Gjestrum – studieleder fra 2003 og instituttleder på Institutt for arkiv-, bibliotek og informasjonsfag etter etableringen av Høgskolen i Oslo og Akershus i 2011 – har sammen med Øivind Frisvold som var dekan i mesteparten av denne perioden, spilt en avgjørende rolle når utdanningen/instituttet tilsynelatende har håndtert denne ekspansjonen på en god måte.

Men representerer etableringen av adskilte bibliotek og arkivstudier der de til og med beskrives som ulike vitenskapsområder – bibliotek- og informasjonsvitenskap og arkivvitenskap – et brudd med det som var utviklingstrenden gjennom hele 1970-, 1980- og 1990-tallet – altså utviklingen mot en allmenn informasjonsfaglig utdanning relevant for alle virksomheter som har behov for kompetanse i dokumenthåndtering og formidling?

Gjør vi det som Tor Henriksen advarte mot på bibliotekmøtet i 1984: Splitter utdanningen i yrkesmessige spesialiteter?

Nå diskuterer man på instituttet om man i større grad bør integrere de to bachelorprogrammene.

Siden 2014 har Institutt for arkiv-, bibliotek og informasjonsfag vært med i den såkalte iSchool-bevegelsen som har sitt utspring i USA, men som nå har ekspandert også til Europa og Asia. Her finner man utdanningsinstitusjoner som har røttene sine i bibliotek- og informasjonsvitenskap og skoler som har røttene i andre fag, for eksempel informatikk. Medlemskap her regnes som et kvalitetsmerke. Man blir for eksempel ikke tatt opp dersom man ikke har en tilstrekkelig satsing på forskning. Men hva dette medlemskapet i praksis kommer til å bety, er foreløpig uklart. Vil det lede til substansielle endringer i utdanningens innhold, for eksempel en endret vekt mellom fag med en humaniora- eller samfunnsvitenskapelig forankring versus fag med en mer teknologisk forankring? Eller er iSchool-medlemskapet først og fremst en merkelapp instituttet kan reklamere med?

Instituttet står ved 75-årsjubileet overfor en del viktige retningsvalg. Men i en situasjon der informasjon er allestedsnærværende og hele verden er i ferd med å bli et bibliotek, har bibliotek- og informasjonsfaglig utdanning i utgangspunktet en lys framtid. ■

Bildekreditter

Side 13 Privat

Side 14-15 fra venstre:

Ulf Aas, privat, privat, Nasjonalbiblioteket,

Einar Bergan/Bibliotekarforbundet, Høgskolen i Oslo

og Akershus (begge lengst til høyre)

Side 16 Rigmor Dahl Delpin / Oslo Museum

Artikkelforfatteren, førsteamanuensis Øivind Frisvold, startet sin bibliotekarriere som lesesalsvakt på Kristiansund folkebibliotek for femti år siden. I 1969 ble han praktikant og senere student ved Statens bibliotekskole. Han begynte å undervise på Bibliotekskolen i 1975. I årene fra 2000 til 2011 var han dekan for bibliotek- og journalistutdanningene ved Høgskolen i Oslo.

Frisvold er nå den læreren som har vært lengst ved bibliotekarutdanningen. Bok og Bibliotek har derfor bedt ham om å si litt om forholdet mellom skole, bibliotek og samfunn slik han ser det.

75 år med vind fra alle kanter

Det høres ut som en dansk værmelding: Skiftende vind fra alle retninger. Slik er også bibliotekpolitikken. 75 år med Bibliotekskole har vist det samme. Når det blåser fra nye retninger kommer ropene: Hvorfor har vi ikke lært noe om *dette* på skolen/utdanningen? Det er en myte at bibliotekarer er stille og forsagte. Jeg har fått det bekreftet av sentralbordbetjeningen på ABM-utvikling. De var aldri i tvil når det var bibliotekarer som ringte. De ropte dobbelt så høyt som ansatte i museer og arkiver.

Bibliotekskolen startet i det små. Deichmanske bibliotek kunne avse de aller nødvendige lokaler. Studentene måtte ta til takke med de vanlige publikumstoalettene, som den gang var byens eneste nødhjelp for uteliggere og løse fugler. Med Gerd Wang som rektor og eneste

fast ansatte ble det fart i sakene. I løpet få år økte studenttallet fra 34 til det tidobbelte og snart hadde hun ansatt 15 lærere og 6 bibliotekarer. Fra bibliotekhold ble det hevdet at undervisningen var alt for teoretisk og for fjernt fra det praktiske liv. Wangs strategi var likevel vellykket. Hun fikk flyttet skolen ut fra en bakeveje i Bibliotektilsynet til departementets høgskoleavdeling. Skolen fikk en friere stilling, men ikke alle var like begeistret for at det sterke båndet til «etaten» ble avviklet.

” *Skolen ble demokratisert og politisert. Likevel er det vanskelig å se at dette førte til en radikal fornyelse av innholdet*

Folkets opplysning

Undervisningsopplegget var klart inspirert av amerikanske forbilder, og i starten var det nok folkebibliotekene som ble viet størst oppmerksomhet. I USA bidro folkebibliotekene til sosial mobilitet. Hos oss var det derfor naturlig at *folkeopplysningstanken* ga bibliotek og utdanning en felles legitimering, og den var holdbar i årevis. Bibliotekenes variant var ikke spesielt folkelig, men opplysende og dannende. Bibliotekarene lærte hva som var god og dårlig litteratur. Veteraner som Dordei Raaen sier det fortsatt: «Det er ingen kommunal oppgave å utstyre barn med dårlig

litteratur» (A-magasinet 9.10.15) Folkeopplysning var derfor et sentralt emne i utdanningen. I 1950 klaget Gudrun Thue i Bok og bibliotek på at denne folkeopplysningen holdt på å bli

et av «hovedfagene ved skolen», og at forskningsbibliotekenes interesser var «skjøvet helt til side».

Folkeopplysningstanken sto fortsatt sentralt da det kom ny biblioteklov i 1971. Den var et løft for hele landet. Støtteordningene var gode, og det kom krav om fagutdannet bibliotekar i kommuner med over 8000 innbyggere. For studentene var arbeidsmarkedet så godt at noen «glemte» å fullføre utdanningen før de fikk jobb!

Ny kulturpolitikk

1971-loven stod fortsatt på folkeopplysningens grunn, men i modernisert og mer instrumentell utgave: Nå het det *voksenopplæring og livslang læring*. På Bibliotekskolen kom nå «voksenpedagogikk» inn på pensum. Morsomt var det ikke, men det var kanskje nyttig å ha på vitnemålet? Lovforslaget viste imidlertid at departementet hadde lagt planer for en helt ny kulturpolitikk. Nå skulle man gjennom «nye tiltak søke å engasjere de store folkegrupper til aktiv kulturinteresse.» Alle kunne «øse av bibliotekets ressurser» og bibliotekene skulle stimulere til «kulturell egenvirksomhet i det lokale miljø.» To år etter kom den første kulturmeldingen. Kulturformidling ble et nytt og fast innslag i Bibliotekskolens kurs- og studieplaner.

Den nye kulturpolitikken kom ikke som en enkel og smertefri overgang for folkebibliotekene. Et sentralisert og fasttømret «vesen» ble utfordret av et mangfold av lokale løsninger (med kultursjefer) og varierende kvalitetskriterier. Departementet kalte det *aktivitetskvalitet* når mange var med, men da måtte man akseptere at *produktkvaliteten* gikk ned. Dette var ikke bare en utfordring for bibliotekene, men også for en skole som fortsatt forsøkte å gi studentene kriterier for hva som er god og dårlig litteratur.

I venstresidens revolusjonære politikk blomstret de tusen blomster. Det blomstret på Bibliotekskolen også. Allmøter og veggaviser vitnet om en stor aktivitet. Skolen

Riktig kodeks. Munter stemning på Bibliotekskolen i 1965. (Foto: Rigmor Dahl Delpin / Oslo Museum)

fikk styringsorganer der ansatte og studenter fikk plass. Rektor Wang ble ikke avsatt, men klart satt på plass. Skolen ble demokratisert og politisert. Likevel er det vanskelig å se at dette førte til en radikal fornyelse av innholdet i bibliotek og bibliotekskole. Lettere er det å oppdage at bibliotekarene hadde problemer med å finne sin identitet i et lokalt forankret kulturelt «bygde-byråkrati». Den nye kulturpolitikken løste opp et sentralisert bibliotek-«vesen» og åpnet for større lokal variasjon. Men på Bibliotekskolen møtte vi også en bastant frustrasjon. Den svenske debatt-

boken «Ska biblioteken göra allt?» fra 1974 satte ord på fenomenet.

Hva er bibliotekets primærfunksjon?

I kommunene var den «nye» kulturpolitikken kommet for å bli, og flere steder fikk bibliotekene sentrale roller. Bibliotekarene ønsket seg imidlertid en Bibliotekskole som underviste i bibliotekenes primærfunksjoner: beskrivelse, ordning, lagring og gjenfinning av informasjon. Da staten utformet en ny informasjonspolitikk kom også bibliotekarene raskt på banen. De ville gjerne være med på forsøk og utvikling av

det vi kan kalle kommunale «kommunikasjonstjenester». Den samme orienteringen mot kunnskap og utdanning ble tydelig i Skredeutvalgets store og grundige utredning, Bibliotek i Norge (NOU 1991:14). Utvalget ønsket til og med å lage en felles biblioteklov for alle bibliotektyper. Forslaget fikk ikke politisk støtte. I Åse Klevelands kulturmelding, «Kultur i tiden», het det at «folkebibliotekene bør ha sin viktigste rolle som kulturformidlere».

Kulturforankringen fortsatte under et 10-årig mellomspill med fellesorganet for arkiver, bibliotek og museer (ABM-utvik-

Bibliotekdirektør Else Granheim underviser på Bibliotekskolen.

Oppmerksomme studenter lytter (Guttene er innleide jusstudenter).

ling). Sett fra utdanningens side var koblingen god. Her var det mye å lære av hverandre. Vi startet derfor både med undervisning i museumsformidling og i arkiv/dokumentbehandling. I dag er det bare det sistnevnte temaet som er utviklet videre til faste studietilbud.

Nå er kulturpolitikken pusset opp og fornyet. 70-tallets «eigenaktivitet» er erstattet av mer profesjonelle uttrykk og hedsordet *mangfold* har fått ny betydning. Nå fremtrer mangfoldet helst gjennom «robust» og privat finansiering. Sponsingen kan komme godt med. Men det blir neppe nok til å møte det nye mangfoldet som bibliotekene nå skal integrere.

Fra 2014 er Grunnlovens §100 om «å legge forholdene til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale» nesten ordrett kopiert inn i folkebibliotekloven. Spørsmålene har meldt seg: Hvordan kan utdanningen bli tidsmessig og takle dette? I tillegg har det kommet god fart i

Nasjonalbibliotekets strategiske satsinger. Nå får alle tilgang til «Web Dewey», «Felles biblioteksøk» og «Nasjonalt autoritetsregister». På skolen har vi for lengst hørt det: Bibliotekarkompetanse blir helt overflødig, nå blir alt sentralisert og automatisert!

De nasjonale tjenestene

Jeg har ventet på den utlovede felles nasjonale katalogiseringen i 50 år. Det er fortsatt all grunn til å ønske den velkommen, og det er flott den dagen da alt er tilgjengelig og klart for nedlastning. Men det lille jeg har lært om klassifikasjon og katalogisering, gir meg også noen effektive redskaper til å søke og til å finne frem i kataloger og baser som er litt vanskeligere enn Google. Denne kunnskapen er faktisk også nyttig når jeg skal hjelpe studenter med å forstå faglig forfatterskap og kildebruk. Informasjonskompetanse heter det nå. Dessuten: Jeg må ile til å si: Et flertall av

våre studenter arbeider nå faktisk i fagbibliotek, arkiv og lignende institusjoner som slett ikke skal bli litteraturhus på heltid.

Fagbibliotekene har også merket skiftende vindretninger. Her var det lenge forskerne som var den prioriterte målgruppen. Først med 1960-årenes masseutdanning ser vi at det ble studentene som fikk prioritet. Dette øker med «Kvalitetsreformen» i høyere utdanning som ble realisert i 2001. Alle slags studentaktiviteter samlet seg i «Læringssenteret», og bibliotekaren måtte fra skranken og ut på gulvet for å jobbe med formidling og veiledning. Pedagogikk og formidlingsteknikker var igjen etterspurte undervisningstema. «Bibliotekskolebibliotekarene» fikk etter hvert også nye posisjoner i fagbibliotekene. Flere steder på øverste nivå. I folkebibliotekene ble det omvendt: Her kom det sjefer med bakgrunn fra helt andre felt. Kravet om mer undervisning i

Praksisbibliotek med peis (Skedsmo).

Ny teknologi (hullkort) tas i bruk.

Biblioteksjef Magne Hauge tar imot den nye praktikanten.

Gruppearbeid i Incognitogaten.

ledelse ble møtt med en utvidelse av mastergradsstudiene. Derfor kom det en skredersydd mastergrad i bibliotekledelse.

Underholdningstilbud med bibliotekpreg?

For folkebibliotekene betyr egentlig ikke den nye målsettingen om «møteplass» og «offentlig samtale»

(«litteraturhusparagrafen») så mye nytt. Den beskriver praksis. Bibliotekene har vært gode til å lage arrangementer helt fra den dagen da ideen om folkebibliotek kom til landet. Nå følger fagbibliotekene godt opp. Bibliotekarere har da også fikset dette selv om de ikke har en egen bachelorgrad i programmering, rigging av scene eller bokbadets dramaturgi. Bibliotekstudenter får selv sagt prøve seg på praktiske formidlingsoppgaver og fremføringer som en del av studiet.

” *Det viktigste man kan gjøre i et bibliotek, er å velge den beste bibliotekaren.*

Bibliotekkritikere, som Kristian Meisingset, har sagt at folkebibliotekene er «modne for skraphaugen», og Kai A. Olsen har helt avskrevet universitetsbibliotekene. I en slik stormfull setting kan arrangementene vise at det likevel er tegn til «glør i gammel ved». Det er hyggelig, men neppe nok til at vi kan holde oss med kostbare bibliotek. Torbjørn Navelsaker sier på Biblioteknorge (25.9.15) at det er billigere for kommunene å «opprettholde drift av en underholdningsinstitusjon med

noe bibliotekpreg», enn å satse skikkelig på et variert tilbud. Tidligere var kjennetegnet på et godt bibliotek å ha godt sammensatte og relevante samlinger. I dag er oppgaven den samme: sikre publikum *tilgang* til de beste kildene, informasjonen – eller kunnskapen. Hvordan dette skal organiseres og ledes må fortsatt være kjernekunnskap i en bibliotekarutdan-

ning. Helt fra slutten av 1960 tallet har «EDB», senere IKT også vært en del av denne kjernekunnskapen.

I dag er både bibliotekarens og bibliotekskolens rolleforståelse utfordret. Kanskje kan vi lære noe av en tidligere studierektor på Handelshøyskolen BI. Han sa at de hadde lyktes med å få studentene til å informere skolen om hva de var misfornøyde med, men at de hadde lyktes enda bedre med at de fikk studentene til å fortelle alle andre hva de var best til! Det kan kanskje også være en nyttig øvelse for bibliotekarere. Spesielt nyttig er det når det lille vi har av formelle krav til fagutdanning, er så svakt – og ytterligere svekket ved siste forskriftsrevisjon.

Nils Johan Ringdal sa en gang at det viktigste man kan gjøre i et bibliotek, er å velge den beste bibliotekaren. Slik er det fortsatt. ■

Alle bilder er fra rekrutteringsfilmen «Biblioteker for alle» 1964. Regi: Tore Breda Tøresen Tilgjengelig på nb.no

Fagforbundet for alle som jobber i bibliotek

Fagforbundet:

- ivaretar bibliotekansattes faglige rettigheter
- krever rett til heltid
- har stipendordning for medlemmer
- vil grunnlovsfeste det offentliges ansvar for kultur

Biblioteket skal:

- være et åpent og tilgjengelig møte- sted
- være en arena for kunnskap og kultur
- være en ressurs for skole og lokal- samfunn
- tilby digitale kunnskapsressurser

FAGFORBUNDET
Seksjon kirke, kultur og oppvekst

Velkommen som medlem! Send SMS Fagforbundet medlem til 1980.

Tradisjonelt arbeidsmarked

Kandidatundersøkelsen viser at bachelorstudiet i bibliotek- og informasjonsvitenskap ved ABI først og fremst utdanner kandidater til stillinger i bibliotek.

AV IDUNN BØYUM, TOR ARNE DAHL OG NILS PHARO, INSTITUTT FOR ARKIV-, BIBLIOTEK- OG INFORMASJONSFAG (ABI), HØGSKOLEN I OSLO OG AKERSHUS (HIOA)

I 2015 er det 75 år siden «bibliotekskolen» – i dag Institutt for arkiv-, bibliotek- og informasjonsfag (ABI) – ble etablert. I den anledningen har vi skrevet en artikkel om arbeidsmarkedet for dagens kandidater i bibliotek- og informasjonsvitenskap til jubileumboken *Samle, formidle, dele* (Bøyum, Dahl, & Pharo, 2015). Her henter vi kun fram hovedresultatene fra undersøkelsen.

Dagens treårige utdanning gir graden bachelor i bibliotek- og informasjonsvitenskap, og det er kandidater med denne graden som inngår i undersøkelsen. Vi har samarbeidet med Seksjon for analyse og kvalitetsutvikling, som sender ut årlige undersøkelser til kandidater fra ulike studieprogrammer ved Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA). Kullene som gikk ut i årene 2011-2014 utgjør datagrunnlaget. Svarprosenten blant våre kandidater er på 61 (n=188). Tilsvarende for hele undersøkelsen var 41.

Respondentene svarer på en generell del og en fagspesifikk del som retter seg direkte mot kandidater uteksaminert fra et gitt studium. De 12 spørsmålene til bachelor-kandidatene i bibliotek- og informasjonsvitenskap ble utarbeidet av forfatterne. Vi la oss tett opp til undersøkelsen av master-

kandidatene (Dahl & Tallérås, 2011) for å kunne sammenligne våre funn med studenter som har tatt videreutdanning.

Praksisfelt

I likhet med Dahl og Tallérås (2011) har vi undersøkt tre variabler for å identifisere kandidatenes praksisfelt: arbeidssted, stilling og arbeidsoppgaver.

Hele 83 prosent av kandidatene oppga at de jobbet i en eller annen form for bibliotek (tabell 1), og av dem jobber halvparten i folkebibliotek. Dette var litt overraskende for oss siden anekdotisk materiale hadde antydnet en lavere andel bibliotekansatte. Mens 27 prosent av masterkandidatene jobber i det private næringslivet, er det få blant bachelor-kandidatene. De fleste som gjør det, har ikke-relevante strøjobber i butikk eller serveringsbransjen. 8,5 prosent av kandidatene studerer og 6,4 er arbeidsledige på undersøkelsestidspunktet.

Vi har også undersøkt kandidatenes stillingstitler for å lære mer om hvilke roller de har på arbeidsplassene sine (Tabell 2). Kandidatene kunne fritt oppgi titler og vi har kodet dem om til syv kategorier.

Vi ser at en klar overvekt av kandidatene har stillingstittel bibliotekar. Også blant lederne er det flere biblioteksjefer. Ti av de elleve lederne arbeider i folke-

Stillingstittel	Antall	Prosent
Bibliotekar	100	70,9
Arkivar/dokumenthåndtering	6	4,3
Leder	11	7,8
Rådgiver/konsulent	16	11,3
Akademisk tittel	1	0,7
Web/Teknologi	1	0,7
Annet	6	4,3
Total	141	100,0

Tabell 2 Andel kandidater per stillingstittel.

bibliotek.

Arbeidsoppgaver

Kandidatene ble bedt om å angi hvilke tre arbeidsoppgaver de brukte mest tid på i jobben sin. De kunne velge mellom 16 forhåndsdefinerte oppgaver eller spesifisere egne arbeidsoppgaver. I Tabell 3 har vi oppsummert de viktigste arbeidsoppgavene i tre kategorier arbeidsplasser.

Tabellen viser at det er tradisjonelt bibliotekararbeid som dominerer for begge bibliotekfeltene, men det er tydelig forskjell mellom dem. I fag- og forskningsbibliotekene er opplæring og veiledning viktigst mens litteraturformidling er viktigst i folke-/skole-/fylkesbibliotek. Vi finner ingen forskjell på menns og kvinners arbeidsoppgaver.

Ledervilje

Vi var særlig interessert i å undersøke ledervilje nærmere, ettersom temaet har vært mye diskutert i biblioteksektoren de senere årene. Kandidatene ble spurt om jobben deres innebærer ansvar for å lede andre, og om det i tilfelle også inkluderer personalansvar.

Det er 6,4 prosent flere menn enn kvinner blant kandidatene som har lederansvar (Tabell 4), men det er likevel ingen signifikant forskjell mellom kjønnene.

Av de 24 som har svart at de har lederansvar, oppgir ni at de har personalansvar

Arbeidsplass	Antall	Prosent
Folkebibliotek	63	42,3
Fag- eller forskningsbibliotek	42	28,2
Skolebibliotek	17	11,4
Fylkesbibliotek	2	1,3
Arkiv	8	5,4
Privat næringsliv	11	7,4
Høyere utdanning	2	1,3
Offentlig forvaltning	1	0,7
Annet	3	2,0
Total	149	100,0

Tabell 1 Antall kandidater per arbeidssted.

Viktigst. Litteraturformidling oppgis som viktigst av dem som jobber i folke-/skole-/fylkesbibliotek.

	Viktigst	Nest viktigst	Tredje viktigst
Folke-/skole-/fylkesbibliotek	Litteraturformidling (50)	Samlingsutvikling (46)	Referansearbeid (34)
Fag- og forskningsbibliotek	Opplæring og veiledning (22)	Referansearbeid (19)	Klassifikasjon og katalogisering (15) og Samlingsutvikling (15)
Andre praksisfelt	Arkivarbeid (10)	Informasjonsarbeid (7)	Saksbehandling (3) Opplæring og veiledning (3)

Tabell 3 Arbeidsoppgaver fordelt på forskjellige «praksisfelt». Antall personer (n=146) som oppgir arbeidsoppgavene.

og av disse kun to som har ansvar for fem eller flere ansatte. Imidlertid oppgir en tredjedel av de som ikke har lederstilling at de kunne tenke seg å ha det i fremtiden.

ABI- versus HiOA-studenter

Når vi sammenligner resultatene mellom kandidatene fra ABI og resten av høgskolen sammenfaller de i stor grad. ABI-kandidatene arbeider med det de er utdannet for, i likhet med HiOAs øvrige kandidater (nærmere 90 prosent). 55,3 prosent av ABI-kandidatene har fått fast jobb mot 50,7 prosent av de øvrige kandidatene.

Det tok derimot betydelig lengre tid å få relevant jobb for ABI-kandidater enn de øvrige ved HiOA. ABI-kandidater brukte anslagsvis 117 dager, mens HiOA-kandidater generelt brukte 40 dager. En annen viktig forskjell var at færre ABI-kandidater (51 prosent) arbeider innenfor Oslo og Akershus enn blant de øvrige kandidatene (69 prosent).

Avslutning

Kandidatundersøkelsen viser at bachelorstudiet i bibliotek- og informasjonsvitenskap ved ABI først og fremst utdanner kandidater til stillinger i bibliotek. Dette er neppe overraskende for studenter som søker hit eller arbeidsgivere i biblioteksektoren.

Likevel er det slett ikke i samsvar med markedsføringstiltak og presentasjon av studiet til framtidige studenter. Der er det gjerne arbeidsplasser utenfor bibliotekene som framheves, med særlig vekt på studiets teknologiinnslag og -perspektiver.

Tilsvarende undersøkelser i nabolandene viser at situasjonen er ganske lik i Sverige og Danmark. Både ABI, Högskolan i Borås og IVA i København ønsker å vise at studiene favner bredere enn «bibliotekkunnskap» og er relevant for mange andre typer jobber. Alle de tre utdanningsinstitusjoner er blitt med i iSchools-nettverket¹. Mange iSchools-medlemmer har røtter i bibliotek- og informasjonsvitenskap, slik som de skandinaviske, men flere tilbyr kun studier i informasjonsteknologi eller mediefag.

Det er altså tydelig at dette budskapet ikke har nådd ut til omverdenen. Det er viktig å få grundigere forståelse av hvordan

Lederansvar	Mann	Kvinne
Ja	20,8 % (5)	14,4 % (18)
Nei	79,2 % (19)	85,6 % (125)
Totalt	100 % (24)	100 % (143)

Tabell 4 Lederansvar fordelt på kjønn.

ABI-kandidatene vurderer det potensielle arbeidsmarkedet når de søker jobb, slik at tiltak kan settes inn både blant studenter og arbeidsgivere for å spre kandidatene bedre. Samtidig er det gledelig å se at våre kandidater fremdeles er attraktive for det tradisjonelle praksisfeltet. ■

Litteratur

Bøyum, I., Dahl, T. A., & Pharo, N. (2015). Bibliotekarar blir ved sin lest. I R. Audunson (Red.), *Samle, formidle, dele: 75 år med bibliotekarutdanning*. Oslo: ABM-media.

Dahl, T. A., & Tallerås, K. (2011). Hva gjør de videreutdannede bibliotekarene? I R. Audunson (Red.), *Krysspeilinger: Perspektiver på bibliotek- og informasjonsfag* (s. 165–182). Oslo: ABM-media. Hentet fra <http://hdl.handle.net/10642/1059>.

¹ iSchools: <http://ischools.org>

En gang var det sterke motsetninger mellom bibliotekarer i fag- og folkebibliotek. Fagbibliotekene var lenge forankret i den kontinentale bibliotektradisjonen. Forbilder var universitetene i Göttingen og København. Det var få studenter, og de fleste kom fra høyere sosiale lag. Folkebibliotekene var inspirert av de amerikanske «Free Public Libraries», som la vekt på å fremme likhetsverdier og sosial mobilitet. De første folkebibliotekarene var utdannet ved amerikanske bibliotekskoler; fagbibliotekarene hadde forskjellige universitetsstudier.

Den første rektor ved Statens bibliotekskole, Gerd Wang, var utdannet ved Columbia University School of Library Service. Den norske fagutdanningen fikk fra starten av også et amerikansk preg. Det tok tid før skolens kandidater fikk ledende stillinger ved alle fagbibliotek. Et gjennombrudd skjedde da Ingrid Terland, som «bare» var fagutdannet bibliotekar, ble ansatt som sjef for biblioteket ved den nye distriktshøgskolen i Agder i 1974. Et lite drama utspilte seg. En viktig aktør og forsvarsadvokat var nettopp Gerd Wang.

Dette er et utdrag fra artikkelen «Da Bibliotekrevolusjonen kom til Norge» i Bibliotekskolens jubileumsbok (se s. 3), hvor Øivind Frisvold gir en oversikt over amerikansk innflytelse i norske fag- og folkebibliotek.

Drama i distriktshøgskolen

AV ØIVIND FRISVOLD

FØRSTEAMUENSIS VED HØGSKOLEN I OSLO, AVD. ABI

I Norge var forskning og høyere utdanning lenge konsentrert på få steder. Bergen og Trondheim hadde flere fagbiblioteker, men det aller meste var konsentrert i Østlandsområdet. Fra slutten av 1960-tallet ser vi imidlertid en helt ny politikk for desentralisering, ikke minst av utdanningstilbudet. Universitetet i Tromsø ble opprettet i 1968. Ottosen-komiteen fikk året etter gjennomslag for å lage et nytt skoleslag, distriktshøgskoler. Disse skulle gi kortere utdanninger på universitetsnivå. På rekordtid var det satt i gang slike skoler i Stavanger, Molde og Kristiansand. Det var ikke tid til å planlegge alt, dette gjaldt også bibliotektilbudet som mer eller mindre ble improvisert etter hvert.

Ressurskrevende forskning var fortsatt forbeholdt universitetene, men ansatte og studenter skulle arbeide i et forskningsmiljø. For å få dette til var det nødvendig å ha egne bibliotek. Den nyopprettede Riksbi-
bliotekstjenesten, som ble ledet av den tidligere sjefen for UBO Harald Tveterås, engasjerte seg i saken. I første nummer av Riksbi-
bliotekstjenestens meldingsblad ble saken presentert slik:

«Distriktshøgskolene – et bibliotekproblem». (Synopsis 1970 nr 1). Her var intet

planlagt «og det manglet kvalifiserte folk til å arbeide med bibliotekproblemene.» Det hastet med å komme i gang, koordinering måtte til. Etter hvert ble det lagt frem normer for samlinger, arealer og for bemanning. Fra Riksbi-
bliotekstjenestens side var det en klar anbefaling at bibliotekene ikke bare skulle ha fagutdannede bibliotekarer, men samme type personale som ved universitetsbibliotekene; ledere og fagreferenter med forskningskompetanse på undervisnings- og forskningsområdene. Temaet sto sentralt på Riksbi-
bliotekstjenestens «Bibliotekarmøte», høsten 1970.

Norske Forskningsbibliotekarers Forening fulgte opp saken med et seminar i juni 1971. Her var Riksbi-
bliotekstjenestens talsmann, Tor Blekastad, klar på at skolene måtte ha ansatte med topp utdanning, og han viste til at universitetene hadde overbi-
bliotekarer og professo-
rer på samme nivå. På

samme måte skulle det være i de nye høyskolene: «Biblioteket vil også trenge stillinger parallelt til lektorene – fagreferenter» (1971, s. 5). Ved skolene var det allerede etablert biblioteker, men med «vanlige»

fagutdannede bibliotekarer som hadde startet oppbyggingen. (Jorstad, 1979, s. 28).

Gerd Wang, rektor ved Statens bibliotekskole fra 1952 til 1973. [Foto: privat]

Ingrid Terland ble ansatt i full stilling i Kristiansand i 1971. Hun deltok på samme seminar som Blekastad, men argumenterte i sitt innlegg for at de fagutdannede bibliotekarene ville gjøre best nytte for seg ved de nye bibliotekene. Terland (1971) ville ha svar fra Riksbi-
bliotekstjenesten om «hvilke oppgaver i oppbyggingen og driften av distriktshøgskolebibliotekene det er man mener at folk med Statens bibliotekskole ikke kan ivareta skikkelig, og på

” Det ser ut til at Gerd Wang fikk det avgjørende ord. Den «amerikanske» utdanningen fra Bibliotekskolen var altså god nok.

hvilken måte man mener at en dyktig universitetsbibliotekar skulle få et arbeide som ville gi ham full faglig tilfredsstillelse.» (s. 14)

Terland har senere kommentert denne saken i en epost til meg i 2014. Hun forteller her at da det i 1974 skulle ansettes leder for dh-biblioteket insisterte Riksbibliotektjenesten «på at det måtte bli en universitetsbibliotekar, og slik ble den utlyst. Det var to søkere: en mann med full embetseksamen og universitetsbibliotekar og meg. Skolen var fornøyet med meg, men Riksbibliotektjenesten sto på sitt. Da kom fru Wang [Bibliotekskolens rektor] inn i bildet, og hun var sikker på at hennes utdanning var den beste for institusjonen, som den gang var begrenset til 2-årige studier etter examen artium. Og etter en tautrekking dem imellom, ble stillingen min.» Det ser ut til at Gerd Wang fikk det avgjørende ord. Den «amerikanske» utdanningen fra Bibliotekskolen var altså god nok.

De mange DH-bibliotekene ble ikke små kopier av de store universitetsbibliotekene. Anne Lise Jorstad (1979) har skrevet om etableringen av de seks første distriktshøgskolebibliotekene. Hun støtter

her mange av Terlands synspunkter og konkluderer med at bibliotekene i starten hadde en uheldig stillingsstruktur: «Kra- vet om vitenskapelig kompetansevurdering av biblioteklederstillingen og ønske om embetseksamen har gjort det vanskelig å finne kvalifiserte personer med praksis og erfaring fra bibliotekoppbygging av et mindre forskningsbibliotek. «Fagreferent»-funksjonen er mindre aktuell i oppbyggingsfasen, uten et team med bibliotek- tekniske kvalifikasjoner ved siden av.» (s. IV). En annen sak var at det nesten ikke var mulig å finne kvalifiserte søkere til de vitenskapelige bibliotekarstillingene. På «Bibliotekarmøtet» i 1970 pekte overbi- bliotekar Gerhard Munthe på at det var nødvendig å etablere et nytt utdanningstil- bud, og han kunne opplyse at en «komite for høyere bibliotekarutdanning er på trap- pene». Han uttrykte derfor håp om at «det ikke vil ta så lang tid før vi har en tilstrek- kelig 'produksjon' av slike bibliotekarere.» (1971, s. 19). Munthe ble leder av dette utredningsutvalget for Norges bibliotek- høgskole, men mottakelsen var såpass blandet at forslagene ble lagt på is. (NOU 1976:26 og 1977:48). Høyere bibliotekar- utdanning ble derfor gradvis realisert innenfor utdanningsprogrammet til Norsk

Ingrid Terland, leder for biblioteket ved Distrikts- høgskolen i Agder frem til 1998. (Foto: privat)

dokumentdata og senere innenfor ramme- ne til Statens bibliotek- og informasjons- høgskole.

De «vanlige», fagutdannede biblio- tekarene kom til å få en sentral rolle i den videre oppbyggingen av distriktshøy- skolene, senere ved skolenes omorganise- ring i høyskolesystemet, og for Stavanger, Kristiansand og Bodø også inn i universite- ►

Er du bibliotekar,

hører du til hos oss

– uansett hvor du jobber

Hvorfor Bibliotekarforbundet?

- Ivaretar deg i lokale lønnsforhandlinger.
- Tilbyr gratis kurs for medlemmer og tillitsvalgte.
- Inviterer til medlemsmøter med faglig påfyll.
- Inkluderer gratis abonnement på tidsskriftet «Bibliotekaren».
- Tilbyr gode forsikringsvilkår.
- Har stipendordninger du kan søke på.
- Gir råd og veiledning, og advokatbistand om nødvendig.
- Gir deg innflytelse på BFs arbeid med bibliotekpolitikk og arbeidslivsspørsmål.

Meld deg inn nå!

Innmeldingsskjema finner du på
<http://bibforb.no/medlemskap/bli-medlem/>

Alle nyinnmeldte er med i trekning av en iPad hvert kvartal.

Byrå: Okam Oslo

tenes rekker. Veien var åpen for amerikansk «bibliotekteknikk», med god tilgjengelighet og service til så vel studenter som ansatte.

På samme tid som Ottosen-komiteen la frem sin innstilling, kom Biblioteklovutvalget (1967) med forslag til ny lov for folke- og skolebibliotekene. Et sentralt punkt var at bibliotekene måtte «bygges ut i takt med den tekniske utvikling, med utbyggingen av skoleverket og med behovet for voksenopplæring.» (s. 41). I lovproposisjonen fulgte departementet opp og viste til at nå ville bibliotekene bli mer og mer «virksomhets- og studiested enn rene utlånsinstitusjoner.» (Ot.prp. nr. 24, 1970-71, s. 2). Folkebibliotekene ble da også «fagbibliotek» for mange studenter som benyttet seg av de nye, desentraliserte utdannings-tilbudene.

Ved de regionale høyskolene har vi også sett eksempler på å få i stand et mer formalisert samarbeid med det lokale folkebiblioteket. I Sogndal ble det forsøkt å innføre et felles biblioteksystem for fag- og folkebiblioteket fra 1990-92, men dette

ble ikke videreført. De mer omfattende samarbeidsformene i Drammen har også vist seg å være problematiske. Årsaken til dette er ikke bare av «bibliotekteknisk» art, men kan også skyldes at oppgavene er for ulike til at en fullstendig integrering kan lykkes. (Stephensen, 2015).

Selv om disse «fusjonsforsøkene» ikke kan sies å være vellykkede, er det ikke lenger er så skarpe grenser mellom bibliotektypene. Motsetningene mellom den kontinentale og den amerikanske bibliotekmodellen er altså visket ut. De fagutdannede bibliotekarene fikk først ledende oppgaver ved de små fagbibliotekene (og Norges tekniske høyskole), deretter ved distriktshøgskolene. I dag er interessen for de «bibliotektekniske» eller kunnskapsorganisatoriske emnene heller lunken i folkebibliotekene, men stigende i fagbibliotekene. Det drives et godt og aktivt formidlingsarbeid i alle bibliotektyper. Fagbibliotekene bruker mange av de samme metodene som opprinnelig var forbeholdt folkebibliotekene. Det er store likhetstrekk så vel teknologisk som

ideologisk. Skillet mellom bibliotekarkulturene er mindre, og lederne rekrutteres på et bredere grunnlag enn før.

Sitert litteratur

Blekastads og Terlands innlegg finnes i: Biblioteket i distriktshøgskolen: De seks første distriktshøgskolebibliotekene fra 1969 til i dag og deres plass i et desentralisert høgere utdanningssystem. Oslo: Oppland distriktshøgskole. (Tilgjengelig på nb.no)

Jorstad, A. L. (1979). Biblioteket i distriktshøgskolen: De seks første distriktshøgskolebibliotekene fra 1969 til i dag og deres plass i et desentralisert høgere utdanningssystem. Oslo: Oppland distriktshøgskole.

Munthe, G. (1971). Bøker, bygninger, bibliotek. Synops, 2(1), 11-19.

Stephensen, I. S. (2015). Drammensbiblioteket: Sømmen som raknet. Bok og bibliotek, 82, 22-24.

For fullstendig litteraturliste vises til jubileumsboken, «Samle, formidle, dele» (ABM-media 2015). ■

Hvorfor betale mer for lånekortene enn nødvendig?

Ta kontakt med EVRY for å få:

- Markedets beste pris på lånekort av bankkortkvalitet
- Rask levering av nasjonale lånekort med standard eller eget design

For pristilbud, ta kontakt:
 lanekort@evry.com
 Tlf: 911 68 646

www.spirendesign.no

BIBLIOTEKARUTDANNING

– framtidens utdanning

Bibliotekutdanninga ved Høgskolen i Oslo og Akershus feirer 75 år. Samtidig har det i høst rast en diskusjon om hva slags kompetanse man bør etterspørre ved utlysning av nye stillinger i bibliotek.

AV LARS EGELAND
DIREKTØR FOR LÆRINGSSENTERET
VED HØGSKOLEN I OSLO OG AKERSHUS

Sett i forhold til bibliotekenes århundregamle tradisjoner, har definisjonen på en bibliotekar vært at man var ansatt som bibliotekar i et bibliotek. Berømte bibliotekarer som Casanova, Kant, Goethe eller brødrene Grimm hadde ikke bibliotekskole. På den annen side var de heller ikke utdannet som kokker, men de hadde mange andre kvalifikasjoner som gjorde dem kvalifisert til å ordne og gjenfinne og formidle datidens kunnskap.

Den norske bibliotekskolen ble startet som en slags etatskole for å trene i ferdigheter som man trengte i bibliotek som langsomt ble mer spesialisert. Skolens innhold har selvfølgelig endret seg dramatisk gjennom disse 75 årene. Vi har fått en biblioteklov som stiller krav om fagutdannet bibliotekar i alle kommuner. Det mest enestående er at nesten alle bibliotekarer har utdanning fra samme skole. Alle har et forhold til Pilestredet 48, eller før det til Dølgata.

Om vi ikke husker så mye av fagene, husker vi lærerne. Mange av oss har hatt et årelangt forhold til bibliotekskolen gjennom videreutdanning og hovedfag. Enkelte av lærerne er der fortsatt. Professor Ragnar Audunson var min veileder på bacheloroppgava. Han ble pappa i vinterferien 1983. Jeg vet det fordi jeg fikk såkalt disk-abort, og fikk da ikke tak i ham på telefonen, og mistet alle dataene mine som omhyggelig var punsjet inn på en stor floppy-disk. Bibliotekutdanninga hadde datamaskiner, sjøl om vi også fikk opplæring i hullkort sortert med strikkepinner.

Uansett når vi har tatt skolen er vi blitt sosialisert inn i en felles kultur. Av og til tenker jeg at kjernen av bibliotekfaget handler mest om hvilke felles begrep vi bruker for å beskrive et fenomen. F.eks. at

vi har snakket om informasjon der for eksempel lærere har snakket om læring.

Trenger vi utdanning, spør dagbladets kommentator Aksel Braanen Sterri. Han viser til Magnus Marsdal som sjakkerte studentene på Chateau Neuf da han mente at høyere utdanning er bortkasta tid. «Du finner pensumlistene på nett, og kan låne bøkene på biblioteket», mente Marsdal. Så da trenger du i hvert fall biblioteket og bibliotekarene. «En mastergrad sender et signal om at du er en flittig maur, med egne til å tilegne deg kunnskap og utsette umiddelbare gleder» skriver Sterri. Det er en dyr seleksjon for samfunnet. Sjøl om Sterri lurte på hva han lærte de tre første åra på universitetet, mener han at han ble formet til det bedre. «Kanskje er det sosialiseringen som gir utdanningen sin eksistensberettigelse? Sterris poeng er at framfor fokus på pensum, bør man ha økt fokus på metode og vitenskapsteori. Det er det bibliotekfaget i stor grad dreier seg om. Å lære å tilegne seg kunnskap på en etisk og kompetent måte. Slikt sett er bibliotekarutdanninga framtidens utdanning.

Ved HIOA-biblioteket er vi i den privilegerte situasjonen at vi får mange nyutdannede bibliotekarer som søker jobb hos oss. Utdanningsnivået er sterkt stigende. Mens man tidligere tenkte seg at man begynte å studere ved en høgskole, for deretter å gå videre til universitetet, er det nå det motsatte som skjer. Universitetet er blitt en forberedende dannelsesinstitusjon for utdanning ved høgskolen. Unge mennesker begynner å studere på universitetet et fag eller en disiplin som de er interessert i. Etter en bachelorgrad ser det ut til at mange begynner å tenke: Men jeg må jo bli noe? Dermed søker studenter med bachelor i språk, litteratur eller kulturfag til bi-

bliotekutdanninga. Studenter med sosialantropologi søker til sosionomutdanning osv. Det er langt mellom nyutdannede bibliotekarer med kun 3 års bibliotekutdanning. Når vi ansetter folk velger vi ofte mellom kandidater som har 6 års utdanning eller mer. Det er fint å ha bibliotekarer med to bachelorgrader, men det som teller er en mastergrad.

Våre bibliotekarer skal samarbeide med andre faglige ansatte som har en doktorgrad. På vår vei til universitetsbibliotek er det etter hvert viktig for oss å rekruttere folk med mastergrad. Vi trenger kompetanse ikke bare i bibliotekfag, men også i det fagområdet der man skal arbeide som universitetsbibliotekar. Det er ikke så lett å få til. De som har kompetanse innen helsefag, sosialfag eller hva vi måtte ønske, mangler ofte bibliotekfag. Ved tilsvarende stillinger på de gamle universitetene har fagreferenter eller universitetsbibliotekarer uten bibliotekfag, måttet forplikte seg til å følge en intern opplæringsplan. Her skulle vi ønske at bibliotekutdanninga ville ta ballen og organisere et opplæringsløp for folk som går inn i slike stillinger ved de ulike høgskolene og universitetene. Jeg vet at det er et ønske fra flere enn HiOA.

Ser man på bibliotekstatistikk fra USA, har fagbibliotekenes budsjetter de siste åra vokst mer enn inflasjonsraten. De har også fått flere ansatte, men det er ofte andre yrkesgrupper enn bibliotekarer. Det ser vi også hos oss. Bibliotekenes oppgaveportefølje utvides med skriveveiledning, språkveiledning, publisering, produksjon av digitale læremidler som krever kompetanse i filmproduksjon og programmering. Det er etter min mening en styrke for bibliotekene å ha ulike kompetanse. Det er ikke naturlig at alle framtidige kompe- ►

tansebehov skal dekkes av den tradisjonelle bibliotekarutdanninga. Men det vil også her være en fordel om bibliotekarutdanninga kunne tilby relevante innføringskurs for disse kollegene.

Internasjonalt er mitt inntrykk at det er svært vanlig å ha to utdanningsløp for stillinger i bibliotek. I Tyskland har man hatt en 3-årig yrkesutdanning for bibliotekassistenter og en 3-årig fagskoleutdanning for diplom-bibliotekarer, mens ansatte i fagbibliotekene har en høyere universitets-

eksamen med en biblioteks-tilleggsutdanning slik jeg nå etterspør fra Biblioteksutdanninga.

Ved jobbintervjuer spør vi ofte hvorfor kandidatene begynte på bibliotekstudiet. De som svarer at de er så glad i bøker og å lese, kommer ofte ikke videre. Det vi er interessert i er hvordan de takler å jobbe under stress i et hektisk arbeidsmiljø. Har de erfaring eller lyst i å undervise? Har de trening veiledning? Det er en lite skjult

hemmelighet at mange yrkesveiledere har pekt på bibliotekaryrket som en mulighet for innadvendte og stillferdige mennesker som lurte på hva de skulle bli. Kanskje har rekrutteringa endra seg. Kanskje gjør studiet noe med de framtidige bibliotekarene. Mitt inntrykk er at flere og flere studenter har erfaring i å stå foran en klasse og presentere. Flere og flere studenter er aktiv og utadvendt formidling av både fag og kultur til andre. ■

KUNDESERVICE

– et savn ved bibliotekarutdanningen

Denne høsten har det vært en del diskusjon om bibliotekarutdanningen og det er flere fag som blir pekt på hvor utdanningen kan forbedre seg. Ledelse og formidling er blitt nevnt, men det er en kjernekompetanse jeg savner fokus på og som jeg savnet bedre opplæring i den gang jeg var ferdig med utdanningen i 2004, nemlig kundeservice.

Henriette Primberg skriver om det i artikkelen «Kundebehandling i sentrum» i Bok og Bibliotek nr 5/2015. Hun skriver «Og glem ikke servicen i det daglige arbeidet. Det er vi som er der for kundene, ikke de som er der for oss.»

Bibliotekarutdanningen skal sørge for kjernekompetanse for bibliotekarene, men jeg mener at det ikke gis god nok undervisning om kundeservice. Bibliotekene er der for menneskene som benytter seg av dem. Innholdet må variere ut fra hvilken funksjon biblioteket skal fylle og det må endre seg for å møte menneskenes behov. Vi er ikke konservatorer, men jobber i biblioteket først av alt for å gi menneskene den servicen de trenger i biblioteket. Vi skal gi god service og det går det an å lære seg.

Jeg har reflektert en del over det å jobbe i bibliotek og hva man lærer på bibliotekarutdanningen. Jeg jobbet i bibliotek for første gang i 1998 og jobbet i bibliotek til 2001 hvor jeg startet på utdanningen. Jeg stusset over at utdanningen virket fjern fra hvordan det var å jobbe med menneskene som benyttet seg av bibliotekene der jeg hadde jobbet. I ettertid har jeg i møte med folk i

bibliotek tenkt at jeg har hatt mer nytte av tre ukers kundeservicekurs på Netcom og 7-eleven, enn det de tre årene på høgskolen forberedte meg til. Utdanningen forberedte meg godt til å kunne gjøre en profesjonell jobb i bibliotek, men opplæring i måten å behandle folk på en profesjonell måte savnet jeg.

Jeg foreslår at bibliotekarutdanningen tar kundeservice på alvor og sørger for profesjonell opplæring i kundeservice. Om det er kommersielle aktører eller egne ressurser som sørger for opplæringen, skal jeg ikke legge meg opp i. Det er gjerne steds-spesifikke instruksjoner i jobben i skranken og de kan ikke bibliotekarutdanningen dekke alle av, men grunnleggende kundeservice som gjelder for alle servicejobber, kan man ha. Jeg kan nevne verktøyet de brukte på 7-eleven. HØPPA står for Hei, Øyekontakt, Penga i hånda, Pose, Adjø. De fleste av disse momentene er overførbare til bibliotek.

Opplæring i kundeservice kan også trekkes videre i utforming av bibliotek. Norsk bibliotekforening, lokalavdeling Buskerud, hadde studietur til Notodden folkebiblioteks nye lokaler denne høsten.

– Jeg savnet bedre opplæring i kundeservice på bibliotekarutdanningen.

Biblioteksjef Ragnhild Kraugerud fortalte der om hvordan hun hadde vært med på å utforme det nye biblioteket. Hun fortalte om plassering av skranker for best å møte publikum og om klare instruksjoner for hvordan personalet skulle møte publikum. Det var inspirerende å se og få en påminnelse om hvordan et bibliotek skal være. Det finnes mange gode eksempler og de bør man benytte seg av.

Det er våre jobb å sørge for at publikum går ut fra biblioteket med en god følelse, da får de lyst til å komme tilbake. Kundeservice er en viktig faktor for å få til dette og jeg håper bibliotekarutdanningen ser hva jeg prøver å si. ■

– Birger Brynildsen,
bibliotekar, Øvre Eiker Bibliotek

MEDLEMSSIDER FRÅ NORSK BIBLIOTEKFORENING

MELD DEG INN I
ORGANISASJONEN FOR
ALLE SLAGS FOLK OG
ALLE SLAGS BIBLIOTEK!
NORSKBIBLIOTEKFORENING.NO/
BLI-MEDLEM

INSPIRASJON TIL KAMP FOR BIBLIOTEKENE

En gang i året samler vi styremedlemmer fra alle deler av Norsk Bibliotekforening for å samsnakkes, inspirere hverandre og utvikle organisasjonens politikk. Dette kaller vi organisasjonsmøte, og i slutten av oktober samlet over 50 deltakere seg på Gardermoen.

I løpet av to intense dager diskuterte vi mange sider av det å være frivillig i en ideell organisasjon. Vi arbeidet med forslaget til handlingsplan for neste landsmøteperiode. Hvilke oppgaver er viktigst, og hvordan kan vi prioritere noe bort? Hovedstyret skal nå ta med seg alle innspillene og legge frem utkast til handlingsplan til landsmøtet i mars.

Det ble temperatur da vi diskuterte hvordan Norsk Bibliotekforening skal forholde seg til debattene på Biblioteknorge-epostlisten om fremtidens bibliotekarer. Det var synspunkter og innspill til hvordan vi kan få frem bibliotekfaglige poeng på en god måte.

Budsjettarbeid i kommunene var en annen programpost, og her kom det frem ulike synspunkter på hvordan man kan være lojal mot arbeidsgiver og være tillitsvalgt i en lokalavdeling i Norsk Bibliotekforening. Vi fikk også besøk av Monica Helvig, som er ansatt i Nasjonalbiblioteket for å utvikle arrangementskompetanse, noe hun også inspirerte til hos oss.

I mangel på gode bilder fra organisasjonsmøtet bringer vi dette bildet fra tilsvarende møte i 2002. Deltakerne er byttet ut (noen i alle fall), og denne gangen hadde vi ikke overhead.

I tillegg til politiske og faglige diskusjoner tok vi også opp praktisk arbeid rundt det å sitte i styret, som økonomi, medlemssystem og kommunikasjon innad i foreningen. Sentralt jobber vi hele tiden med rutiner slik at styrer i lokalavdelinger og spesialgrupper kan bruke mest mulig tid på det politiske arbeidet.

For å løfte frem spesialgruppene våre fikk alle som hadde en representant tilstede presentere seg, sine medlemmer og hva de jobber med. Det skapte gode samtaler, og spesialgruppene selv ønsket seg muligheter for mer erfaringsutveksling på neste møte.

Fordi valgkomiteen, Norsk Fagbibliotekforening, NBF Barn og unge og opphavsrettsutvalget hadde lagt styremøter til samme sted, var det flere som fikk hilst på hverandre og kommet med innspill.

Dette er medlemssidene fra Norsk Bibliotekforening. Likar du det du les? Meld deg inn, då - eller verv ein venn!
Utgjevar: Norsk Bibliotekforening.
Lagast av: Kristin Storrusten.
Ansvarleg for bilaget: Mariann Schjeide
Kontakt: nbf@norskbibliotekforening.no / 23 24 34 30

KVA SA VI PÅ STORTINGET?

NORSK BIBLIOTEKFORENING SET BIBLIOTEK PÅ DAGSORDEN, OG KVART ÅR ER VI (SOM EINASTE REPRESENTANT FOR BIBLIOTEK) I STORTINGSHØYRINGAR I SAMBAND MED STATSUDSETTET. HER FORTEL LEIAR MARIANN SCHJEIDE KORLEIS DET ER Å SNAKKE BIBLIOTEKPOLITIKK PÅ LØVEBAKKEN.

Stortinget! Det er jo der det skjer. Eg har sjeldan overdriven respekt for makt generelt eller autoritetar spesielt, men det er noko eige med Stortinget. Det er jo vårt høgste folkevalde maktorgan i Noreg. Det er stas

å vere på Stortinget. Ein bør ikkje vere så blasert at ein ikkje kan kjenne på det.

Vår nestleiar Lars Egeland har det nok ikkje heilt på same måten, tidlegare stortingsrepresentant som han er. Men han har ein viktig funksjon når Norsk Bibliotekforening skal i stortingshøyring, nemleg som støttekontakt og sparringpartner for meg. Lars utstråler ro! Tidlegare stortingsrepresentantar har dessutan adgangskort til evig tid, og det både imponerer og skremmer meg. Tenk om Lars i mellomtida hadde verva seg til IS-teneste i Syria, og like fullt hadde åtgang til Stortinget. Eg held det dog for nokså usannsynleg.

Å skulle gje innspel til statsbudsjettet på Stortinget gir kjensla av å jobbe i ein organisasjon som arbeider for noko viktig i ein stor samanheng. Noko som

er samfunnsnyttig for fellesskapet og meningsfylt for den enkelte. Det er eit privilegium å få fortelje og kanskje overbevise stortingspolitikarane om kor viktig dette arbeidet vi gjer er. Eg trur på dialog, sjå folk i auga og sitje i same rom og få snakke om bibliotek.

FAMILIE- OG KULTURKOMITEEN FEKK SJØLVSAGT HØYRE FRÅ OSS OM BIBLIOTEK

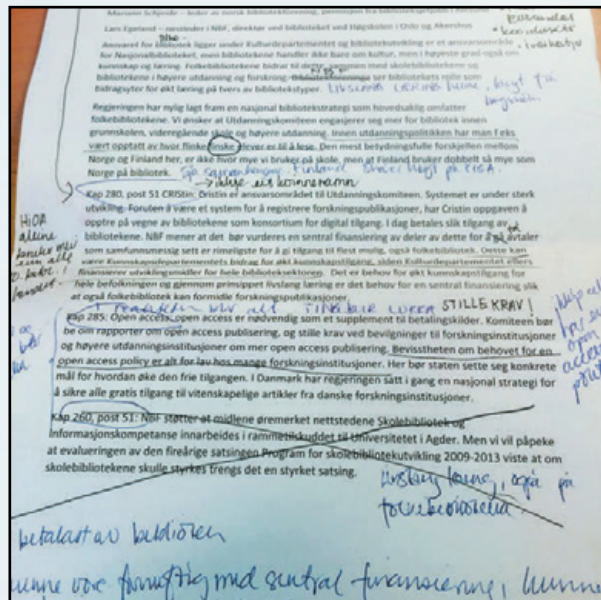
20. oktober sa Lars og eg høgt og tydeleg til dei elleve politikarane i komiteen at biblioteka er den mest

populære kommunale tenesta dei siste ti åra. Dette står i sterk kontrast til at løyvingane i den same perioden har gått kraftig tilbake til dei same biblioteka. Vi sa vi var bekymra over svikten i kommunale bevillingar, og at vi registrerer at den kommunale sjølvråderetten står svært sterkt. Med andre ord kan vi for framtida ikkje vente store aukar i budsjettmidlar til biblioteka.

Vi håper også at løyvingar til ekstraordinær oppussing av kulturbygg kan brukast til oppussing eller nybygging av bibliotek som ikkje har lokale tilpassa den nye formålsparagrafen og skal vere ein debattarena. Vidare gjentok vi at e-bøker og p-bøker må behandlast likt, og at vi er glade for at Nasjonalbiblioteket skal få ein meir framtrekande rolle som koordinator og leverandør for fellesløysingar. Det er faktisk viktig å vere litt positiv også!

DET SOM KAN GÅ GALT...

Akkurat da Lars og eg hadde satt oss til bordet i lag med representanten frå Nynorsk kultursentrum og Samlaget, begynte ei klokke å ringe. Da reiste alle komitémedlemmane seg, for dei måtte inn i stortingsalen for å røyste. Det var eigentleg fint, for dei gode samtalanе oppstår mellom oss som skal presentere

Notatarket med førebuingar syner engasjement!

våre høyringssvar. Vi hadde ein fruktbar samtale med Edmund Austigard og Ottar Grepstad, og fekk knytt nokre band der. Vi veit i alle fall kven kvarandre er, og diskuterte både bibliotek-, litteratur- og kulturpolitikk i denne vesle pausen. Særs hyggelege bekjentskap var det og.

I KYRKJE-, UTDANNINGS- OG FORSKINGSKOMITEEN LØFTA EG FRAM BIBLIOTEKA SI ROLLE

Lars Egeland og eg har bakgrunn i kvar våre fagfelt – eg frå folkebibliotek og han frå fagbibliotek. Som leiar-team utfyller vi kvarandre godt, men no hadde det seg slik at eg skulle møte denne komiteen åleine, og kommentere på fagfelt som Lars kjenner best. Dermed var eg på sjølvstyr, og det var sjølvstilt spennande.

Det var viktig for oss å løfte fram at folkebiblioteka handlar om meir enn kultur, og at utdanningskomiteen må engasjere seg for bibliotek i alle skolenivå. Vidare snakka eg om CRISTin som arbeider for digital tilgang, og vi meiner det må på plass ei sentral finansiering. Dette førte oss inn på Open Access, og vi påpeika at vi synes det er for lite medvit i forskingsinstitusjonane. Vi ber staten stille konkrete mål for auka tilgang til forskingspublikasjonar.

EG VAR NERVØS UTAN GRUNN

Var det så noko å vere nervøs for? Nei, strengt tatt ikkje. På førehand krisemaksimerar eg for meg sjølv, og fantaserer om alle dei vanskelege spørsmåla eg tenkjer at eg ikkje kan svare på. Men så minner eg meg sjølv på at i den grad nokon i det rommet skal kallast ekspert, så er det jo meg. Komitémedlemmane arbeider korkje

i eller med bibliotek til dagleg. Og kjem det spørsmål kan eg ettersende eit skriftleg svar.

Stemninga var annleis i denne komiteen enn i Familie- og kulturkomiteen. Kanskje mindre jovial? Men det hjalp meg å sjå Iselin Nybø sitte der – ho sitt jo også i vårt hovudstyre, og eg veit at ho er positiv til bibliotek og Norsk Bibliotekforening. Det var fint å gå på rett etter ein pause, der eg har fått småprata og seie ”takk for sist” til dei andre som skal til høyring. Etter mi erfaring skal det så lite til.

BEGRENSA TID GIR EFFEKTIV POLITIKKPRESENTASJON

Det imponerer meg kvar gong kor mykje ein får sagt på få minutt. Og ein har definitivt ikkje meir tid enn den som er satt av! I Familie- og kulturkomiteen snudde dei eit nettbrett mot oss med ein stor raud sirkel som talte ned tida. Effektivt, og du skulle vere særst uhøfleg om du ignorerte det. Å ikkje gå over tilmålt taletid burde ingen prøve seg på nokon plass, men i Stortinget er det altså alvor.

Og oppi det heile får ein jo også litt sympati med dei stortingsrepresentantane som sit der i fleire timar og høyrer på innspela. Lat oss vere ærlege: Alt kan ikkje vere like interessant for dei. Det vi seier på vår tilmålte tid skal også leverast skriftleg. Det kan vere lett å ikkje frigjere seg frå arket og ikkje møte blikket til dei du snakkar til. Min hypotese er at austlendingar kjem seg ”unna” med det oftare fordi dialekta ligg tett opptil bokmål. Det gjer det like fullt kjedeleg! Fri tale med eit fast tema er mykje greiare å høyre på. Og det klarte nestleiar Lars og eg!

MARIANN SCHTEIDE

NBF BARN OG UNGE

Vi arbeider for å gi barn og unge i Norge et godt bibliotektilbud. Vi begynte som Barne- og ungdomsbibliotekarenes forening i 1960, populært kalt BUF. 20 år senere ble vi en spesialgruppe i Norsk Bibliotekforening, og nå heter vi Norsk Bibliotekforening Barn og unge.

Vi jobber for at

- bibliotekene skal være åpne møteplasser for alle barn og unge
- mediasamling og tilbud i barne- og ungdomsbibliotekene skal speile det kulturelle og språklige mangfoldet i samfunnet

Vi vil også

- bygge nettverk for alle som arbeider med barne- og ungdomsbibliotek
- inspirere til samarbeid med andre aktører lokalt og nasjonalt
- være en synlig aktør i saker som gjelder barne- og ungdomsbibliotek og formidling av barne- og ungdomsbøker

Vi er inne i et konkret samarbeid med nasjonale aktører på barne- og ungdomsbokfeltet. Vi har et felles mål om å utvikle kompetansen på formidling av barne- og ungdomsbøker.

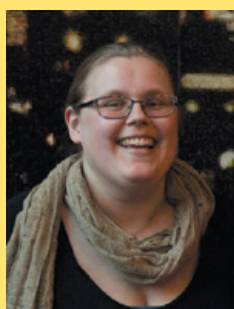
NBF Barn og unge har 138 medlemmer, og 54 av disse er personlige medlemmer. Du betaler bare 100 kroner ekstra i året hvis du vil støtte vårt arbeid - så meld deg inn på bu.norskbibliotekforening.no/bli-medlem.

Vi har ei Facebook-side du kan like: facebook.com/bubibliotek

Illustrasjonsfoto: Flickr-bruker [librariestaskforce](#). CC-lisensiert.

FEM I STYRET

HER ER DE FEM SOM SITTE
I STYRET I NBF BARN OG
UNGE 2014-2016. VI HAR
SPURT HVORDAN DE BLE
ENGASTERT FOR BARNE- OG
UNGDOMSBIBLIOTEKPOLITIKK,
HVLKE SAKER DE BRENNER
FOR - OG HVORFOR FLERE BØR
BRENNER FOR DENNE SAKEN!

GJERTRUD
ØVLAND

Jeg ble med i styret fordi jeg kjente Synne fra prosjektet Ønskebok, og siden hun er ei

dame som har mye fornuftig for seg, så svarte jeg ja.

Min kampsak er gode bibliotek tilgjengelig for alle barn. Barne- og ungdomsbibliotek gir tilgang til mye, god og riktig litteratur til målgruppa. Bibliotekene har lettlestebøker til de som sliter med lesing og mengder av bøker til storslukerne. Sammen med lærerene er bibliotekene med på å skape morgendagens lesere (og forfattere). Lesing er dessuten roten til mange gode ting.

SYNNE FREDRIKSEN

Jeg ble spurt av tidligere leder om å stille i styret. Jeg skjønnte at det var en flott måte å få innsikt i feltet på og et viktig verv som jeg også ville ha nytte av i min jobb som barnebibliotekar. Jeg brenner særlig for et større utvalg av nynorske barne- og ungdomsbøker og nye utgivelser av lydbøker på nynorsk. I dag er det bare NLB som produserer i den målformen, og da for lyttere med leseutfordringer. Det største nynorskforlaget vårt kan ikke dra lasset alene.

Barne- og ungdomsbiblioteket er fristet der barna kan komme og oppleve og utforske helt gratis uten at det ligger forventninger om enten utdanning eller oppdragelse bak! Dette er ikke noe som kommer av seg selv, det må jobbes med og jobbes for.

NÅ UTVIKLES FREMTIDENS BARNE- OG UNGDOMSBIBLIOTEK

I 2014 ble ny biblioteklov vedtatt, og bibliotekets opplevelses- og møteplassfunksjon ble lovfestet. Dette er funksjoner mange bibliotek tok på alvor fra før, samtidig resulterte lovendringen i en oppblomstring av arrangementer som omfavner samspillet mellom opplevelse, deltakelse og opplysning. Disse moderne bibliotekfunksjonene skal også realiseres for barn og unge.

Den nye nasjonale bibliotekstrategien påpeker at biblioteket skal være en møteplass for alle borgere. At formidling til barn og unge i større grad enn tidligere skal inneholde elementer av deltagelse og medskapning, viser at bibliotekene følger samfunnets gjeldende barnesyn. Satt på spissen kan de tradisjonelle eventyrstundene i biblioteket ses i sammenheng med et for-eldet syn på barn som tilskuere, i stedet for deltagere.

Folkebibliotek i hele Norge utvikler tilbud der barn får være mer deltagende i tilbudet, som for eksempel i Deichmanns debattarena for ungdom, USAGT. Det samme kan sies om arrangementer for mindre barn som ikke omhandler litteratur direkte, men lar dem lære gjennom deltagelse og aktivitet i bibliotekrommet. Dette er tilbud som samsvarer med den lovfestede møteplassfunksjonen - også for barn og unge.

LITE FORSKNING PÅ OMRÅDET

I Høgskolen i Oslo og Akershus' digitale vitenarkiv ODA kan studenter som laste opp sine masteroppgaver i bibliotek- og informasjonsfag. Et søk i vitenarkivet viser at bare 3 av 70 registrerte oppgaver mellom 2007 og 2015 omhandler litteratur- eller bibliotek tjenester for barn og unge. Det betyr nok ikke at så få bibliotekarstudenter ser for seg å arbeide med barn og ungdom etter mastergraden, men det er urovekkende.

FORTS NESTE SIDE >

MARIE LOUISE ASK MOSS

Som bibliotekarstudent og barnehagelærer ønsket jeg å engasjere meg i barnebibliotekpolitikken. Gjennom vervet lærer jeg om mitt fremtidige fagfelt.

Jeg tror det fremover vil være viktig å poengtere at også barnebibliotekene har en demokratisk møteplassfunksjon. Barn skal på lik linje med voksne gis et bibliotektilbud der de kan oppleve og delta. Det bidrar til at deres stemme får en virkning i fellesskapet.

Dagens barn og unge må ha en uformell opplevelsesarena der de stiller likt. Hvis du liker litteratur, opplysning og utjevning av sosiale forskjeller, bør du engasjere deg for barne- og ungdomsbibliotekpolitikk. Det er denne miksen av goder som utgjør biblioteket, og utvikler deltagende og opplyste medborgere.

VIGDIS MØRLAND

Da jeg ble spurt om å sitte i styret, hadde ikke hørt om gruppen. Det viser hvor viktig en synliggjøring av NBF Barn og unge er. Å engasjere seg for barn og ungdom i biblioteket er både spennende og utfordrende.

Jeg jobber for at alle får tilgang til bøker tilpasset den enkelte, for å skape leselyst og leseglede. Bibliotek er en viktig aktør for å skape leselyst og leseglede, utvikle språk og å gi alle

tilgang til informasjon uavhengig av bakgrunn. På biblioteket kan de låne gratis bøker, og få tilgang til pc for å gjøre lekser eller være sosiale med venner.

Med bakgrunn i dette mener jeg at flere bør engasjere seg for et godt bibliotektilbud til denne gruppen, og at alle bibliotek bør satse på en egen bibliotekar som jobber for barn og ungdom.

JAN-EGIL HOLTER-WILHELMSEN

Jeg har vært engasjert i barne- og ungdomsbibliotek siden jeg begynte å jobbe, og var aktiv i NBF da Synne spurte om jeg ville sitte i styret.

Jeg jobber for styrking av barne- og ungdomsbibliotekene, og da spesielt ungdomstilbudene. Å gi alle lik tilgang til litteratur, film og spill uavhengig av sosioøkonomisk bakgrunn er viktig. Dette må kombineres med ansatte som kan stoffet sitt.

Videre er biblioteket viktig som et lavterskel sted å være, for noen kan bibliotekaren være en av de få trygge menneskene de kan snakke med. Ikke minst fortjener barn og ungdom et minst like godt tilbud som de voksne har når det gjelder arrangementer og innhold.

LES FOR BARN!

At å lese høyt for barna er viktig, er så å si barnelærdom for oss som er opptatt av bibliotek. Da er det svært hyggelig å få det bekreftet av forskning.

Forskning.no har i år skrevet om to studier som viser at barn som blir lest for har bedre forutsetninger for leseferdigheter ved skolestart. Den ene studien er fra Universitetet i Stavanger, og den andre er fra et barnesykehus og medisinsk senter i Cincinnati i USA. Lesing gir barn et større ordforråd, noe som igjen gir dem en fordel når de begynner på skolen.

I den amerikanske studien scannet de hjernen til barna mens de ble lest for, og det ble påvist en sammenheng mellom lesing for barn og aktiviteten i de delene av hjernen som er knyttet til språklig utvikling.

I 2010 sammenlignet den danske leseforskeren Carsten Elbro tidligere undersøkelser på området, og hevdet at det bare var en svak sammenheng mellom høytlesning og senere leseferdigheter og ordforråd. Han hevdet at det langt fra var nok å bare lese litt høyt for å lette sin samvittighet som forelder.

Elbro la vekt på at for at høytlesning skal ha effekt, må barna selv være aktive og bruke ordene de hører, og ikke selv være passive lyttere.

Vi setter uansett pris på at det blir forsket på lesing og håper på flere studier. Mens vi venter på disse studiene oppfordrer vi alle til å ta fram barnebøkene, renske stemmen og lees for den oppvoksende slekt.

Les artiklene:

<http://forskning.no/2015/04/lese-barn-er-bra-hjernen>

<http://forskning.no/sprak-barn-og-ungdom-skole-og-utdanning/2015/10/lesing-hjemme-avgjorende-nar-barnet-begynner-pa>

<http://politiken.dk/indland/ECE1064290/forskere-afliv-er-sejlivet-myte-om-hoejtlaesning/>

• • • • •
GJERTRUD ØVLAND

UNGDOMSBIBLIOTEK, QUO VADIS?

De fleste bibliotek har en avdeling for ungdom, noen har kanskje også hatt en ungdomsbibliotekar eller ihvertfall noen som er ansvarlig for den delen av samlingen. Likevel er det kanskje begrenset hvor mye som har blitt gjort for målgruppen, men dette er på vei til å snu!

Det er forskjellig fra bibliotek til bibliotek hvordan de gjør det, men målet er klart: Ungdommen og de unge voksne skal nås. Aldersgruppen er mange steder utvidet til å gjelde 15-25 år, eller opptil 30 år. Slik speiler man samfunnet rundt hvor ungdomstiden har strekt seg oppover. Et såpass stort alderspenn er utfordrende, men man ser i større grad i tidligere at på tvers av alder interesserer man seg for de samme bøkene, filmene og spillene.

Så hvordan merkes dette i bibliotekene? Som nevnt er det forskjellig hvordan man angriper problemstillingen. Ved Bergen Offentlige Bibliotek har de satset mye på brukermedvirkning. UNG delaktighet var deres første prosjekt, der fikk unge være med på å bestemme hvordan deres eget rom skulle være. Resultatet var UROM, og ikke minst at rommet hovedsaklig blir brukt av målgruppen!

I Vestfold har alle folkebibliotekene inngått et formelt samarbeid, med en felles bibliotekplan. Et av satsingsområdene til Vestfoldbibliotekene er nettopp å initiere utviklingsprosjekter med fokus på aktiv medvirkning fra ungdom i alderen 15-25 år. Ved enkeltbibliotekene, slik som ved Horten bibliotek, jobbes det med å utvikle arrangementstilbudet til målgruppen. Det planlegges intervjuer og åpne møter for å sørge for at de man skal nå blir hørt.

Det skjer mye på ungdomsfronten innenfor bibliotek-Norge, heldigvis. Fra å være en gruppe som ofte havnet mellom to stoler, jobbes det nå aktivt for å nå dem. Ofte er det også stor fokus på at man skal få deres egne ønsker, man har kanskje innsett at de nok vet bedre hva de trenger enn det vi gjør?

• • • • •
JAN-EGIL HOLTER-WILHELMSEN

HVA SKJER MED FJERNLÅN?

Som spesialgruppe er vi opptatt av at brukerne av biblioteket skal få tilgang til mest mulig materiale. En god måte å løse det på, er at bibliotekene kan låne seg imellom - enten det er folkebibliotek eller fagbibliotek. Nå for tiden er det store endringer i biblioteksystemene for fagbibliotekene, som vil få konsekvenser også for folkebibliotekene.

KOMMENTAR FRA STYRET I
NORSK BIBLIOTEKFORENING
SPECIALGRUPPE FOR REFERANSE-
OG FJERNLÅNSVIRKSOMHET

HVA ENDRES?

Sluttbrukerne som har søkt i Bibsys Ask skal nå bruke Oria. Samtidig går universitets- og høyskolebibliotek over til Alma som husholdningssystem. Og som om ikke det var nok: NCIP skal erstatte NILL som fjernlansprotokoll. Disse prosessene henger imidlertid ikke sammen. Det er blant annet ulike datoer for implementering av NCIP, og dermed er det usikkert hvor lang tid det går før ny funksjonalitet er innarbeidet. Dette betyr endringer i rutiner, og en lengre periode med merarbeid for fag- og folkebibliotekene. Det er mye informasjon som sendes mellom bibliotekene for at fjernlansprosessene skal fungere.

HVA BETYR DET FOR MEG?

Hvis du jobber i et folkebibliotek må du bestille materiell fra fagbibliotekene i Oria, men i en overgangsperiode vil dette genereres som en vanlig bestilling og ikke et fjernlån. Det vil gjelde helt til NCIP er implementert i alle biblioteksystemer – tidligst nyåret 2016. Når du bestiller boka slik, må du selv holde rede på hvilken låner det var som skulle ha den.

Hvis du jobber i et fagbibliotek betyr det ikke så store endringer, fordi bestillinger fra bibliotek utenfor Alma-systemet går via Oria. Fjernlån mellom fagbibliotek vil gå gjennom Alma. Men alle Bibsys-bibliotek vil måtte stenge for fjernlån i kortere eller lengre perioder, og det vil naturligvis få følger både for fag- og folkebibliotek.

HVA GJØR VI?

Spesialgruppen for referanse og fjernlån jobber for at du som bruker biblioteket finner det du vil ha. Vi følger framdriften i disse overgangene nøye. Vi er pådriver overfor de ulike leverandørene, og kommer med innspill og spørsmål. Vi er selvsagt ikke fornøyd med måten planlegging og forarbeid er utført. Systemer som fungerer burde være på plass før man ruller ut noe som får så store konsekvenser, og som fører til betydelig merarbeid.

Det viktigste for oss nå, er å tydeliggjøre konsekvensene på best mulig måte for alle, slik at alle systemleverandørene får det til å fungere så snart som mulig. Ta gjerne kontakt med oss hvis du lurar på noe, eller hvis du vil melde deg (eller ditt bibliotek!) inn for å støtte vårt arbeid. Se mer informasjon på referanse.norskbibliotekforening.no.

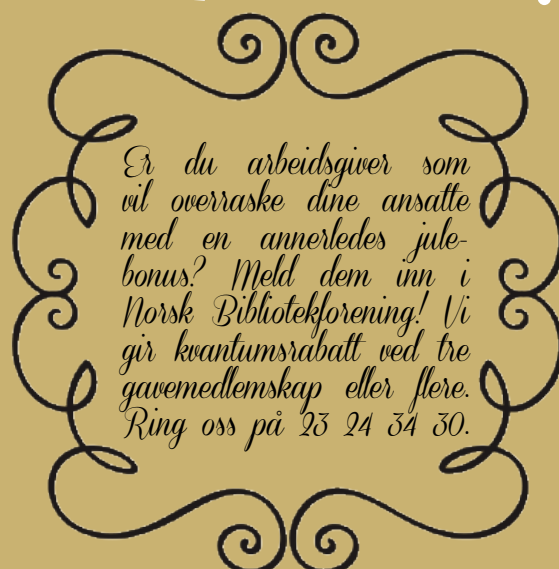
Har du en venn, sønn, fadderbarn eller bestemor som bruker bibliotek?

GI ET MEDLEMSKAP TIL JUL!

Norsk Bibliotekforening er en interesseorganisasjon for alle som liker bibliotek. Jo flere medlemmer vi har, desto sterkere kan vi snakke for bibliotekets beste.

Personlig medlemskap for 2016 koster 450 kroner - og 200 kroner for studenter og pensjonister. Vi sender deg fakturaen og et gavekort du kan legge under juletreet. Det nye medlemmet får våre medlemsfordeler (inkludert *Bok og Bibliotek*), og er med å støtte alle slags bibliotek over hele landet.

Bestill **gavemedlemskap** på
norskbibliotekforening.no/gave

Bibliotekenes teknologiske immunsystem

Jeg er en teknologioptimist av samme type som Tron Øgrim, jeg ser at teknologi i seg selv ikke har noen kraft. Men hvordan vi bruker teknologien, kan endre samfunn på kort og lang sikt. Som Tron tror jeg at den digitaliserte teknologien kan være demokratiserende og har potensiale til å skape en mer rettferdig verden. Jeg er også klar over at teknologien kan være undertrykkende, et redskap for overvåkning og sosial kontroll.

AV THOMAS BREVIK
«Bibliotekteknologioptimist»

Likevel velger jeg å være optimist. Hvorfor? Først og fremst på grunn av det jeg ser i biblioteket hver dag. Folk som bruker teknologi til å holde kontakt, bli informert og utføre handlinger for å forbedre sine egne og andres liv. Det er jobbsøkere, folk som lærer norsk eller andre språk på nett, skypesamtaler og chat med venner og familie som er på den andre siden av grenser, konfliktlinjer og flyktningestrømmer. Jeg ser daglig barn som prøver ut nye tankesett og som bruker den intellektuelle og kulturelle friheten de finner på biblioteket til å gjøre ting det ikke er plass til på skolen. Ikke alle er med på denne digitale utfoldelsen, og der vil jeg slå et slag for det å ikke bare være digitalt aktiv. Det må være lov å være analog! Å bygge LEGO i stedet for å bygge i Minecraft, å skrive på papir i stedet for i Word. Biblioteket må ha rom til alle typer aktivitet og legge til rette for «ja, takk, begge deler.»

Men for at bibliotek skal være en positiv kraft i samfunnet må vi som jobber i bibliotek være klar over kreftene som jobber med og påvirker den teknologiske utviklingen, og hvilke krefter som utnytter teknologien i positiv og negativ retning.

De fleste norske folkebibliotek sitter med datamaskiner fra de dominerende teknologiselskapene og med operativsystem av typen Windows, i noen få tilfeller Apple, og i enda færre tilfeller et Linuxsystem på egne eller publikumsmaskinene. Det er mange parter utenfor biblioteket som er involvert i våre innkjøps-, opplærings-, integrerings- og bruksprosesser, og få bibliotek har full råderett over egne systemer. Kommunenes IKT-avdelinger har ofte full kon-

troll og strenge krav til både maskiner, operativsystem og programvare. Selv internt i vår egen bransje har vi ikke full kontroll. For eksempel er bibliotek som bruker biblioteksystemet Mikromarc fullstendig avhengig av å ha WindowsPCer for å kunne bruke systemet.

Publikumsmaskinene har ofte Windows rett og slett fordi det er det mest kjente systemet og noe de fleste bibliotekbrukere er vant til. Vi, og kommunale IKT-avdelinger, sperrer folk inne og forsterker etablerte oppfatninger om hva som er «standard» og «mest brukt» for ikke å si «best.» Er det med på å gjøre verden bedre? Min påstand er at bibliotekene ikke bidrar til en positiv utvikling.

Kan vi få like stort fokus på det å ha variasjon og kvalitet i vårt teknologiske tilbud som i vårt litterære? Vi ser konturene av at vi får noen få dominerende aktører i mange bransjer, ikke minst innenfor operativsystemer og maskinvare. Kan bibliotek være med på å bidra til at publikum får et videre perspektiv på hva som finnes av muligheter?

Og ikke minst, kan vi gjøre det med våre egne systemer? Kan vi lage bibliotek med teknologisk variasjon, robuste og sunne løsninger som tåler konkurser i programvarebransjen og skiftende teknologiske nyvinninger? Kan vi gi publikum et innblikk i alternative løsninger til det de tror er en monokulturell teknologisk hverdag?

Bibliotekfolk må være sitt ansvar bevisst og helst ha alle typer operativsystem og datamaskinplattformer representert i biblioteket og tilgjengelig for alle som ønsker å prøve ut nye, sikrere og mindre overvåkningsvennlige system.

Hva med å bygge maskinen selv?

Det er ikke så vanskelig og utopisk som det først kan høres ut. Et godt sted å starte er i barne- og ungdomsavdelingen. Om man går til en liten produsent som heter Kano (<http://kano.me/>) får man en barnevennlig datamaskin som lett kan brukes av små fingre til å utforske hva som finnes under panseret på de glansede forsidene vi ser på skjermene våre til daglig. Framveksten av Kodeklubber og lignende initiativ for å lære barn programmering viser at det både er interesse og behov for denne typen tilbud i folkebibliotek. Heldigvis er ikke dette dyrt og det finnes mange gode alternativ og muligheter for å komme i gang. Kano er bare et godt eksempel og et fint sted å starte.

Hva med å bruke et katalogsystem som ikke er avhengig av en spesiell type PC? Hva med åpne og frie biblioteksystem? Vil hverdagen bli vanskeligere om vi brukte maskiner, systemer og spesialprogramvare som ikke er bundet opp til et enkelt firma, eller en begrenset løsning? Kan det heller bli slik at vi får bedre kontroll over teknologien som blir brukt i biblioteket, mer kontroll på framtiden og utviklingen av kjernesystemene våre?

Det viktigste er at bibliotekfolk blir sitt ansvar bevisst og ser at også teknologi er et av mange format som tilbys i biblioteket. Biblioteklovens bestemmelser om «kvalitet, allsidighet og aktualitet» må gjelde for alle deler av tilbudet, også teknologien vi bruker og tilbyr publikum. Slå loven i bordet med et smil neste gang du får nei fra IKT-avdelingen. ■

Da Deichman tidligere i høst utlyste stillinger til det nye barne- og ungdomsbiblioteket på Tøyen, utløste dette en bred debatt om bibliotekarrollen, kompetansekrav, utdanningens innhold og bibliotekarisk yrkesetikk generelt. Vi har snakket med sjefen som sto ansvarlig for det hele, Kristin Danielsen. Men hun ønsker ikke først og fremst å repetere debatten. Til det skjer det altfor mye spennende i biblioteksektoren generelt og på Deichmanske bibliotek spesielt.

Målet er alltid et bedre bibliotek

Ungdomsbibliotek på Tøyen, samarbeidsbibliotek på Furuset, meråpne filialer, et nytt hovedbibliotek som trigger kreativiteten og utfordrer vanetenkningen, er noen av brikkene i Oslos bibliotekbilde for tiden.

AV ODD LETNES
REDAKTØR

La oss starte med en omvei sørover. Nordens nye bibliotekflaggskip åpnet nylig i Aarhus. Dokk1 heter det, og ligger storslagent til i havneområdet. Det er et typisk signalbygg og trekker til seg alle lag av befolkningen, unge og gamle, turister som innfødte. Det er fristende å spørre:

– *Dere skal ikke gjøre i som i Aarhus og droppe biblioteket-navnet og bare kalle det nye hovedbiblioteket i Bjørnå for Diagonale? Ville ikke det gitt et mer moderne image?*

– Nei, det må hete bibliotek, svarer Danielsen bestemt. – Med all respekt for og ikke et stygt ord om det flotte nye biblioteket i Aarhus, tenker jeg at å gi fra seg navnet og den tradisjonen man står på, er risikosport. La oss heller videreutvikle og styrke biblioteket både som et fysisk sted og en institusjon i samfunnet.

– *Så dere skal ikke vrake alt det gamle og starte med blanke ark?*

– Det er vel knapt nok mulig? Jeg leder en organisasjon som er 230 år gammel, og tenker at hvis vi ikke greier å ta med fortiden inn i framtiden, har vi mislykkes. Det betyr ikke at vi skal ta med alt fra i dag videre, men vi må ta med oss det beste. Når vi snakker om bibliotekutvikling, snakker vi ofte om det nye, for det gamle tar vi som en selvfølge. Bibliotekutvikling handler om å forene det gamle og det nye

på en måte som tilfredsstiller brukernes behov.

– *Det gamle er ofte bøkene, eller?*

– Ja, blant annet. Vi skal foreta en helt påkrevd kassering før vi flytter, men i det nye bygget vil opplevelsen være at vi har flere bøker enn noen gang. Blant annet vil den gamle Deichmansamlingen få en godt synlig og tilgjengelig plass, noe som vil gjøre det mye lettere å formidle den. Vi vil bare ha et lite lukket magasin. Til sammenlikning har hovedbiblioteket her på Hammersborg hele 70 prosent av samlingen i magasin, noe som ikke kan kalles særlig brukervennlig.

– *Noen har slått alarm om at dere skal kassere flere hundre tusen bøker?*

– Først og fremst må vi huske at dette er en opprydding i en samling som har fått vokse siden 1933 da vi flyttet inn på Hammersborg. Vi går nå gjennom denne med kritisk blikk. Det er noen underlige tilvekster her. For eksempel får vi 210 treff på emnet sykepleie som er vel høyt for et folkebibliotek. Det er fordi sykepleieutdanningen lå i nærheten av Hovedbiblioteket før. Videre har vi på emnet økonomi analysert at 74 prosent av bøkene er gitt ut før 2000. Økonomifaget har utviklet seg ganske mye på 15 så omløpstallet er 0,1. Disse eksemplene er tilfeldig valgt som et symptom på at samlingen trenger en grundig gjennomgang for å være aktuell slik en

folkebiblioteksmaling skal være.

– Så må vi også huske at bygget på Hammersborg er tegnet som et boklager hvor 70% er hyllesystemer som går gjennom 5 etasjer. Dette fordi Deichmanske før både hadde fjernlånsansvar og huset bøker som ble distribuert på et mye større filialnettverk enn det vi har i dag. Nå står Nasjonalbiblioteket for det nasjonale fjernlånet og filialene står selv for medieinnkjøp. Så oppgaven som boklager er falt bort.

– Til slutt er det jo også sånn at vi har tett dialog med depotbiblioteket i Mo i Rana for overføring av alt det de trenger. En stor del av samlingen skal dit, vi skal supplere – ikke dublere. Når alle disse faktorene er regnet med står kassasjonen igjen og det er klart det blir kastet en del bøker, men flere hundre tusen blir det altså ikke.

Brukeren enda mer i sentrum

Det som tidligere definerte et bibliotek, var bøkene og deres organisering. Slik er det ikke i dag, det har vært et skifte, og det er de samlede aktivitetene som definerer bibliotekrommet. Men aktivitetene må likevel springe ut av kunnskap og kultur, mener Danielsen, som alltid har vært kjerneområder i biblioteket.

– For det er ikke slik at vi skal bli overprogrammerte sirkus som enkelte vil ha det til.

En viktig forskjell mellom morgendagens og fortidens bibliotek, er at brukerne

Foto: Frank Michaelsen, Deichmanske bibliotek.

Sentrum. En viktig forskjell mellom morgendagens og fortidens bibliotek, er at brukeren kommer mer i sentrum, mener Kristin Danielsen.

kommer mer i sentrum, mener Danielsen

– Det er fortsatt viktig å samle og organisere kunnskap, men kunnskap finnes «over alt» i dag og biblioteket må i større grad sette brukeren i sentrum. Vi er blitt vant til å bruke nettbanken når vi vil, vi bestiller billetter og reiser på nettet, butikene har utvidet åpningstidene og så videre. Brukeren er sånn sett blitt styrket og kan selv bestemme mer enn tidligere, sier hun og utdyper:

– Denne tanken hører også hjemme i biblioteksektoren, og når vi vet at mer enn 50 prosent av brukerne i storbybiblioteker ikke går til biblioteket for å låne bøker, da blir det viktig å vite mer om hvilke behov de har. Det meråpne biblioteket er som skreddersydd for en økt brukervennlighet. Et viktig stikkord her er tillit. Mens andre institusjoner øker sikkerhetstiltakene, bygger bibliotekene dem ned og åpner dørene. Mye tyder på vi går i riktig retning. På de meråpne filialene i Oslo stiger både besøket og utlånet, og det er bra, for jeg er ikke fornøyd med tallene for utlån og bruk per innbygger i Oslo. Det er ikke til å legge skjul på at bare 17 prosent av innbyggerne er aktive lånere. Aktiv låner er en som har

lånt noe det siste året. De som har lånt de tre siste årene eller er registrert med lånekort er selvsagt et langt høyere tall, sier Danielsen og legger til:

– Samtidig handler dette om meråpent 1.0. Det er nå vi kan begynne å undersøke hva brukerne bruker biblioteket til når de er alene der før og etter den ordinære betjente åpningstiden, slik at vi virkelig blir Osloborgernes bibliotek.

Innovasjon på Tøyen

– *Stillingsannonser for den nye filialen på Tøyen utløste en nokså bred diskusjon i biblioteksektoren i høst. Hva er det som er så spesielt med denne filialen?*

– Vi skal kort fortalt lage en egen filial for barn og unge mellom 10 og 15 år, slik man har laget en egen filial for de mellom 10 og 13 år i Stockholm. Bibliotekene er etter mitt skjønn i dag veldig gode når det gjelder de minste barna. Hver dag får bibliotekene besøk fra barnehager og grunnskoler, foreldre og besteforeldre tar med barna til biblioteket, mange bruker biblioteket som et sted å spille og så videre. Men i aldersgruppen 10-15 år, som er en veldig viktig periode i livet, begynner mange å

falle fra. Det er særlig tydelig fra 16-årsalderen og oppover. SSB-undersøkelsen fra i høst pekte på at de mellom 16 og 25 nærmest ikke bruker biblioteket i det hele tatt. For at vi skal kunne nå denne målgruppen, i konkurranse med masse andre kultur- og fritidstilbud, må vi ha noe annet å tilby enn det som finnes på et klassisk bibliotek.

– Vi har gått flere runder og snakket med skoler, foreldre, fritidsklubber, organisasjoner og andre for å finne ut hva barn og ung på Tøyen er opptatt av, og dette har vi kryssset med våre analyser og vurderinger. Etableringen av Tøyen-filialen er et uttrykk for at vi ser på filialene som svært viktig og at det viktig å skreddersy filialenes tilbud i forhold til målgruppen i området hvor de ligger.

– *Hva blir forskjellen på en vanlig fritidsklubb og filialen på Tøyen?*

– Biblioteket vil alltid ha et bredere innhold, og vi vil tilrettelegge bibliotekinnholdet ut i fra de undersøkelsene og analysene vi gjorde på forhånd. Det vil selvsagt også være bøker på Tøyen. Men kunnskap står ikke lenger bare i bokhyller. Kunnskapen er mange steder, den ligger også i ►

de aktivitetene vi har i biblioteket. Tøyen-filialen vil blant annet få et verksted, et «maker space», som har dukket opp i den internasjonale bibliotekverdenen. Her vil det skapes og formidles mye kunnskap. Det blir studieplasser, datalab, stille soner, kjøkken og mobile «lageplasser» som har kunnskapsformidling i praksis som overbygning. Tidsbruksundersøkelser viser at barn og unge i dag bruker 25 prosent mindre tid på å være sammen med andre. Vi snakker med andre ord mindre med hverandre. Her kan biblioteket gi et bidrag, her kan vi hjelpe til med å utvikle den sosiale kompetansen man trenger for å fungere i et samfunn. Jeg tror det er underkommunisert hvor viktig kulturlivet kan være for å skape sosial kompetanse.

– Tar dere en sjanse med filialen på Tøyen? Hva om dere bommer?

– Mye av det mest nyskapende innenfor biblioteksektoren de siste årene, er resultat av utradisjonelle tanker. Jeg tror vi blir nødt til å ta flere sjanser i bibliotekene. Vi er kanskje vant til å kjøre «safe», mens nye tider krever nye løsninger. Vi har gjort grundige forarbeider på Tøyen for å kartlegge omlandet og brukernes behov. Vi har brukt vår egen vurderingsevne, og vi har engasjert profesjonelle leverandører for eksempel interiørarkitekter. Om det ikke skulle bli en innertier fra dag 1, får vi heller endre kursen underveis. Det er lov å gjøre feil så lenge man lærer av dem. Vi burde tørre å feile mye mer!

Samorganisering på Furuset

Det er ikke bare Tøyen som får sitt nye bibliotek i 2016. Det gjelder også Furuset i bydelen Alna på østkanten. En av inspira-

sjonskildene til denne filialen har vært Idea Store'ene i London, som finnes i den østlige bydelen Tower Hamlet, hvor det bor 2,5 millioner innbyggere. Utdanningsnivået er lavt, det samme er inntektsnivået. Tidligere hadde man her mange små, dårlige og lite brukte filialer, og på 1990-tallet bestemte myndighetene seg for å lage en 20-årsplan hvor man skulle erstatte det gamle og nedslitte filialnettet med et visst antall Idea Stores og Learning Centres. Det er man nå i full gang med og hele denne store og multikulturelle bydelen har fått et løft når det gjelder kultur- og kunnskapstilbud.

Selv om det ikke er relevant å sette likhetstegn mellom Londons East End og Oslo Øst – til det er størrelsen og den multikulturelle dimensjonen altfor forskjellig – ser Danielsen Idea Store'ene som interessante modeller.

– Bydel Alna og Deichmanske ønsker å videreutvikle Furuset filial, som møteplass og arena for kultur og livslang læring. Furuset bibliotek er med sine årlige 160 000 besøk en av de aller viktigste lokale møteplassene i bydelen. Vi kommer til å legge vekt på samarbeid med lokalsamfunn og lokale frivillige organisasjoner, samt partnerskap og samlokalisering med bydelens tjenester. Samlet vil dette gi et terskelløst, bredt tilbud til bydelens befolkning.

Kompetanse og ekspertise

– I høstens debatt om bibliotekarrollen har enkelte ment at Deichman i for stor grad ikke krever bibliotekarutdanning i stillings-annonsene sine. Hva tenker du om det?

– Det er en viktig debatt, sier Danielsen og presiserer at hun helst foretrekker å bruke begrepet ekspertise fremfor kompe-

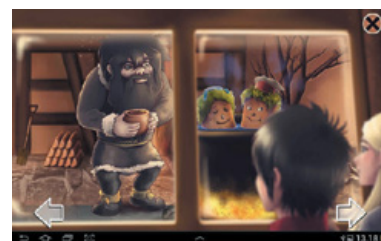
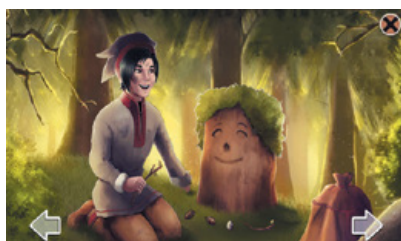
tanse. – Ekspertisen i biblioteksektoren kan ofte være spiss. Noen er gode på referansespørsmål, andre på kunnskapsorganisering, noen på formidling og arrangementer, andre på strategi. Poenget er at jeg kan ikke ha 250 personer som er gode på de samme tingene. Jeg har merket meg i debatten at noen har ment at jeg ikke ønsker å ansette bibliotekarere. Det har jeg aldri sagt. Dette er en fordom som har bredt seg fordi jeg noen ganger lyser ut stillinger hvor jeg etterspør bredere kompetanse enn den man får ved bibliotekarutdanningen. Grunnen til at jeg av og til går bredere ut, er at jeg da får flere ganger så mange og andre typer søkere enn om kravet hadde vært bibliotekarutdanning.

– Og hva er vitsen med mange søkere? Jo, jeg får flere å velge mellom, eller en større kritisk masse, om du vil. Men høyt antall er ikke et poeng i seg selv. Det viktigste er å komme i kontakt med et bredt tilfang av eksperter som vi mener er relevante i bibliotek i dag. For enkelte stillinger vil alder, kjønn, erfaring, personlige egenskaper, hvilket team personen skal inn i og så videre, være vel så viktig som en formell utdanning.

– I stedet for bibliotekarutdanning eller ikke, mener jeg at diskusjonen i stedet burde handle om hvordan vi skal lage best mulige bibliotek for brukerne. Av og til trenger vi personer med bibliotekfaglig utdanning, andre ganger personer med ekspertise på for eksempel arrangementer og andre formidlingsaktiviteter. Det viktigste er at de bidrar til å gjøre Deichman til et enda bedre bibliotek for Oslos befolkning. sier Kristin Danielsen. ■

Samisk barne-app

Miksapix Interactive har lansert den første interaktive eventyr-appen med samisk innhold for barn. Appen heter «Gutten som lurte Stallo», og historien er basert på et samisk folkeeventyr som handler om mot og taperhet. Appen er beregnet på barn i alderen fire år og oppover og er lansert på seks språk (samisk, norsk, engelsk, japansk, mandarin og spansk). Blant dem som har deltatt i prosjektet er skuespilleren Mikkel Gaup, som har den norske fortellerstemmen. (Pressemelding Miksapix). ■

Trillet 6000 bøker gjennom byen

Det gamle biblioteket i Bodø har pleid å ta imot et par elever under Operasjon Dagsverk (OD) hvert år. I år, siden biblioteket skulle tømmes, tok de like gjerne imot alle som spurte. Så derfor trillet ni ungdomsskoleelever handlevogner med til sammen 6000 bøker, fra det gamle biblioteket til det nye, melder Avisa Nordland (an.no). «OD er et veldig bra tiltak, og pengene går til en god sak. Vi som bor i Norge tar mye som ikke andre land har, for gitt», sier fagleider på biblioteket Sissel Hughes. I år gikk pengene til Amnesty International Norges arbeid for seksuelle og reprodutktive rettigheter i Chile, Argentina og Peru. ■

Bibliotekprisen til Molvær

Fylkesbiblioteksjef Ellen Kristin Molvær ble kåret til vinner av bibliotekprisen 2015 for Møre og Romsdal, melder Sunnmørsposten (smp.no). Prisen, som deles ut annethvert år, går til en som har gjort noe utenom det vanlige eller som har vært en viktig bidragsyter for biblioteksaken i fylket. «Hun har vist engasjement og tilstedeværelse for store og små bibliotek og markedsført et stort behov for å øke det regionale samarbeidet i fylket», begrunnet juryen. ■

Bryllupstale som bokmerke

Som bibliotekar kan man finne mye rart i bøkene som har blitt levert tilbake. Ingunn Helene Fleten, bibliotekar ved Førde bibliotek, fant nylig en bryllupstale liggende i en Min Kamp-bok (Karl Ove Knausgård-versjonen). «Eg må jo innrømme at vi har lese den, for å leite etter hint som kunne spore opp eigaren. Det var ein fin tale, iallefall», sier Fleten til Firda.no. Fleten har nå lagt ut et innlegg på Facebook, i håp om å finne eieren. ■

Foto: Stavanger kommune

Ordfører Christine Sagen Helgø tildeler byggeskikkprisen til styreleder Hilde Karlsen og fungerende leder for Stavanger bibliotek.

Nytt bibliotek på Fornebu S

Før var det bibliotek i tårnet på Fornebu flyplass, men nå har det landet i kjelleren av kjøpesenteret Fornebu S, melder Budstikka.no. Tilbudet betegnes som «bok i butikk». Holger Gudbrandsen i Fornebulandet Vel hørte at de hadde et slikt tilbud på Veitvet i Oslo, og ville etablere et tilsvarende tilbud på Fornebu. Nå har det lille biblioteket åpnet. «Vi håper dette kan bli en møteplass for alle», sier Gulbrandsen. ■

Pris for ombygging av Biblå

Ordfører Christine Sagen Helgø ga nylig byggeskikkprisen til KAP Kontor for Arkitektur og Plan, og oppdragsgiver Stavanger kommune, for ombyggingen av Stavanger bibliotek (Biblå) på Sølvberget, skriver Aftenbladet.no. «Vi ville skape et sted der alle følte seg velkomne og var komfortable, og et bibliotek som var moderne og nyskapende. Mottoet for arbeidet var Byens dagligstue. Årets tema for byggeskikkprisen var gode arbeidsplasser, og nye Biblå har blitt alles hjemmekontor. Responsen fra innbyggere og ansatte har vært over all forventning og en stor suksess,» sier arkitekt, Henrik Lundberg fra KAP kontor for Arkitektur og Plan i en pressemelding. ■

Mange lesevenner i Fauske

Fauske bibliotek inviterte i oktober til rekrutteringsmøte for lesevenner, et prosjekt som går ut på at frivillige har høytlesning på eldreinstitusjonene i kommunen. Hvis ordningen fungerer, og når behovet er dekket på institusjonene, vil biblioteket vurdere å utvide ordningen til også å omfatte hjemmebesøk. Prosjektet er et samarbeid mellom Fauske bibliotek, Frivilligsentralen og Nordland Fylkesbibliotek, skriver Fauske kommune på sine hjemmesider. ■

I Frankrike er Norge et lite land langt mot nord, og hvilke forfattere norske kritikere og offentlighet roser opp i skyene, har ingen betydning. Franske forlag gjør sine egne vurderinger. Det var f. eks lenge usikkert om Karl Ove Knausgårds Min Kamp-bøker ville komme ut på fransk etter de to første bindene.

Der Knausgård er nærmest ukjent

TEKST: NINA KRAFT
FRILANSJOURNALIST

Hvordan ser de på norsk litteratur i utlandet – f. eks. i Frankrike? Hva ser forlagene etter når de skal velge hvilken norsk skjønnlitteratur de vil oversette?

– Jeg blir stadig bedt om å finne norske romaner som har noe særnorsk, noe som ikke finnes i Frankrike. Ikke bu-deier eller noe annet som vi nordmenn tror er «typisk norsk», for det vet vi det ikke er, men noe som virker fremmed og dermed interessant, sier forlagsredaktør **Hege Roel-Rousson** (bildet).

Hun er opprinnelig trønder, men har nå bodd mange år i Frankrike og er forlagsredaktør i Actes Sud, et stort fransk forlag basert i Arles, som har relativt lang tradisjon i å oversette fra skandinaviske språk. Actes Sud oversetter ca. seks til åtte norske skjønnlitterære bøker i året og omtrent like mange kriminalromaner. Dette er ganske mye i et land hvor Norge ikke ligger øverst på radaren.

Det eksotiske nord

Mange franskmenn ser ifølge Roel-Rousson på de skandinaviske landene som en slags grønnere «alternativ samfunnsform», som land som har et særlig nært forhold til naturen. Vi har dessuten olje og har greid oss bedre økonomisk enn resten av Europa. Hun innrømmer at det ligger «en viss eksotisme» i synet på Norge.

Oversetter **Helene Hervieu** (bildet), som har vokst opp i Frankrike med norsk mor, er delvis enig i at franske forlag helst vil at norsk litteratur bør være «typisk norsk».

– Jeg forsøkte å få en bok av Jon Michelet oversatt for en del år siden. Den handlet om den spanske borgerkrigen. Men forlaget sa nei. En norsk bok skulle dreie seg om Norge, forteller hun.

Forlagsredaktør i Gallimard, **Marie-Pierre Gracedieu** (bildet øverst neste spalte), er derimot helt uenig:

– Om en bok bør virke eksotisk og «ty-

pisk norsk» for å bli oversatt til fransk? Nei, det var i gamle dager. Med en slik tilnærming kan man ikke overleve i dagens globale verden. Den eneste rettesnoren for om en bok blir utgitt, er om boken er god, mener hun.

Marie-Pierre Fiquet, som bor i Norge og holder på med å oversette Karl Ove Knausgårds seksbindsverk Min kamp for Editions Denoël, mener at forestillingen om det mørke, kalde og dystre Skandinavia kanskje ikke er så fastspikret som for 30 år siden. Men den henger igjen. Det skader ikke om handlingen i en norsk roman foregår i en øde fjellbygd, et sted hvor snøen ligger tungt ni måneder i året og store indre dramaer utspiller seg ordløst mellom tause, vadmelskledd romanpersoner.

– Kjedelig

Knausgård har langt fra fått samme oppmerksomhet i Frankrike som i f. eks USA, og det var lenge svært usikkert om Denoël

ville fortsette å gi ut Min Kamp etter de to første bindene. Den første boken solgte dårlig selv om kritikken var gode. I september 2014 kom imidlertid bind nummer to ut, og i august bestemte forlaget seg endelig for å utgi bind nummer tre og fire også.

– Jeg tror franskmenn generelt syntes Knausgård var kjedelig, sier Fiquet unnskyldende. Selv synes hun at bøkene hun oversetter er mesterverker og at det hadde vært «forferdelig leit» om ikke hele verket hadde blitt oversatt til fransk, men salget har gått trått og forlaget satt lenge på gjerdet.. Hun legger til at bok nummer to fikk langt mer omtale i lange artikler i store aviser og tidsskrifter.

– Knausgård har ikke slått igjennom i Frankrike, fordi han oppfattes som en selvbiografisk forfatter. Det er lang tradisjon for å skrive selvbiografisk her i Frankrike, så her synes de at det han kommer med er gammelt nytt, sier Roel-Rousson.

– Vi har allerede nok av franske forfattere som skriver på en måte som ligner på Knausgård, Christine Angot for eksempel. Det franskmenn leter etter i nordisk litteratur er gode historier. En del franskmenn synes det virker nesten litt vulgært å fortelle en historie, sier **Jean-Baptiste Coursaud** (bildet), som bor i Berlin og har oversatt bl. a. Karl Frode Tiller og Trude Marstein samt en lang rekke norske barne- og ungdomsbøker.

– Fransk litteratur kretser om språket. For mange er det er liksom ikke litteratur før man eksperimenterer med språket. Det kan bli litt navlebeskuende.

En egen verden

Franske forleggere og oversettere beskriver fransk forlagsverden som et lukket system med sine egne regler og preferanser. Hva norske kritikere mener og hvilke bøker norske lesere kaster seg over, spiller praktisk talt ingen rolle når franske forlag vurderer hvilke bøker de skal oversette.

Personlig kjemi mellom agenter og forleggere på internasjonale bokmesser betyr langt mer enn hvem det litterære miljøet i Norge har kanonisert. Hva «profesjonelle lesere» anbefaler kan også gi utslag. Forlagene bruker eksterne konsulenter som kan språket – i dette tilfelle norsk – og som leser potensielle manus for dem.

Frankrike er et mer sosialt lagdelt samfunn enn Norge, med større avstand mel-

lom ledelse og de nedover i hierarkiet. Og oversetterne – som er frilansere – har enda dårligere tilgang på beslutningstakerne i forlagene enn de ansatte.

– Vi oversettere, som leser norsk eller andre mindre språk og følger godt med i litteraturen i våre språkområder, treffer kanskje ikke forleggerne vi oversetter for. Vi kommuniserer kun via email. Derfor har vi liten mulighet til å bli hørt hvis vi foreslår bøker som vi synes bør oversettes, mener Hervieu, som er en av de mest anerkjente og erfarne oversetterne med en lang rekke litterære tungvektene på sin merittliste.

– Forlagene tar beslutninger som oversetterne ikke får innsikt i. Vi vet ikke hvorfor vi får oppdrag – eller ikke får dem. «Noen» anbefaler oss til noen andre. Det baserer seg i stor grad på kjennskap og vennskap, sier hun.

Fiquet, som tidligere har oversatt ungdomsromaner, forteller at hun ikke vet hvordan hun fikk det prestisjerike oppdraget å oversette Knausgårds store verk. Før Knausgård hadde hun ikke oversatt noen skjønnlitteratur for voksne, men tre av Bjørn Sortlands krimbøker for ungdom.

Ung og attraktiv

Krim og nordiske land er nærmest synonymt i store deler av det franske bokmarkedet, ifølge de franske forleggerne og oversetterne. Men om det er svensk, dansk eller norsk krim er ett fett – franske lesere skjeller ikke mellom skandinaviske land. Det første franskmenn kommer på når temaet er norsk litteratur, er ifølge Fiquet navn som Stig Larsson, Henning Mankell og Camilla Läckberg.

Selv om franskmenn flest blander nordmenn og svensker, selger også en del norske forfattere jevnt bra. Coursaud nevner Jo Nesbø, Gunnar Stålesen, Per Pettersen, Anne B. Ragde og Kjartan Fløgstad. Tomas Espedal, Per Pettersen, Roy Jacobsen og Jon Fosse er blant dem som har fått gode kritikker i Frankrike. Jostein Gaarder er fremdeles et kjent navn etter braksuksessen med Sofies verden på begynnelsen av nittitallet, og Herbjørg Wassmo blir minst like kritikerrost som i Norge, og er stadig å finne på franske bokfestivaler.

– Det er svært vanskelig å plassere en forfatter på kartet dersom vedkommende ikke er i live og villig til å reise og promotere bøkene sine og snakke med media, forklarer Gracedieu.

” *Det skader ikke om handlingen i en norsk roman foregår i en øde fjellbygd*

Hvis en forfatter ikke ble kjent i et fremmed marked i sin levetid, blir han/hun neppe «moderne klassiker» etter sin død. Gracedieu beklager at Hamsun og Undset har falt litt av kartet i Frankrike. Hun finner for øvrig høyst levende Johan Harstad («Buzz Aldrin, hvor ble det av deg i alt mylderet?») «extraordinaire». Hervieu skulle ønsket seg en høyere fransk profil for Sigurd Hoel, Tor Ulven, Agnar Mykle og Jens Bjørneboe.

– Når man skal slå igjennom på et fremmed bokmarked, lønner det seg å være ung og og attraktiv, som Hanne Ørstavik, sier hun.

Børs og katedral

En del av den franske selvforståelse går ut på at Frankrike skal være en europeisk motvekt mot (særlig) amerikansk underholdningsindustri, at fransk språk skal holdes høyt i hevd og at kunstnerisk kvalitet skal stå i høysetet. Roel-Rousson synes denne forestillingen er litt overdreven.

– Den franske forlagsverdenen er totalt sett verken mer eller mindre kommersialisert enn den norske, men den har større spredning. En del franske forlag fortsetter «på gammeldags vis» å prioritere katedral fremfor børs, men det totale markedet er jo også større, så alt i alt er situasjonen temmelig lik som i Norge, sier hun og gir fastprisordningen mye av æren for at franske forlag fortsatt gir ut såpass mye kvalitetslitteratur.

– Det er stor enighet her om at fastpris-systemet sikrer kvalitet. Fastpris er ikke oppe til stadig diskusjon, slik om i Norge, opplyser Roel-Rousson.

Hervieu ser derimot en klar utvikling mot større kommersialisme i fransk forlagsverden.

– Forlagene bruker mindre resurser på å oppdage talenter og mer ressurser på å oppdage salgsfenomener. De kutter kostnader der de kan, f. eks. til eksterne konsulenter med spesiell kompetanse, sier hun og påpeker at den relativt lille delen av den franske forlagsbransjen som arbeider med oversatt skandinavisk litteratur i tillegg er sårbar ved alle personutskiftninger og omlegginger, sier Hervieu.

– Det er ikke så mange av oss som er spesielt interessert i Skandinavia. Hvis en nøkkelperson som kjenner skandinavisk litteratur går av og blir avløst av noen som er mer kommersielt orientert, kan det gi tydelige utslag.

Fenomenet Fosse

Mens norske romaner samlet sett har moderat suksess i Frankrike, har samtidig norsk dramatikk stor suksess. Jon Fosse (som nylig fikk Nordisk Råds Litteraturpris) blir stadig satt opp på de mest prestisjefylte teatrene, og Arne Lygre har kanskje fått mer oppmerksomhet enn i Norge.

Ibsen blir selvsagt også satt opp, men har

aldri hatt like stort gjennomslag som i Tyskland og engelskspråklige land. Den tredje i trekløveret av norske samtids- eller «nesten-samtidsdramatikere» på franske scener, er Tarjei Vesaas. Han fikk stor oppmerksomhet i Frankrike for en del år siden, det gjaldt både romanene og skuespillene, og har fått en viss renessanse helt nylig.

En viktig kraft for å få norsk dramatikk spilt i Frankrike, er Terje Sinding, som er oversetter og som lenge var tilknyttet La Comedie Francaise, det franske «Nasjonalteatret». Han har æren for å «finne» gode norske forfattere via sine gode kontakter på norske teatre.

Hvordan oversette den norske stillheten, voldsomheten og råskapen?

«Hvordan kan man oversette det som ikke sies, stillheten, blekheten, det som svinner, voldsomheten og råskapen ved det norske til vårt franske språk, som er så tett sammenbundet med logikk? () Bokmål, og enda mer nynorsk, er elliptiske språk med brennhete og ruglete overtoner.»

Sitatet er av Hélène Hervieu og er hentet fra en artikkel i et fransk tidsskift. Den franske oversetteren fortsetter med å si at man må passe seg for å gjøre det fremmede unødig eksotisk eller pittoresk. Men hun synes altså at norsk og fransk – som språk – er så vidt forskjellige at det er vanskelig å skape en oversettelse som vil leses på samme måten av en fransk leser på samme måte som en norsk leser vil lese den samme teksten på norsk.

– Hun har jo en del rett, selv om det er en smule overdrevet, sier Jean-Baptiste Coursaud..

– Språket avspeiler omgivelsene og kulturen i landet. Den spanske oversetteren Cristina Baggethun, som oversetter fra norsk til spansk, har sagt at «fordi dere bor i trehus, er språket deres fult av lyd og lys. Vi bor i steinhus». På norsk sier dere dessuten ting mer direkte, på fransk pakker vi ting inn på en mer «dannet» måte. Dere er mer umiddelbare og nære, vi er vant til et skriftlig språk som er mer akademisk, ligger lenger unna det muntlige språket.

Coursaud ser en sammenheng her mellom språk og historie. Han påpeker at Frankrike ble urbanisert lenge før Norge. Fransk språk, og forventningene til språket, er preget av at det var en adelsspråk, et hoffspråk, et byspråk.

Marie-Pierre Fiquet synes den franske

hangen til logikk viser seg f. eks. i oppramsing. På norsk godtar at en rekke fenomener av ulikt slag – konkrete ting og abstraksjoner, fakta og følelser – kommer etter hverandre i mer eller mindre tilfeldig rekkefølge. På fransk må det sorteres etter kategori, ellers ser det underlig ut for en fransk leser, mener hun.

– Den største utfordringen når man oversetter fra norsk til fransk, er at elementene i nesten alle setningene må snus og presenteres i en annen rekkefølge, og noen ganger må dessuten norske setninger hektes sammen for at det ikke skal virke bart og monotont. Norske setninger er ofte korte hovedsetninger, på fransk er det vanlig med flere ledd, gjerne innskutte bisetninger, sier Fiquet videre. Hun eksemplifiserer:

På norsk kan en forfatter skrive: «Han kom inn. Han tok av seg genseren. Så satte han seg på benken.» På fransk må det gjengis omtrent slik: «Etter å ha kommet inn og tatt av seg genseren, satte han seg på benken.» Hun legger til at dette i mindre grad gjelder Knausgård, som bruker lengre setninger og flere grammatiske virkemidler enn mange andre norske forfattere.

Hervieu er inne på noe lignende:

– På norsk begynner svært mange setninger med subjekt, så følger predikat osv. Et mønster med mange slike setninger etter hverandre virker på fransk ikke bare monotont, men også nærmest dramatisk. Moren min, som var fra Ålesund, var selvsagt helt flytende i fransk etter å ha bodd her i mange tiår, men akkurat dét mestret hun ikke alltid!

Men omskrivningen må ikke overdriives, understreker de tre oversetterne, slik at teksten nok blir svært «fransk», men også fjerner seg for mye fra originalteksten. Som Coursaud sier:

– Vi franskmenn har en slags idé om at skrift skal ha en viss stil. Norske setninger kan være helt annerledes. Det må vi respektere. Ellers blir det en ny tekst. For eksempel: «Jeg har to venner. En god og en dårlig.» Det kan virke litt simplistisk på fransk, litt overdrevent enkelt, men jeg synes absolutt det er sånt man må beholde. Sitatet er for øvrig fra «Naiv. Super» av Erlend Loe.

Coursaud bestreber seg allikevel iblant på å gjengi ord som gjentar seg for mye i den norske teksten med ulike franske ord. Fransk språk «tåler» ikke for mange gjentakelser, det virker mer påfallende enn på norsk, mener han. For eksempel en masse setninger etter hverandre som slutter med, «sa han» og «sa hun», slik man finner i mange norske tekster. Det skriver han gjerne om litt, bruker ulike verb for å «si» eller ser om det må forklares hver gang om hun eller han sier det.

Det hender også at han skriver om fordi han ønsker å beholde rytmen og alliterasjon i originalteksten. Hos Tarjei Vesaas heter det f. eks. «Eit brunt og blakt vårlande (landskap)». Her leker Coursaud med tanken på å oversette det til «un paysage marron et saumâtre en plein printemps». «Saumâtre» betyr ikke «blakt», men mer noe grønnaktig og gir inntrykk av brakkvann, men man får i det minste med seg alle originaltekstens elementer pluss bokstavrimet.

De tre oversetterne forteller at overset-

telser fra norsk ofte blir lengre på fransk, opp til 20 prosent i sidetall. En årsak er at de franske ordene jevnt over er lengre, en annen at man på fransk ikke så lett kan droppe ord og setningsledd fordi de er underforstått i sammenheng.

Hervieu understreker at norsk har like mange nyanser som fransk, men litt andre nyanser. Hun har mange eksempler på vanlige uttrykk på norsk som ikke har noen direkte fransk parallell, det kan for eksempel være noe så enkelt som «å se utover» fjorden.

– Vi har ikke noe fransk uttrykk for å se utover. Vi kan si «regarde le fjord, men det er noe annet, det er å se på, eller vi kan bruke ord som «parcourir les yeux le fjord», men det siste høres litt ut som om det kommer en politiinspektør og gransker fjorden, ler hun.

Hun trekker frem et sitat fra Ibsens «Byggmester Solness» for å illustrere en annen nøtt som ikke så lett lar seg løse på fransk: «De lar seg ikke glemme» – om byggmesterens og Alines døde barn. Det kan man ikke gjengi direkte på fransk. Hervieu viser til en fransk Ibsenoversettelse, som løser det ved å gjøre det enklere og mer dagligdags: «Jeg kunne ikke glemme de barna». Men det, påpeker Hervieu, maner ikke frem de

avdøde barna på samme måten. Det er ikke lenger de avdøde barna som driver setningen. Solness har mindre kontroll i den opprinnelige, norske setningen, der det hele dessuten er litt mer uklart. Den uklarheten er selvsagt bevisst fra Ibsens side.

Hervieu er allikevel svært opptatt av å ikke overdrive omskrivingene. Den norske originalteksten må respekteres. Når det f. eks dreier seg om en type blomst i originalteksten, bør ikke oversetteren bruke en annen blomst, fordi den siste er vanligere i Frankrike, mener hun. Selv ikke i en bok beregnet på barn eller ungdom. Hvis det står et pålegg, skal ikke oversetteren bruke et pålegg som er vanligere i Frankrike, f. eks et sjokoladepålegg. Da får heller unge lesere lære seg at i Norge bruker de matpakke, et ukjent begrep i Frankrike, og de smører leverpostei på brødskiven.

Hvis det dreier seg om en barne- eller ungdomsbok, er Coursaud villig til å omskrive mer for å lette forståelsen. Men han vil ikke gå så langt som å gjengi en norsk dialekt med en fransk dialekt.

– Dersom en namsosværing bli gjengitt med en dialekt fra Auvergne, vil den franske leseren si: «Jøss, de snakker som i Auvergne i Norge! Det var da pussig.»

Coursaud er opptatt av forskjellen

mellom hver forfatters stemme. Oversettelsen må ikke få forfatterne til å høres like ut. Norske forfattere har ifølge Coursaud et middel de ofte bruker, kanskje uten å vite at de gjør det: Selv når de skriver standard bokmål eller nynorsk, bruker de sin dialekt i små ord og uttrykk, og setningsbygningen kan være påvirket av den dialekten eller sosiolekten de snakker til daglig. Dette gir det franske språket ingen mulighet til, forklarer han. Fransk ble standardisert lenge før norsk, og er mye striktare. Det er ingen mulighet for valg mellom former, slik vi ofte har på norsk.

– Det er en utfordring, og det kan være et sorgarbeid, for du vet at du ikke får med deg alt fra forfatteren over på det nye språket, sier han.

Men selv om både Coursaud og Hervieu er skjønt enige om at de aldri kan gjengi absolutt alt fra originalboken i fransk språkdrakt – og Hervieu mener det dessverre finnes en del dårlige oversettelser fra norsk til fransk – er de enige om at en leser vil oppfatte at en god bok er god, også når oversettelsen ikke er helt på topp. Et stort verk skinner alltid igjennom, selv når glansen er litt mattere. ■

leserSørvis

LESERSØRVISKONFERANSE, 1. OG 2. JUNI. IBSENHuset, SKIEN

“Kan du hjelpe meg å finne en god bok?”

Hvordan finner vi den neste gode leseopplevelsen til lånerne våre, uansett sjanger og litterær smak?

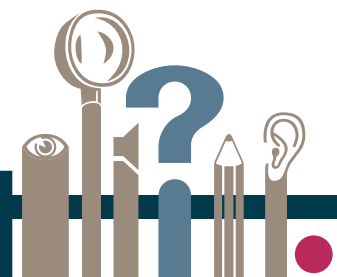
Et godt verktøy finnes i Lesersørvis - verktøykasse til aktiv litteraturformidling. Med vår verktøykasse blir bredden i

samlingen enklere å formidle, og det blir lettere å koble riktig bok med riktig låner.

Lesersørvis bygger på den amerikanske tjenesten Readers' Advisory, og de viktigste aktørene fra USA vil være foredragsholdere på konferansen. I tillegg kommer Gitte Balling og Beth Juncker fra universitet i København, med flere!

Vi ses i Skien!

Les mer om prosjektet på www.lesersorvis.no, og følg med på facebook-arrangementet Lesersørvis-konferanse 2016 for mer informasjon om påmelding og foredragsholdere. Prosjektet er støttet av Nasjonalbiblioteket.

- **Joyce Saricks** (US)
- **Kaitie Stover** (Kansas Library, US)
- **Jessica Moyer** (Uni Wisconsin-Milwaukee, US)
- **Duncan Smith** (Novelist, US)
- **Gitte Balling** (IVA, DK)
- **Beth Juncker** (IVA, DK)
- **Med flere!**

TELEMARK
fylkesbibliotek

Økt utlån av e-bøker koster flesk

(Århus) Forhandlingene med forlagene tar tid i Danmark. De store har vært ute og inne. Akkurat nå er de inne. Lydbøkene har derimot aldri vært en utfordring.

TEKST: ANN-MARI GREGERSEN
FRILANSJOURNALIST

I 2011 så e-reolen dagens nettllys i Danmark. Susanne Iversen fra Dokk1 i Århus var med i prosjekledelsen, og hadde oversikten over alle oppgavene som skulle på plass innen kort tid. Teknisk plattform, samarbeid med forlagene, markedsføring, kommunikasjon med brukerne, finne en redaksjon som skulle velge bøker og sørge for et supportsystem.

– Om jeg sov godt? Det var noen hektiske år, for å si det slik. Vi visste ikke helt hva vi gikk til, sier Susanne Iversen og serverer oss kaffe.

Alle bibliotek med

For åtte år siden kom hun fra det private næringsliv til hovedbiblioteket i Århus, ansatt som ITK-avdelingsleder ved kultur- og borgerservice. Hun liker å være med på store prosjekter, og trives med oppbyggingen av e-reolen sammen med det store apparatet bak. For e-reolen er en stor størrelse. Helt fra starten var det klart at alle de 98 danske kommunenes bibliotek ville være med. Alle grupper skulle også ha ansatte fra hele landet med. Det var viktig å være godt forankret og stå samlet, dersom et slikt stort strategisk viktig prosjekt skulle overleve. Og det gjorde det.

– Etter at prosjektperioden var over, ble det bestemt at vi skulle gå videre med e-reolen. Det ble dannet en forening, som ledes av en generalforsamling som igjen velger et styre. I det daglige er vi to prosjektledere som har ansvaret for fremdriften, og styrer arbeidsgruppene fra redaksjon til materialvalg. Det siste året har også DDB, danskernes digitale bibliotek, kommet med og deltar sammen med oss i forhandlingene med forlagene, forteller Iversen.

Først inne, så ute

Forhandlinger og forlag. I Norge som i Danmark tar dette mye av tiden, både i forhandlingsrommet og i debatter utenfor de lukkede rom. Det første året var en test, og etter forhandlinger på noen måneder lykkes det å få nesten alle forlag med. Også de største.

Forlagene var positive til å være med i ett år, men det var lange forhandlinger rundt priser og modell. I testperioden landet vi på en klikkmodell, der vi altså betalte per utlån. Vi hadde 1821 titler å tilby lånerne da vi startet og var etter et år oppe i 4000, opplyser Iversen.

Etter et års tid var det klart for nye forhandlinger, og da ble det plutselig veldig mye vanskeligere. En klarte ikke å bli eni-

ge om betingelsene, og de aller største forlagene trakk seg ut.

– Forlagene var interessert i å få innført lisensmodellen. Vi skulle kjøpe inn e-bøkene som om de var fysiske bøker, og avtale at de kunne lånes ut et bestemt antall ganger. Lånerne skal stå i kø og reservere seg. Argumentet var kannibalisme, at andre ordninger ville føre til mindre salg for forlagene. Det streid mot ideen i digitale utlån. Vi mente at vi måtte ha flere tilgjengelige, i et marked som jo er så lite. Fra vårt ståsted mente vi at flere e-bøker heller kan bidra til økt kjennskap til e-bøker.

I desember 2012 var derfor utvalget bøker mye mindre, men mange mellomstore og små forlag var fremdeles med. De godtok klikkmodellen, og sørget for nye bøker.

– Det som skjer, er at bruken i 2013 og 2014 prosentvis faller mye mindre enn en skulle tro. Lånerne valgte bare andre bøker. Men det er klart, det merkes at de store forlagene og de mest kjente titlene ikke er med, innrømmer Susanne Iversen.

Lesehest eller kannibal

Det ble derfor jobbet intenst med å endre på dette. Forhandlingene med de store forlagene strekker seg fra sommeren 2014 og

” Etter et års tid var det klart for nye forhandlinger, og da ble det plutselig veldig mye vanskeligere.

Opp og ned.

Susanne Iversen i e-reolens prosjektledelse har sett e-bokutvalget gå opp og ned. Akkurat nå er de store forlagene inne, og de kan tilby 12.000 titler.

[Foto: Alf Ove Hansen]

over mange måneder. Susanne Iversen er med på forhandlingene. Det er alvorlige og tøffe møter, der partene kommer med hver sine statistikker og tall og meninger. Bibliotekenes ønske om å formidle litteratur står mot forlagenes ønske om å ikke tape penger. Hun kan ikke fortelle alt som skjedde eller skjer. En del er sensitivt, og det forhandles så langt årlig med forlagene da lisensene varer i ett år.

– Det er business, helt klart. Forhandlingene med forlagene er det som tar mest tid for oss. Vi møter argumenter som kannibalisme, og forlagene sier de har tall som viser det. Men hvilke bøker og titler gjelder dette for? Vi møter jo også mellomstore forlag som er veldig tilfredse med e-reolen. Det er vanskelig å finne objektiv informasjon om dette, og diskusjonen har vært lang i dansk presse. Vi argumentere for at e-bøker har et stort potensial, og at vi som bibliotek kan være med på å skape en større interesse.

– Går du inn på e-reolen, enten på hjemmesiden ereolen.dk eller via en app, finner du forfatterintervjuer, anmeldelser og en levende forside. Det er en redaksjon med medarbeidere fra ulike bibliotek som hver uke oppdaterer forsiden med nye bøker og artikler.

– For oss er formidlingen viktig, det er en del av oppdraget vårt. Vi har en stor spredning i titlene som blir anmeldt, og fremhever alle slags typer bøker – ikke

bare storselgerne. Vi har for eksempel hatt kampanjer rettet mot familier, unge menn og filminteresserte. Vi tenker bredt, og får mye ros for det.

Dette er også en del av avtalen vi har med forlagene, der vi setter opp mål for formidlingen, sier Susanne Iversen.

12.000 titler

I januar 2015 var en ny avtale med de største forlagene igjen klar. Forretningsmodellene som nå gjelder er flere og ulike. Alle små og mellomstore forlag har fortsatt klikkmodellen. De store forlagene har lisensmodellen, hvorav klikkmodellen inngår som en dominerende del av den.

Det første halvåret er det lisensmodellen som gjelder, der bibliotekene kjøper lisens til å låne ut 4-5 eksemplarer om gangen. Etter seks måneder tilbys bøkene etter klikkmodellen, og lokalbibliotekene betaler forlagene per klikk. Bøkene kjøpes, som alle andre, inn av materialutvalget.

Alle bibliotekene inngår ellers nå som før, en avtale med e-reolen for ett år av gangen.

– Det betyr mye at de store forlagene er med med igjen. Vi har nå over 12.000 titler tilgjengelig, og utlånet har økt. I sommer nådde vi en topp med 126.000 utlån, fordelt på 60.000 unike brukere. Det

koster selvsagt Bibliotekene må ha kontroll og styre sin økonomi, og det er ikke alltid like lett med klikkmodellen. Noen

kommuner tilbyr derfor for eksempel brukerne 3 bøker av gangen i 30 dager. Det kan også være flere eller færre, noen har ingen begrensninger. Dette velger de selv,

” *Forhandlinger tar mye tid, men den tekniske utviklingen og fokus på brukervennlige løsninger på nettbrett og smartelefoner er også et viktig område for oss*

sier Susanne Iversen.

Det er likevel ikke lett for små bibliotek når de ikke helt vet hva kostnadene blir fra måned til måned. Derfor har e-reolen nå fra 2015 innført en tredje forretningsmodell.

– Vi har kjøpt inn endel e-boktitler i abonnement fra fire forlag, og e-lydbøker fra seks forlag. Vi har fått på plass en fast pris uavhengig hvor mye bøkene blir lånt. Har vi en fastpris, er det mye lettere for bibliotekene å styre økonomien. Det er bedre enn at de må sette begrensninger på bruk, eller endre budsjettet sitt som følge av for eksempel en stor utlånsvekst i sommer. Med en abonnementsordning skal hvert bibliotek betale bare én gang i året, sier Iversen.

4000 e-lydbøker

Danmark har ligget langt fremme når det gjelder e-lydbøker, og har 4000 titler tilgjengelig. Utlånene gikk også der til topps i sommer.

– Bibliotekene i Danmark er tradisjonelt en stor kunde på fysiske lydbøker. Når det kommer til Netlydbog.dk-servicen, var den veletablert før vi begynte på e-bokprosjektet og vi fikk en avtale der vi betaler per klikk. Forlagene har mindre fokus på audio/nettlydbøker enn på e-bøker, da det er et mindre forretningsområde for dem, forklarer Susanne Iversen.

Økonomi er i det hele tatt det som opptar Susanne Iversen. Enten hun forhandler med forlagene på vegne av E-reolen, eller sitter som ansvarlig for innkjøp av fysiske bøker til Dokk1.

– Vi skal arbeide bredt, men sommerens utlån presser oss. Vi skal jo også fortsatt kjøpe inn fysiske bøker, og også finne penger til de økende digitale utlån. Utgiftene våre vokser jo mer vi låner ut, så en abonnementsordning kan hjelpe oss mye. Det fungerer fint med de mellomstore forlagene vi samarbeider med nå. De store forlagene vil foreløpig ikke være med på det.

” *Viktige målgrupper for e-reolen er barn, familier, nye brukere og brukere vi har vanskelig med å nå via fysiske bibliotek*

DDB

Danskernes digitale bibliotek (DDB) er et samarbeid mellom Kommunernes Landsforening (KL) og Kulturministeriet. Samarbeidet skal styrke bibliotekenes mulighet til å håndtere og formidle elektroniske medier som e-bøker og andre nettbaserte materialer. Arbeidet er delt inn i IT-infrastruktur, innkjøpssamarbeid og formidling. Målet er å styrke, effektivisere og synliggjøre det samlede offentlige bibliotekstilbud og sikrer alle enkel adgang til et allsidig innhold via digitale plattformer. [kilde: dansker-nedigalebibliotek.dk]

Danske fakta

Utlån av e-bøker startet som prøveordning i 2011, permanent fra 2012

Er en hjemmeside, samt app som støtter andriod og iphone

E-reolen har 12.000 e-bok titler og 4000 elyd-bøker

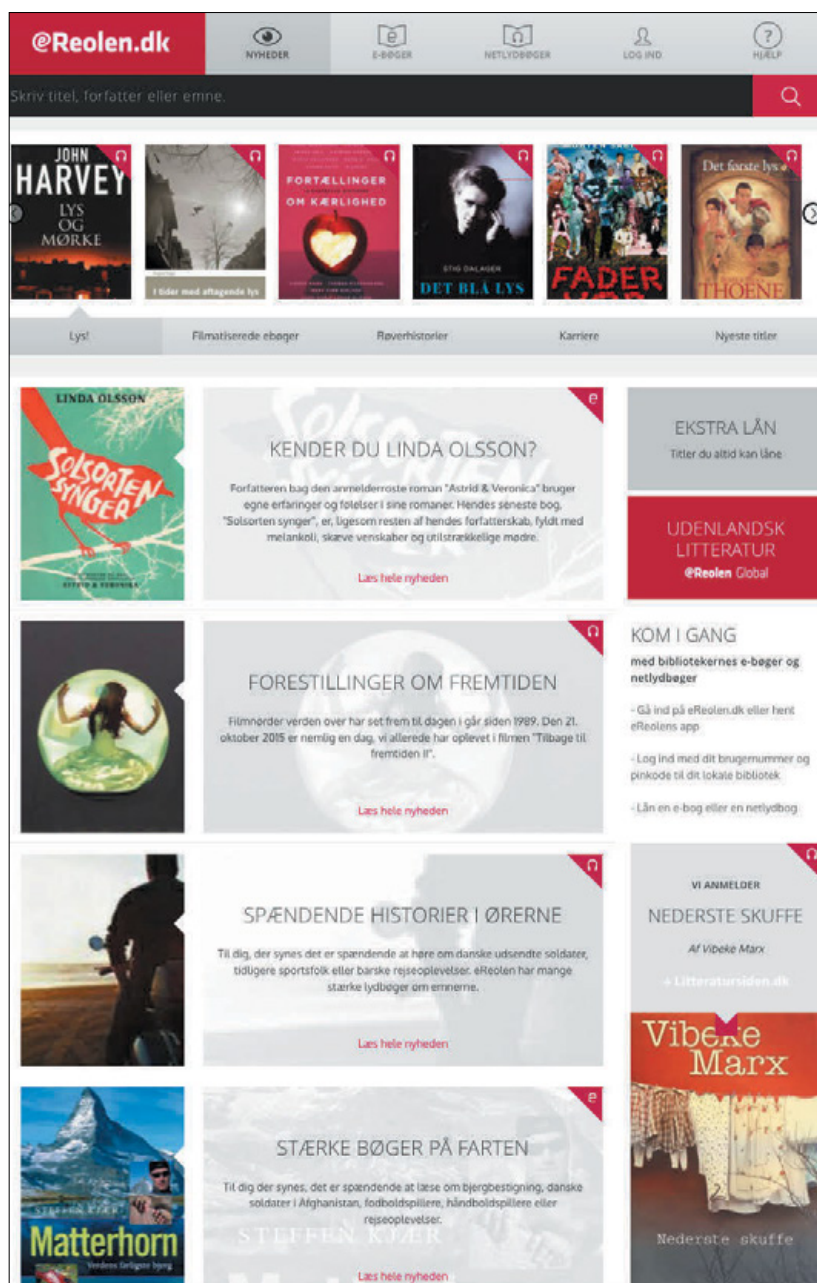
Alle Danmarks 98 kommuner med sine bibliotek er med i ordningen

Alle bøkene kjøpes inn til alle bibliotekene Bibliotekene har ulike regler på hvor mange bøker en kan låne per måned

Har både lisens-, klikk- og abonnementsmodell på e-bøker

Lisensen varer i ett år

E-lydbøker har klikkpris

E-reolen kommer både som app til smartelefoner og som hjemmeside. Der kan du lese forfatterintervjuer, bokomtaler og anmeldelser. Forsiden skiftes hver uke av en fast stab.

Når ut til nye brukere

Selv om økonomien tynger, og forhandlingene er tøffe ser Susanne Iversen lyst på fremtiden. Ønsket fremover er å fortsatt fremme utbredelsen av e-bøker, slik at e-bøker er med til å få flere til å lese mer og til generelt å øke leselysten.

– Viktige målgrupper for e-reolen er barn, familier, nye brukere og brukere vi har vanskelig med å nå via fysiske bibliotek. Det er fint at digitale utlån øker, siden lån av fysiske synker. E-bøkene har gjort at mange nye kommer inn og får seg et lånekort. Digitale medier har potensial til å nå nye brukergrupper. Den store veksten i lydbøker er ett eksempel på at vi når flere.

Litt mørkere til sinns kan Susanne Iversen bli om en nevner apper og smartelefoner. Nye bøker, oppdateringer og operativsystemer er ikke det beste for en god natts søvn.

– Forhandlinger tar mye tid, men den tekniske utviklingen og fokus på brukervennlige løsninger på nettbrett og smartelefoner er også et viktig område for oss. Lisenser, utvikling av teknikker til nye forretningsmodeller, oppdatering av apper til bestemte datotyper gjorde at jeg begynte å sove litt dårligere igjen en periode. Men som vanlig klarte vi alle mål og krav til deadline, sier Susanne Iversen og smiler fornøyd. ■

Tips oss –
om ein typisk
**DAG
OG
TID**-lesar
som ikkje les
Dag og Tid.

Send SMS til 2007 slik:
TYPISK følgd av namn
og adresse til personen.
(Døme: **TYPISK** Jonas
Gard Større, Riksvegen
10, 5020 Bergen).

Han eller ho du tipsar
om, får tre nummer av
Dag og Tid, heilt utan
plikter. Du får eit Flax-
lodd som takk for hjelpa.

Gjensyn med dei ville heiene

Emily Brontë visste ikkje heilt kva ho gjorde, i følgje storesøster Charlotte Brontë, då ho skreiv *Wuthering Heights*. Kan hende hadde ho rett i det. Det Emily Brontë heilt sikkert ikkje visste, eller kunne vite, var at ho hadde skrive eit litterært meisterverk som ville bli ståande i verdslitteraturen.

ODDMUND KÅREVIK
BIBLIOTEKAR OG SKRIBENT

Haugsten 1998. Trondheim. Eg – ein ung og umoden student. Eg gjer mykje feil. Går heim etter førelæsingane. Går ikkje på lesesalen. Ser på MTV, framfor å lese pensum. Så kjem denne boka ramlande inn på leselista mot slutten av haustsemesteret. Den slår meg ned som lynet sjølv. Og eg vaknar.

Eg huskar eg fraus. Eg sat på Dragvoll ved automaten med varmedrikkar. Og drakk buljong. Og las. Og las og las. *Wuthering Heights*. For ei bok!

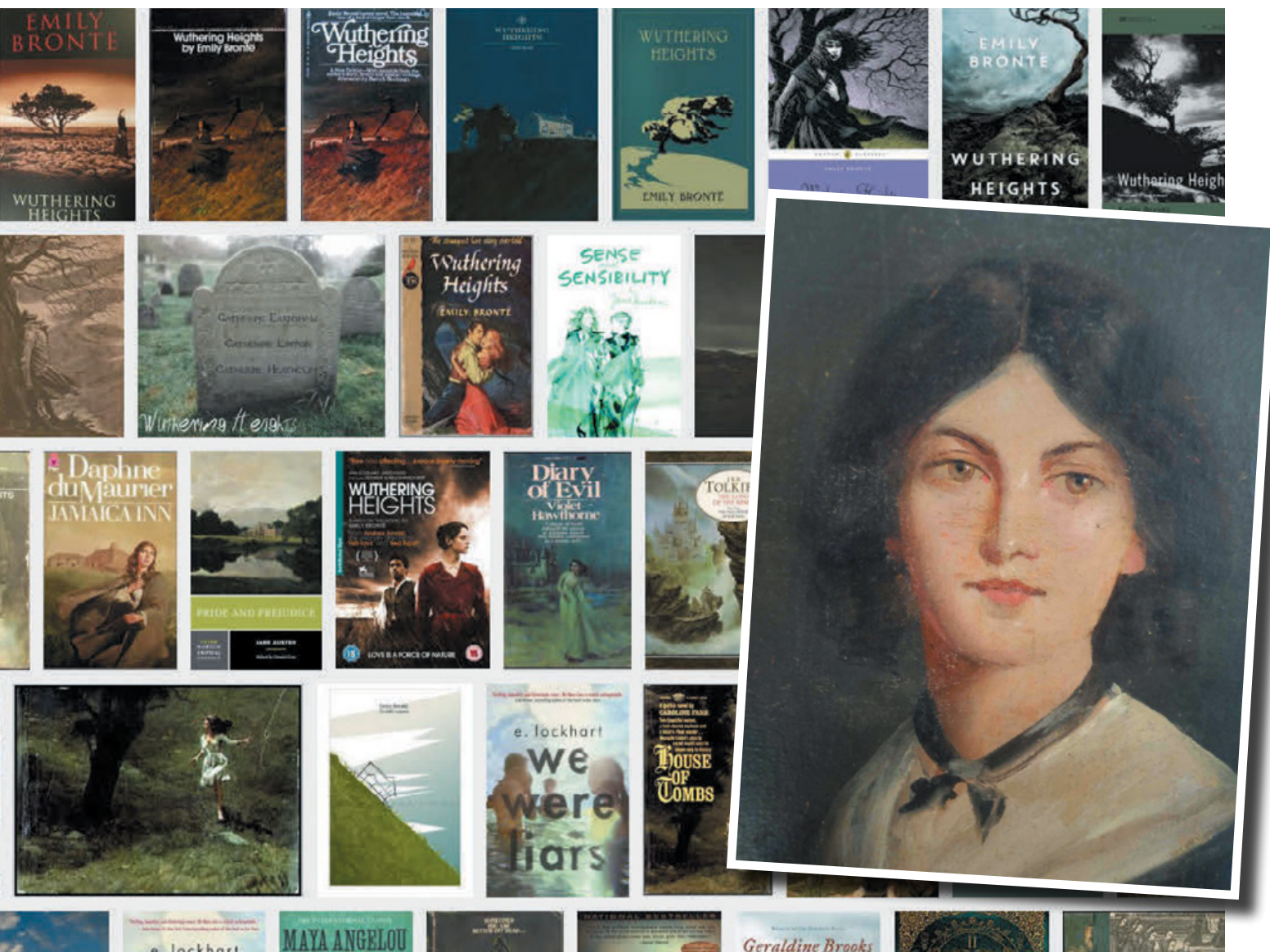
Den førte meg inn i ein slags transe. Eg var heilt oppslukt og djupt skaka, langt inn i sjela. Og det gjekk ikkje over heller. Hen-

ning Hagerup skeiv i Morgenbladet i 2001 at *Wuthering Heights* «er en besettelse av en bok.» Eg trur eg skjønner kva han meiner.

Eg tek opp att boka november 2015. Akkurat 17 år seinare. November, den regnfulle månaden med korte dagar som ikkje ber anna enn venting i seg. Mot lys. Men godt eigna for eit gjensyn med Brontës meisterverk. Det er noko med landskapet. Dei ville heiene. Dei forblåste toppane og engene. Dei einsame husa, langt vekke frå landsbyen – som gjer at når eg les boka i mørke kveldar, så er eg der. På Yorkshire-myrene. Eg høyrer Catherines ville rop «Let me in, let me in.» Og Heatcliffs inderlege svar «Come in! come

in![...] Cathy, do come. Oh do, – *once* more.» Det kan verkar pompøst, slik teke ut av samanhengen. Men det er inderleg og det er ekte. Dette er kontrakten. Dette er dramaet. Og som lesar kjøper eg det. Eg ikkje berre kjøper det, eg er rett og slett heilt med.

Eg var overraska over kor mykje eg hadde gløymt ut då eg las boka på ny. Store delar av handlinga var borte. Det som stod att frå førre lesing var denne storslagne kjærleikshistoria mellom Catherine og Heathcliff. Ei kjærleikshistorie som er sterkare enn døden sjølv og mykje rikare enn det eg forbind med sjangeren. Svik, sjalusi og brennande lidenskap er så tett vevd inn

i kvarandre at eg som lesar vert forvirra. Eg veit ikkje kor eg skal ha sympatien min hen. Det fascinerer meg. Og det gjer meg til ein viss grad frustrert.

Dei viktigaste karakterane i boka, Catherine Earnshaw og Heathcliff er verken gode eller vonde. Dei er samansette og kompliserte. Likevel og nærast motvillig vert eg som lesar glad i dei. Til og med Heathcliff, karakteren eg slit mest med, tek meg mot slutten. Då han fortel om sin kamp og si lengt, skjønar eg han betre. Han blir eit menneske for meg. Den andre, Catherine har ei enorm livskraft. Ho er vill og kan ikkje temmast. Men vert like fullt temma i eit borgarleg ekteskap. Sidan mesteparten av historia er fortalt gjennom tenestekona Nelly Dean, så vert bildet av Catherine alt anna enn eit glansbilde. Fru Dean er for nyansert. Dessutan likar ho ikkje Catherine særleg godt, det er ho ærleg om. Catherine vil ha alt! Både Edgar Linton og Heathcliff. Det er sjølvsag umogeleg og må gå gale. Og det gjer det.

Så er det del to. Med neste generasjon

og eit nytt trekantdrama. Denne gongen utspela mellom Catherine Linton, Hareton Earnshaw og Linton Heathcliff. Catherine er mykje lettare å lika enn mora. Hareton Earnshaw er uslipt og rå, men har eit godt hjarte. Det same gjeld ikkje for Linton, son av Heathcliff. Linton er kan hende den einaste karakteren eg ikkje likar. Han er upåliteleg, ufordrageleg og øydelagt. Han er eit offer. Men han gjer seg så stakkarsleg at det blir vanskeleg for denne lesaren å ha noko medkjensle for han.

Korleis kunne Emily Brontë skrive denne historia? Fleire har stilt spørsmålet. Eg undrar meg sjølv. Ein av nøklane kan vere fantasiverda *Gondal*, som Emily bygde opp saman med veslesystera Anne. Me veit at Emily Brontë vaks opp med eit rikt tilfang av litteratur og med eit stimulerande litterært miljø rundt seg. Ho var dessutan svært knytt til naturen og elska å gå på tur i heiene. Og det er nett landskapet som trer så klart fram i mitt gjensyn med boka. Det er landskapet som *jordar* forteljinga.

Wuthering Heights er fyrst og fremst ei oppvisning i forteljarkunst. Gjennom intrikate forteljargrep vert lesaren trekt inn i dei komplekse konfliktane. Avstanden mellom lesar og bokas karakterar blir mindre, nettopp fordi historia blir fortalt frå ein armlengds avstand, gjennom tenestekona Nelly Dean og den heilt utanforståande Mr. Lockwood. Dette fører til at me som lesarar lev oss endå meir inn i karakterane. Til og med då Catherine bryt ut den famøse utsegna «I am Heathcliff», så forstår eg henne. Eller rettare, eg forstår kva ho prøver å seie. Emily Brontë har eit særst godt grep om dramaturgien. Ho rullar ut skjebnar og tettar skruane slik at me kjenner det, før ho skrur til endå litt meir.

Emily Brontë må ha vore ein utruleg god observatør av det menneskelege sinn og av folk rundt seg. Og aller mest seg sjølv. For det er frå sitt indre ho vever ut ei fortelling som har vore høgst vital i over 150 år. Ei forteljing eg ikkje blir ferdig med. ■

SPRÅK, DIKT OG DIALOG

STEINAR OPSTAD

SEPTEMBERDIKT

September, din kjærlighet er ikke til å bære
den røde villvinen oppover muren
den sørgmodige tenåringsjenta som trekker en hund
etter seg gjennom løvet, kjæresteparet hånd i hånd
de som fikk sommerens forelskelse forseglet

Om kvelden drikker jeg vin og sørger
over fjernsynsbildene av de gamle menneskene
som blir båret ned i bomberommene
og de utrøstelige ungene med kropper
som aldri slutter å skjelve

Jeg sørger over alle de vakre sommerfuglene
som snart bare fins i samlinger på museer
og over bøflene i gjørme og vann som før bar
menneskehetens drømmer på sine rygger
Jeg sørger fordi jeg er jordens usleste vitne

Jeg ser tannbørsten i glasset på badet,
nattskjorta over stolen på soverommet
og Tyvens dagbok med sidene ned
der han sluttet å lese før han forsvant ut
i den milde septemberkvelden

[Kjærlighetstapene 2015]

AV STEFAN ANDREAS STURE,
LITTERATURVITER OG NORSKLEKTOR

Foto: Rolf M. Maggard, Kolon forlag

Steinar Opstad (1971) debuterte i 1996, med *Tavler og bud*, som han fikk Tarjei Vesaas' debutantpris for, han har også senere mottatt en rekke priser for forfatterskapet sitt. Han er nå aktuell med sin åttende diktbok, om vi ser bort fra utvalget *Det jeg synger om er enkelt*, fra 2006.

I NRK P2s program Diktafon, 20.10.2012, sier Steinar Opstad at han tror at alle som trer inn i litteraturen, har strevd med språket. Det kan virke som et paradoks, når man leser Opstads dikt innehar de et nærvær og en presisjon som hører til en dikter som behersker språket. Men man behersker kanskje ikke noe før man har kjempet med det? Vi, som lesere, vet ikke noe om veien til det ferdige diktet. Vi kjenner ikke de diktene som aldri ble noe, som Olaf Bull skriver om – det som aldri slipper ut av sitt bur av overstrykninger. Hvordan stole på språket? Kanskje gjennom å bearbeide det til poesi – holde prosessen for seg selv og levere kun sluttproduktet.

Dessuten – kanskje det er derfor, som Torunn Borge påpekte, at finnes det en konstant i Opstads dikt, er det at de handler om å lese og om skriveakten. Men dette er ikke navlebeskuende eller en lukket sirkel, det settes «[...] i forbindelse med spørsmål om identitet: kjønn, arbeid,

slekt, tro, vennskap, kjærlighet, samfunn.» (Torunn Borge, etterord i *Det jeg synger om er enkelt*) Derfor når de fram til oss lesere, som en langsam samtale. Diktene må leses sakte, de er usedvanlig billedskapende og vi lar blikket dvele ved scenene som vises oss. Samtalen med diktene blir langsam, fordi vi leser langsomt og fylles av ordene, vender oss bort og vender tilbake. Det er en langsam og uavsluttet dialog, med en innebygget ensomhet – våre svar blir hos oss.

«Septemberdikt» avslutter årets diktbok *Kjærlighetstapene*, åpningsstrofen inneholder tydelige bilder, sorg, vemod og glede. En kjærlighet som ikke er til å bære, er det lykke eller sorg? Tapene er mange i diktet, kjærlighet, trygghet, sommerfugler, bøfler – om ikke allerede tapt, så på vei vekk. Spor blir igjen, kanskje. Hva etterlater vi oss? Tannbørste, nattskjorte, bok – svarer diktet. Minner fra et liv. Hvor blir det av, det som forsvinner? Kommer det tilbake? Er den milde septemberkvelden siste stopp, eller er den midlertidig? Det er langt fra bøfler til sørgmodige tenåringsjenter, men vi holder verden sammen og skaper sammenhenger. Alt som er sett av oss hører sammen med alt som er sett av oss. Vi søker som oftest å sette livene våre inn i en større sammenheng. ■

Bøker

Tavler og bud. Dikt, 1996
Den alminnelige. Dikt, 1998
Analfabetisk. Dikt, 2000
Synsverk. Dikt, 2002
Samle øksene inn for kvelden. Dikt, 2005
Det jeg synger om er enkelt. Dikt i utvalg med etterord av Torunn Borge, 2006
Avhymninger. Dikt, 2009
Himmelretninger. Essays om dikt og diktning, 2012
Å, høye dag. Dikt, 2013
Kjærlighetstapene. Dikt og aforismer, 2015

Priser

1996: Tarjei Vesaas' debutantpris
2001: Bjørnsonstipendiet
2001: Anders Jahres Juniorpris
2002: Den norske Lyrikklubbens pris
2003: Aschehougprisen
2006: Sultprisen
2006: Stokke kommunes kulturpris
2007: Rolf Jacobsens lyrikpris
2015: Wildenveys poesipris

Navn: Erling Gjerdrum Kagge

Født: 1963

Sivilstand: Oppgir ikke. Har tre jenter, Nor, Solveig og Ingrid fra tidligere ekteskap

Utdannet: Jurist. Tilleggsutdannelse i filosofi

Yrke: Forlegger og stifter av Kagge Forlag

På jakt etter den fjerde pol

Kagge Forlag gir ut både årets nobelprisvinner, Svetlana Aleksijevitsj, og årets snakkis, Geir Lundestad. Har børs og katedral begynt å smelte sammen?

TEKST: NINA KRAFT
FRILANSJOURNALIST

Vil du ha kaffe eller vann, spør forlegger Erling Kagge. Jeg svarer vann, for det er jo alltid det viktigste å få i seg, men legger fort til at jeg tar gjerne imot en kopp kaffe også. «Du får vann,» sier Kagge. Og det får jeg.

Forlaget hans holder til i Stortingsgaten i øverste etasje med utsikt over byens tak. Mens utsikten er praktfull, er utstyret heller spartansk. De ansatte sitter i et kontorfelleskap med pulter tett i tett. Sjefen selv har et lite avlukke som ser ganske rotete ut etter det lille jeg kan skimte gjennom dørsprekken. Vi sitter på gangen utenfor kontoret hans, det går iblant ansatte frem og tilbake foran oss. Forskjellen fra

bypaléene til Gyldendal og Aschehoug på Sehesteds plass er påfallende.

– Nei, sier Kagge. Han svarer på om forlaget hans nå er i ferd med å slå inn på en ny vei med tunge potensielle nobelprisvinnere. Litt mer katedral enn børs. Slik er det absolutt ikke, bedyrer han. Selve premisset for spørsmålet er feil. Kagge har alltid gitt ut kvalitetslitteratur. Og tjent penger samtidig. Noen motsetning ser han ikke.

– Hvis du ser på listen vår, vil du se at vi ikke har skiftet profil. Vi har gitt ut kvalitetslitteratur i femten år og fulgt en naturlig utvikling fra vi var unge og håpefulle og fant nye veier i en konservativ bransje. Vi

var blant de første som solgte bøker i dagligvarehandelen. Men nå er vi blitt førstevalget for forfattere som gir ut faglitteratur, det tok noen år å erobre den plassen. Oktober er de beste i Norge på skjønnlitteratur, men vi akter å komme etter. Jeg synes vi begynner å få til fine ting der også.

Han legger til, sjenerøst:

– Oktober er et toppforlag på skjønnlitteratur, også i verdenssammenheng.

– Tok forlaget initiativet til Lundestadboken for å tjene penger, og tenkte dere på internasjonalt marked fra første stund? Det er noen underlig detaljer i den hvor vi får for- ►

klart forskjellen på Norge og Sverige, og på store og små land når det gjelder utenrikspolitikk og den slags?

– Nei, vi tenkte ikke på det internasjonale markedet.

– *Jeg ble litt skuffet over Lundestad, jeg syns boken er for flat og lite reflektert. Synes du denne sladreboken gjør oss klokere om bakteppet for utdelingen av Nobels fredspris?*

– Definitivt. Og den har fått svært god kritikk og mottagelse generelt, sier han en smule formanende.

– *Hva i bøkene til Aleksijevitsj har gjort størst inntrykk på deg personlig?*

– Alt fra det litterære grepet hennes, som er svært originalt ved at hun bruker skjønnlitterære metoder på sakprosa – det liker jeg veldig godt – til måten hun klarer å bruke alle intervjuene hun har gjort, slik at de til sammen blir én fortelling. «Kister av sink» som nettopp er kommet ut, forteller hvordan krig egentlig er, for de som deltar i den og deres pårørende. Det er umulig å lese denne boken uten å bli overrasket og veldig lei seg.

– *Hvis du skal nevne én detalj som sitter i minnet, i en av hennes bøker?*

– Starten på boken hennes om Tsjernobyl, den første av bøkene hennes som ble gitt ut på norsk, men ikke av oss, for vi hadde ikke fanget henne opp ennå. Vi møter en gravid kvinne, mannen hennes skal ut på et atomkraftverk. Så skjer det en eksplosjon, men ingen vet noe om hvem som er skadet og hvor de er. Hun finner ham etter hvert på sykehuset. Det er hjerteskjærende. Da jeg hadde lest ti sider, bestemte jeg meg.

– *På et møte i Litteraturhuset for noen uker siden sa den svenske kritikeren og forfatteren Gabi Gleichmann at hennes bøker er slike som makthavere burde forplikte seg til å lese for å forstå hva krig og menneskelig lidelse egentlig betyr for de menneskene som er ofre for grusomhetene og opplever lidelsene på kroppen. Har du tenkt å gjøre noe for at norske makthavere leser disse bøkene?*

– Sa Gabi det?

Kremmeren begynner å våkne i Kagge:

– Det var en idé. Kanskje vi skal sende Svetlana til alle politikerne? Alle som har

vært med på bombingene av Libya i hvert fall, og det er jo hele det politiske Norge.

– *Hvis du skal overbevise noen om at det er verdt å lese Svetlana, og de sier «nei, så trist og alle vet at krig er grusomt, og dessuten orker jeg ikke noe så nedslående, – hva sier du da?»*

– Ta deg sammen!

Magefølelsen

Det er lett å se for seg Erling Kagge på flyet vei hjem fra en bokfestival på Island med den hviterussiske forfatterens bøker i bagasjen. Han og Anne Gaathaug har allerede truffet Svetlana Aleksijevitsj og blitt fascinert av personligheten hennes. På hjemreisen leser han for første gang en av bøkene hennes og blir ytterligere fascinert. Det er en svensk utgave av den første som kom ut på norsk, den eneste han selv ikke har fått tilslaget på for Norge. Henne vil jeg ha, tenker Kagge etter fire-fem avsnitt.

Omtrent som når han velger kunst, slik han beskriver det selv. Magefølelsen sier: Denne kjøper jeg. Og så kjøper han det – enten det er maleriet Surfin Nurse av samtidskunstneren Richard Prince (som han ga 350 000 kroner i 2003, og som ble solgt for 22,2 millioner kroner i 2008, ifølge VG) eller Svetlana Aleksejevitsj (som han «oppdaget» da hun var en hviterussisk-ukrainsk journalist-poet med tunge og tragiske tema og relativt ukjent i Norge, og som endte opp med Nobelprisen i litteratur).

Kagge har i mange år blitt framstilt som the captain of industry, businessmannen som styrer forlagsskuta mot profittfylte farvann. Den kule polfareren med rim i ulveskinnet langs anorakkanten. Forleggeren som tar risiko – men ikke for stor risiko, for han vet at han kan klare det. Han har erobret «tre poler», som han sier det – noe kryptisk – i bøkene sine (med den tredje polen mener han Mount Everest).

Han har dessuten skrevet flere bøker om seg selv – en om hva han ikke lærte på skolen, en om sin utforskning av Manhhattans kloakker og andre underjordiske rom, og en om hvorfor han samler på kunst. Både i tidligere intervjuer og i bøkene for-

teller han svært gjerne om sin polbragder, enten de passer svært godt i sammenhengen – eller egentlig ikke passer så godt.

– *Hvor aktiv er du personlig i å bestille bøker fra forfattere? Begynte du, da forlaget ble stiftet for snart 20 år siden, som idésprøyte, mens det nå er andre som driver jakten på de nye store talentene? Eller er du like personlig aktiv i hvilke bøker Kagge Forlag gir ut?*

– Jeg er svært aktiv, men det er flere hos oss som henter forfattere og generer ideer. Vi har omtrent ni ansatte som gjør dette, halvparten av staben. Dette er mye i forhold til hvordan de gjøre det i de fleste forlag. Kagge Forlag handler ikke så mye om meg internt. Heldigvis. Da hadde

de vi fremdeles skutt fra hoften. Det er jo det at 20 mennesker står på sammen og skaper det hele, sier Kagge.

Penger

Han har likt å spille rollen som den unge fremadstormende som går mot strømmen – som sier det politisk ukorrekte – kanskje for å sjokkere eller skape litt liv i kultur-Norge. «Jeg likte bildet, men jeg likte pengene mer», skriver han f. eks. i boken «Hva jeg ikke lærte på skolen» om salget av Richard Prince-maleriet.

Men årene som forlagsfriskus er over, ser det ut til. Nå er han kommet på det nivået hvor forlaget hans er gått fra å være lite, til å regnes som et av de større blant de middelstore, og da gjelder kanskje andre regler. I hvert fall fremstiller han seg selv nærmest som Mr. Establishment overfor Bok og Bibliotek – selv om han noen dager etterpå sier til Finansavisen at han er «en kynisk jævel.»

– *Hva driver deg? I tillegg til penger?*

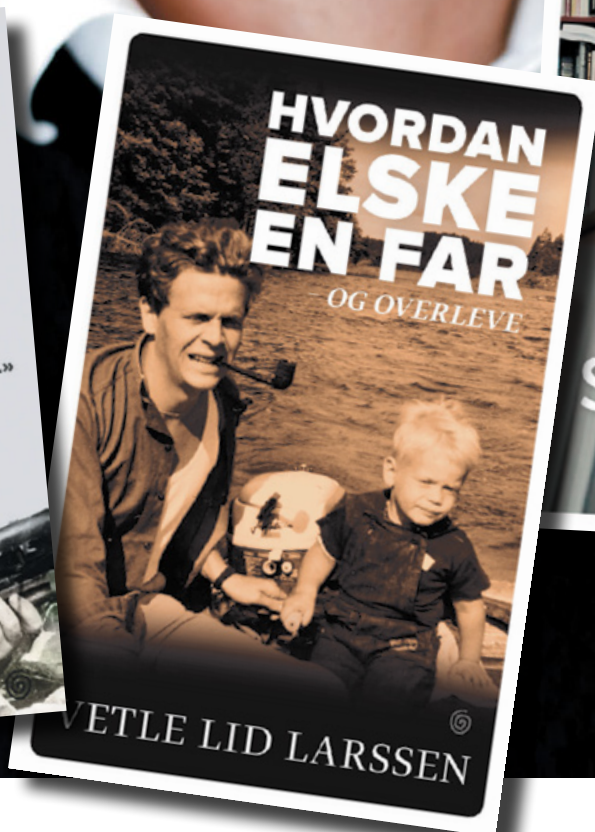
– Penger? Nei, det har aldri vært en stor drivkraft. Da ville jeg ikke vært forlegger. Jeg synes det er morsomt å skape, få til ting, gå videre. Det at en stor inntekt kommer etterpå, er som å få en pokal til å sette på hyllen, sier Kagge. Men han greier allikevel å nevne i samtalens løp at hans egen bok om sin kunstsamling faktisk lå på salgstoppen på amazon.com i sommer.

– *Hva gjør de andre forleggerne feil?*

– Det vet jeg svært lite om, og er ikke

” *Henne vil jeg ha, tenker Kagge etter fire-fem avsnitt.*

Næringsvett.
Erling Kagge har teft for
bøker som både selger
godt og som vekker
oppmerksomhet i
offentligheten.
[Foto: Kagge Forlag]

så interessert i det. De fleste i bransjen er flinke. Ingen driver forlag eller bokhandel for å bli rik. Det er en masse andre veier som er mye mer lønnsomme. Vi er alle kremmere, men med en stor porsjon av idealisme i tillegg.

– *Hva slags kulturell forpliktelse har du som forlegger?*

– Å gi ut gode bøker som forteller mennesker en annen historie enn det de har hørt andre steder. Det ligger i forleggeriets natur. Alle forlag jeg kjenner som satser veldig hardt kommersielt, går veldig dårlig.

– *Hva synes du egentlig om ditt image som breial, beintøff kremmer, storkjefta med american business-metoder, Oslo Vest-Gutt som sikkert kom lett til det, suser rundt i verden med Rolex-klokken sin og spiser kirsebær med de store?*

– Nei, det er helt greit. Hundene bjef-fer, men karavanen går videre.

– *Hva ville du ønske å endre i norsk kulturpolitikk?*

Her svarer Kagge indirekte. Han svarer på det han vil svare på, og virker lite lysten på å kritisere den sittende kulturministeren:

– Det norske kulturbudsjettet er formidabelt. To ting som fungerer veldig bra, er innkjøpsordningene og fastpris på bøker. Og de offentlige bibliotekene. Uten gode biblioteker er vanskelig å tenke seg hvordan det hadde vært. Biblioteket var viktig for meg som liten.

– *Hvorfor tror du at Widvey har fått så mye pepper?*

– Widvey fikk mye gnål lenge, men akkurat den siste tiden har vinden delvis snudd. Norge er vel det eneste demokratiet i verden hvor kunstnerne og de intellektuelle går i demonstrasjonstog, slik de har gjort ved de to siste stortingsvalgene, til støtte for makta. Det er jo slikt man gjerne gjør i totalitære stater. Da jeg var liten, lærte jeg om stolte mennesker, intellektuelle og andre som sto opp mot makta. Det har alltid fascinert meg. Å bli kulturminister og bare øke budsjettet med fem prosent blir jo fremstilt som svikefullt. Det er litt stak-

karslig. Kulturlivet er mer komplisert enn det.

Å bli best

Erling Kagge ser ut som helten på forsiden av en av «Gyldendals gode guttebøker» som kom ut fra midten av 30-tallet til tidlig 70-tall, med firkantet kjeve og blått blikk – skjønt litt mindre markert i konturene enn før kanskje, og muligens en anelse mindre intens i blikket også. Men de store hvite fortennene er som før – de er av porselen. De ekte ble slått ut under et basketak med en lærer da han var guttunge.

– *Var du en vilter unge?*

– Jeg var en liten rampegutt med maur i ræva.

GGG var for øvrig en serie han slukte som gutt. I tillegg til Tarzan, Tom Sawyer, Huck Finn, «Papillon» av Henri Charrière

og Historien om Albert Schweitzer. Og selvfølgelig alt om Nansen og Amundsen. Han kommer fra et møblert hjem. Moren, Aase Gjerdrum, var ansvarlig

for oversatt skjønnlitteratur på Cappelen i 25 år, faren var journalist. Selv ble han utdannet jurist og har praktisert som advokat, men ikke lenge. I en periode var han åpenbart på jakt etter seg selv – enten på poler eller i Cambridge, UK, der han som 30-åring studerte filosofi som «visiting scholar» i tre semestre.

Filosofene han trekker frem er ikke de himmelstormende, av Nietzsche-typen, men fornuftige Descartes. Dessuten Aristoteles, og litt mer spennende, Baruch de Spinoza. Sistnevnte var jo også en av inspirasjonskildene til økofilosofen Arne Næss,

og Næss var hans eldre fjellklatrekammerat og mentor. Han snakker svært gjerne pent om Næss om hans kone Kit-Fai.

– Arne var sjenerøs med meg. Vi diskuterte, han forklarte mye og ga meg frihet til å fatte egne konklusjoner. Vi samarbeidet tett om hans innføringsbok i Spinozas filosofi: *Det frie menneske*. Jeg har lest den igjen flere ganger og den holder seg svært

godt, også sammenlignet med andre bøker om det samme.

– Spinoza er en filosof du i betydelig grad kan tolke i ditt eget bilde. Legger du godviljen til, gir han svarene på utallige av de spørsmålene vi mennesker stiller oss, eller bør spørre oss selv. Jeg anbefaler hans Etikken, som foreligger i norsk oversettelse, samt Stuart Hampshires Spinoza

and Spinozism og Arne Næss' *Det frie menneske*. Etikken har jeg lest to ganger, uten å forstå så mye mere den andre gangen, men de to andre har langt la-

” *Da jeg var liten, lærte jeg om stolte mennesker, intellektuelle og andre som sto opp mot makta. Det har alltid fascinert meg.*

vere terskler. Spinoza skriver om forskjellene mellom å ha makt over og makt til. Den siste varianten forutsetter en utvidelse av mulighetene, mens den første i sin natur er begrensende. Spinoza foretrekker den utvidende og det finner jeg interessant, samtidig som jeg er enig med ham. Spinoza skrev også om utvidede vennskapssirkler hvor han mener vi bør behandle alle andre mennesker som potensielle venner. Trekker du denne tanken langt nok vil en slik holdning kunne skape fred blant oss mennesker. Eksempelene er alt for mange, så jeg må holde igjen, men et siste er Spinozas idé om at vi mennesker ikke fatter egne valg så ofte som vi tror, men at mye i livene våre er predestinert. Da jeg var yngre trodde jeg menneskenes frie valg var langt mere omfattende enn jeg tenker i dag. Spinoza, kombinerte med egne erfaringer, har påvirket meg her.

– *Aristoteles kan virke midt-på-treet og ex phil-kjedelig på mange med sin oppdeling i kategorier og snusfornuft og inspirasjon for middelalderens skolastikere, og at tragedien har en begynnelse, en midte og en slutt...*

– Nei, Aristoteles er ikke kjedelig. Hallo! Det er helt greit å ikke lese ham, men begynner du med Etikken og leser teksten og fotnotene parallelt er jo det svært. På den annen side, ikke mange kan ha lest ham. Aristoteles skriver at meningen med livet er å utnytte sitt eget potensial. Det snakkes jo støtt om hans gyldne middelvei, men så langt jeg er kommet bruker han ikke uttrykket gylden i denne sammenheng.

– *Du er mer opptatt av Amundsen enn Nansen. Jeg har latt meg fortelle at tidligere var det motsatt. Hva har skjedd?*

– Roald Amundsen er en av verdenshistoriens største oppdagere. Jeg synes

” *Jeg har aldri lest en hel bok og tenkt at jeg ikke skulle ha lest den. Jeg gir meg før det.*

” *Alle forlag jeg kjenner som satser veldig hardt kommersielt, går veldig dårlig*

det er synd at det i Norge har dannet seg en oppfatning om at Amundsen var illojal mot sitt mannskap, sloss med Hjalmar Johansen og behandlet sine nærmeste dårlig. Det er synd – fordi kildene til disse historiene har hoppet over det meste av fakta. Fridtjof Nansen ble valgt til den største nordmann noensinne, det var et godt valg. Men Amundsen var aller best i én ting, mens Nansen var nest best i mye.

På do

Vi har sittet 45 minutter på gangen. Jeg har drukket opp vannet. Kagge ser på klokken. Helene Uri går forbi sammen med en mann som trolig er ansatt i forlaget. Hun ser strålende ut, og Kagge gratulerer henne med at hun snart skal gifte seg.

– Det var Helene Uri – sier han en smule unødvendig når hun har gått.

– *Niels Christian Geelmuyden intervjuet deg for mange år siden og fortalte at du*

kjenner alt som kan kripe og gå av kjendiser i Norge. «Å være hjemme hos Kagge må enkelte ganger nesten være om å bo i et gjenglemt ukeblad på utedo,» sa han. Hva synes du om det?

– Morsomt.

– *Hvilken personlig ambisjon gjenstår for Erling Kagge etter at så mange utfordringer er løst og tre poler er beseiret?*

– Jeg tror det aller meste gjenstår. ■

Kagge går i bokhyllen

– Les Montaigne – og Fosse

Gamle og nye klassikere står i høysetet når Kagge skal velge i bokhyllen. Særlig eldre. Skal du få ham på glid, kan du spørre om han vil sitere et dikt. Det gjør han gjerne, og han har god hukommelse.

«Nu er jeg stålsat, jeg følger det bud, der byder i højden at vandre!
Mit lavlandsliv har jeg levet ud;
heroppe på vidden er frihed og Gud,
dernede famler de andre.»

Kagge er i sitt rette element når han uoppfordret siterer Ibsen. Han overbeviser når det gjelder heroiske dikt med mye snø, krig, farer og strabaser, og tar dem gjerne på strak arm – På viddene blir raskt fulgt av Nordahl Griegs krigsdikt, De beste:

«Døden kan flamme som kornmo;
Klarere ser vi enn før
Hvert liv i dens hvite smerte:
Det er de beste som dør.»

– *Leser du dikt for barna dine?*

– Dikt og barnesanger, men ikke nå lenger – for den yngste er tretten. Barnas store sangbok, som vi ga ut i 1997, har til nå solgt i over 100 000. Årsaken til at vi ga den ut er at jeg trengte noe for å synge med bana mine, og tenkte at det gjør vel andre også.

– *Hvilken av de av årets bøker som ikke kommer ut på ditt forlag, skulle du ønske hadde hatt flere lesere?*

– Årets bok av Morten Strøksnes selger godt, men den fortjener et enda bredere publikum. En annen bok som fortjener et større publikum er Lars Fr. H. Svendsens Ensomhetens filosofi.

– *Hvilke bøker ønsker du deg selv til jul?*

– Montaignes Essays. Jeg har lest alt sammen, benyttet ham flittig i egne bøker, eid flere utgaver, men gitt bort den siste på norsk. Så jeg tar med glede et sett til.

Å lese bøker man liker om igjen er blant livets store gleder, mener Kagge som valgte velbrukte bøker da han dro på sin sydpolekspedisjon – kun Bibelen, noe buddhistisk litteratur, en bok av Herman Hesse (Siddharta og kanskje Damian, han husker ikke helt) samt Dorian Gray av Oscar Wilde fikk være med på sleden. På spørsmål om hvorfor Wilde, svarer han enkelt at når han måtte begrense vekten, fortrakk han noe han hadde lest før og «hvor det er mest mulig tanker og ideer per gram».

Så sier han litt kryptisk à propos Wildes roman om en vakker mann hvis utseende var uberørt av hans laster og ugjerninger:

– Ens eget ansikt forandrer seg i løpet av turen.

– *Den mest undervurderte boken i verdenslitteraturen?*

– Verden er fylt opp med glemt stor litteratur.

– *Boken du skulle ønske du aldri hadde lest?*

– Nei, jeg har aldri lest en hel bok og tenkt at jeg ikke skulle ha lest den. Jeg gir meg før det.

– *Hvis du skal anbefale én forfatter, helt fritt valg, hvem vil du trekke frem?*

– Shakespeare. Det kunne også vært Montaigne, Lagerquist, Homer, Ibsen eller for den sak skyld Jon Fosse og ganske mange dusin andre. Shakespeare har litt samme rolle som Rembrandt har i malerkunsten. Ikke bare alle som kommer etter ham, men også de som var før ham, bør relateres til hans arbeide, sier han med ekkoer av den amerikanske litteraturviteren Harold Bloom.

Foto: Samlaget

– Shakespeares verk blir på en måte et minste felles multiplum. I tillegg er for eksempel Hamlet lettlest i den forstand at stykket kan leses kjapt og greit, samt dveles ved over lang tid. Jeg kan love alle at de blir klokere av å ha lest Hamlet, eller for den sak skyld også de andre stykkene hans. Selv leser jeg over alt, så snart jeg har tid. ■

Glad gjeng i Finnmark. Fra venstre: Hilde Melhuus Lorentzen, fagleder ved Vadsø bibliotek, Stine Øvigstad Jenvin, fylkesbiblioteksjef, Finnmark fylkesbibliotek, Heikki Knutsen, rådgiver, Finnmark fylkesbibliotek og Rønnaug Ryssdal, spesialrådgiver, Finnmark fylkesbibliotek. Fotograf: Sonja Siltala ved Finnmark fylkesbibliotek.

Vil styrke kvensk

ELDIA* (European Language Diversity for All) konkluderer med at kvensk er et alvorlig truet språk, og at det kreves umiddelbare og effektive tiltak for å støtte og fremme vedlikehold og revitalisering av kvensk språk. Finnmarks fylkesbibliotek tar utfordringen med prosjektet Nasjonal kvensk bibliotekstjeneste.

AV ODD LETNES
REDAKTØR

– Kvensk språk ble i 2005 anerkjent som minoritetsspråk i Norge. I dag er det utarbeidet grammatikk og lærebøker for kvensk, det kommer stadig flere litterære utgivelser, sier spesialrådgiver Rønnaug Ryssdal ved Finnmark fylkesbibliotek, og legger til: – Det hører også med at Deweys klassifikasjonssystem i 2015 tildelte et eget klassifikasjonsnummer for kvensk språk og kvenske/norsk-finske forhold. Behovet for en nasjonal kvensk bibliotekstjeneste er nå til stede mer enn noen gang. Vi tror at en slik tjeneste kan spille en viktig rolle for språklig revitalisering og

medvirke til økt kunnskap om den kvenske/norsk-finske minoritetens historie og kultur.

Dermed var det duket for å søke Nasjonalbiblioteket om i første omgang et forprosjekt for perioden 1. januar til 1. oktober 2015. I søknaden til det nå gjennomførte forprosjektet kan vi lese: «I forhold til Nasjonalbibliotekets innsatsområder for 2015 er forprosjektet et eksempel på samarbeid mellom bibliotek og andre institusjoner, det inneholder nytenkning om tjenesteutvikling og har også et mangfolds- og inkluderingsperspektiv.»

Kvener og kvensk

Den etniske minoriteten kvener/norskfinnere er etterkommere av innvandrere fra nordlige deler av Finland og Sverige som flytta til Nord-Norge særlig fra 1700-tallet og utover. Det er anslått at minoriteten i dag omfatter 10 000-15 000 personer. Den representeres av tre interesseorganisasjoner, Ruijan Kveeniliitto/Norske kveners forbund, Norsk-finsk forbund/Norjalais-Suomalainen Liitto og Kvenlandsforbundet, med innbyrdes ulikt syn på hva minoriteten skal kalles (kvensk, norsk-finsk) og hvilket språk som er minoritetens språk (kvensk, finsk). Kvensk språk ble anerkjent som nasjonalt minoritetsspråk i Norge i 2005.

Nå er forprosjektet gjennomført med spennende resultater, mener Ryssdal. – Forprosjektet konkluderte med at det er behov for en nasjonal kvensk bibliotekstjeneste, sier hun og peker på fem fokusområdene som ble identifisert i prosjektet: informasjon, bibliografi, samling (inkl. digitalisering), formidling og litteraturproduksjon.

Fylkesbiblioteket forbereder nå en søknad til Nasjonalbiblioteket om et 2-årig hovedprosjekt fra 2016.

* EL DIA (European Language Diversity for All) beskriver status for språklig vedlikehold av minoritetsspråk i Europa på individnivå og på ulike samfunnsområder.
<http://www.eldia-project.org/index.php/en/pa-norsk-no>

Interkommunalt samarbeid – en nøkkel til bedre bibliotek

Finnmark med sine store avstander og 19 spredte kommunesentra roper på løsninger for et godt interkommunalt samarbeid. Det er bakteppet for Finnmark fylkesbiblioteks prosjekt, Finnmarksbibliotekene.

– Vi ønsker å gjøre en innsats for at folkebibliotekene i fylket i framtiden kan gi innbyggerne stadig bedre bibliotektenes-ter. Viktige stikkord er samarbeid og formidling, sier fylkesbiblioteksjef Stine Qvigstad Jenvin.

Prosjektleder Heikki Knutsen er enig: – Suksessfaktor nummer én er samarbeid. Bibliotekene kan ikke gjøre alt alene og må samarbeide, både med andre folkebibliotek og andre instanser i egen kommune, og utvikle seg for å oppfylle sitt samfunnsoppdrag.

Knutsen peker på tre viktige delmål for prosjektet: – Vi ønsker å etablere formelle regionale biblioteksamarbeid. Gjennom

samarbeid og partnerskap skal vi etablere en felles identitet og kultur for deling, som fokuseres på helheten og det totale bibliotektilbudet til beste for innbyggerne i Finnmark.

– Gjennom prosjektet vil vi øke kompetansen hos bibliotekansatte når det gjelder formidling, biblioteket som møteplass og litteraturhus. Altså alt det som ligger i biblioteklovens nye formålsparagraf. Vi ønsker å styrke kunnskapen, tryggheten og forståelsen rundt disse nye arenaaktivitetene.

– Når innholdet i prosjektet er på plass, tror vi det er viktig å etablere felles kommunikasjon, profil og markedsføring av

Finnmarksbibliotekene. For vi må innse at vi konkurrerer med mange om brukernes tid og oppmerksomhet. Vi må bygge et sterkere offentlig omdømme i fylket og utvikle en felles profil som gjør biblioteket mer synlig på en enkel og effektiv måte, sier Knutsen og legger til at tiltakene for kompetanseheving i litteraturformidling, teknologiferdigheter og som arrangør, skal så langt det er mulig være rettet mot alle bibliotekansatte.

– Det er viktig for prosjektets suksess at alle bibliotekansatte er inkludert.

Prosjektet har fått støtte av Nasjonalbiblioteket og pågår i perioden 1.1.2015 – 31.12.2017.

Lang erfaring med flyktninger og asylsøkere

Flyktninger kommer nå til Norge i et omfang vi tidligere ikke har opplevd. I Vadsø har man i mer enn 20 år hatt asylsøkere, flyktninger og kvoteflyktninger som en stor og flittig brukergruppe på biblioteket, sier Hilde Melhuus Lorentzen ved Vadsø bibliotek.

Høstens strøm av flykninger over Storskog mot russegrensen er mennesker i transitt, som etter få dager sendes til andre steder i landet. Der blir de boende i asylmottak inntil søknaden er ferdigbehandlet.

– Siden kapasiteten ble sprengt i Kirkenes, har også Vadsø i høst vært transittkommune. Transittflyktningene kom da i tillegg til de ordinære asylsøkerne på asylmottaket. Det gjorde at mange flyktninger bodde trangt, dermed ble biblioteket et sted man kunne gå til både for å søke informasjon og være litt i fred.

– Dere har hatt flyktninger og asylsøkere i Vadsø i to tiår. Hvordan bruker de biblioteket?

– Vår erfaring med flyktninger som

brukere, er positiv. De er flittige brukere av bibliotekrommet. Språkkursene er populære, det samme er pc'ene, hvor man kan finne nyheter og annet fra hjemlandet. Vi har flere ganger tidligere stilt lokalene til rådighet for lesesirkler og hatt et opplegg, over flere uker, med klasser fra Pedagogisk senter i Vadsø. Her har en bibliotekar vært «lærer» og samtalepartner. Noen har også arrangert utstillinger i biblioteket, sier Lorentzen.

– Hva gjør dere med lånekort?

– Her får alle andre som har legitimasjon, for eksempel UDI-kortet. Nasjonalt lånekort. Men hvis mengden av flyktninger i transitt øker, som bare skal være her kort tid, må vi nok vurdere situasjonen. Når en

flyktning sendes videre, ofte i hui og hast, kan vi ikke vente at det første han eller hun tenker på er å levere tilbake noen bøker på biblioteket, og det er helt forståelig.

Asylsøker er betegnelsen på en person som søker asyl (beskyttelse). Asylsøkere kan oppnå asyl dersom de oppfyller vilkårene for å bli anerkjent som flyktning.

Kvoteflyktning (overføringsflyktning) er en betegnelse for flyktning som får komme til Norge etter organisert uttak, vanligvis i samarbeid med FNs høykommissær for flyktninger.

Kilde: snl.no

En vital arena vokser fram i Sør-Varanger

Nå skal Sør-Varanger bibliotek bli arena for debatt og arrangementer, møteplass og et attraktivt sted for barn og ungdom, lover den nye biblioteksjefen, Dagfinn Gjerde.

Det første den nye biblioteksjefen i Sør-Varanger, Dagfinn Gjerde, gjorde da han tiltrådte stillingen i høst, var å sende en søknad til Nasjonalbiblioteket om støtte til to arenaer i biblioteket, Scene 1 i første etasje og Scene 3 i tredje etasje.

Det er i det hele tatt viktig for Gjerde å ta formålsparagrafen i bibliotekloven på alvor og gjøre biblioteket til en arena og en offentlig møteplass.

– Vi har blant annet inngått et samarbeid med firmaet Pikene på Broen, som har ansvaret for festivalen Barents Spektakel og andre kulturarrangementer her i Kirkenes. I praksis vil det si at flere av arrangementene i regi av Pikene på Broen vil foregå i biblioteket, ved at vi stiller lokalene til rådighet. Hvis vi får tilslag på søknaden om arenamidler fra Nasjonalbibliote-

ket, er målet at vi allerede i uke 6 neste år, under Barents Spektakel, vil ha en eller to scener klar til bruk i biblioteket, sier Gjerde og legger til: – Med to scener i huset vil vi være godt forberedt til Finnmarks Internasjonale Litteraturfestival høsten 2016.

Vert for konserter

Gjerde er selv musiker og har i en årrekke jobbet med musikkarrangementer. Som biblioteksjef kjentes det derfor naturlig å inngå et samarbeid med den fylkeskommunale musikkorganisasjonen, Scene Finnmark.

– Da Scene Finnmark mistet sitt konsertlokale i fjor, klarte jeg å få pianoet deres hit til biblioteket. Så nå jobber jeg med en avtale om at de holder noen av sine intimkonserter på den kommende Scene 1, mot at vi tar vare på pianoet. Og nå snakker vi om profesjonelle musikere, sier Gjerde.

Barn og ungdom

Gjerde begynte å jobbe på biblioteket i Kirkenes som nyutdannet barne- og ungdomsbibliotekar på 1980-tallet, men har i mer enn 20 år jobbet i Sør-Varanger kommune med prosjekter om musikk, kultur og barn og ungdom. Noe han helt klart vil prioritere framover, er å ruste opp barne- og ungdomsavdelingen.

– Vi har fått en ny og ferskt utdannet barne- og ungdomsbibliotekar hos oss, og noe av det første hun skal gri-

pe tak i er å revitalisere barne- og ungdomsavdelingen. Vi vil spørre et utvalg ungdommer om hva de mener vi må tilby for at de skal komme til biblioteket. Vi vil ha regelmessige arrangementer, for eksempel eventyrstunder. Vi må ruste opp IT og spill for ungdom. Kanskje bør ungdommen selv bli trukket inn i bokutvalget, i stedet for at vi hele tiden kjøper inn bøker vi mener at de bør lese. Kule møbler hører også med når vi snakker om barn og ungdom. Vi kommer også til å gå mer systematisk ut mot skolene.

– *Gjør dere noe spesielt for de nye flyktningene som nå kommer over Storskog?*

– Siden Sør-Varanger er transittmottak, blir ikke flyktningene her mange dager før de sendes videre som asylsøkere til andre steder i landet. I den korte tiden de er her, har de først og fremst behov for legesjekk, tannlege og basale ting som dusj og mat og søvn og hvile. Enkelte har en traumatisk bakgrunn og trenger hvile og ro. I en slik situasjon er det nok ikke biblioteket de først og fremst tenker på. Men skulle det komme en barnefamilie eller andre, er de selvsagt like velkomne som alle andre brukere.

– *Hva er status for den russiske samlingen deres? Den var en gang en av Norges største og det var på et tidspunkt snakk om å gi Sør-Varanger bibliotek nasjonalt ansvar for russisk litteratur.*

– Biblioteket i Sør-Varanger har fortsatt en stor russisk boksamling. Tidligere hadde vi to russiskspråklige ansatte til å vedlikeholde og formidle den og kontakten med russiske bibliotekmiljøer var tett. I dag er pengene, både til personal og medier, borte og samlingen har havnet i et limbo, hvor vi ikke vet hva vi skal gjøre med den. Grovt sagt finnes det to løsninger: Vi kan rulle ut igjen det russiske prosjektet og ruste det opp, men det krever både nytt personale og penger til innkjøp, eller vi kan donere samlingen til Nasjonalbiblioteket i Mo i Rana. Jeg har ingen løsning på utfordringen her jeg sitter nå.

Biblioteksjef Dagfinn Gjerde, Sør-Varanger. (Foto: Odd Letnes)

Språkkafé. Den dagen Bok og Bibliotek var på besøk, arrangerte biblioteket språkkafé. (Foto: Hammerfest bibliotek)

Populær Tirsdagstime i Hammerfest

Hver tirsdag inviterer biblioteket i Hammerfest til Tirsdagstimen. Arrangementet er et godt eksempel på hvordan biblioteket kan være en arena for kunnskap og en møteplass for lokalbefolkningen.

– Vi startet med Tirsdagstimen i januar i år. Tiltaket har vært så vellykket at det er noe vi absolutt ønsker å fortsette med. Målet er å ha et arrangement hver tirsdag klokka 13-14. På denne måten bekrefter vi bibliotekets rolle som en arena for kunnskap og informasjon, og som en møteplass på formiddagstid i byen, sier biblioteksjef Grethe Johannessen.

– *Hva handler arrangementene om?*

– Det kan være så mye. Vi ønsker å formidle noe av det som skjer av aktuelle og relevante små og store hendelser i lokalsamfunnet. Målet er å bidra til økt deltakelse og engasjement, og på den måten øke trivselen og bolysten i kommunen, sier Johannessen og gir noen eksempler: En tirsdag kom Innvandrertjenesten i Hammerfest og fortalte om integrering av flyktninger i kommunen. En annen gang kom planavdelingen og fortalte om planene for utvik-

ling av Hammerfest sentrum. Eller det kan være mer hverdagslige ting som at en av byens hobbygartnere kommer og snakker om hva man kan gjøre med hagen når våren kommer.

Vanligvis gir deltakere en enkel, uformell presentasjon på inntil en halv time. Resten av timen brukes til spørsmål og dialog med publikum.

– Vi legger lista lavt så at det ikke skal være behov for omfattende forberedelser, sier Johannessen og forteller at biblioteket kan stille med projektor, PC og lerret. Biblioteket markedsfører arrangementet på vår hjemmeside, og på sosiale medier (Facebook og Instagram), annonser i lokalavisene og henger opp plakater.

– Vi har også et godt samarbeid med Voksenopplæringssenteret, sier Johannessen og forteller at biblioteket i dag arrangerer sin første språkkafé i samarbeid med

Biblioteksjef Grethe Johannessen, Hammerfest. (Foto: Odd Letnes)

denne tjenesten. Tiltaket er foreløpig på forsøksplanet, men biblioteksjefen håper det kan bli et fast offentlig arrangement.

En annen sak man jobber med i Hammerfest er å starte en leseombudsordning ved det nye omsorgssenteret i kommunen, i samarbeid med frivillige. ■

LESETIPS

ved bokinspirator Liv Gade

En tvers igjen- nom god mann

Patrick Gale
Bokvennen

Det er noe med denne forfatteren som fascinerer meg. Han virker så oppriktig, så troverdig. Gale har et godt språk og evner å få fram stemninger og masse følelser hos oss leserne.

Patrick Gale elsker sitt Cornwall, og bor selvfølgelig her. Han elsker høsten, og i denne boken har han noen beskrivelser som nesten tar pusten fra meg.

Vi møter Fader Barnaby som bor i Lands'end helt ute ved kysten av Cornwall – hvor hav og himmel møtes.

Han er en populær prest – som bryr seg oppriktig om sine sognebarn.

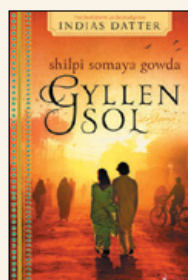
Starten på boken er sterk. Lenny er 20 år, en idrettsgutt som elsker livet, rugby og Amy. En ulykke gjør ham lam, og han beslutter å avslutte livet sitt.

Lenny ønsker støtte og trøst av fader Barnaby. Det får han, for presten mener at alle skal selv bestemme over eget liv, og gir Lenny den siste salve.

Likevel – burde ikke presten forhindre dette?

Gyllen sol

Shilpi Somaya
Gowda
Juritzen

Som 10 åring må Anil Patel delta på farens meglingsmøter i den lille, støvete landsbyen nord i India. Han vet at han en dag, skal han overta dette ærefulle oppdraget.

Anil er en smart gutt, og blir sendt til Dehli for å studere, blir best i sitt kull, og får stipend til å fortsette legeutdannelsen i Dallas, USA. Parkview er et stort og moderne sykehus, med studenter fra hele verden. En smeltedigel av kulturer. Alt er

annerledes, og Anil er fascinert av amerikanernes orden og systemer, lover og regler – samtidig som han lengter hjem til tryggheten og tilhørigheten i India.

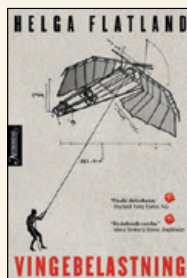
Faren dør, og plutselig er Anil klanens overhode. Anil ønsker å bli fratatt sitt ansvar, noe som er helt utelukket. Her snakker vi om ære, forpliktelse og forventning.

«Gyllen sol» er en dramatisk og sterk fortelling. Anils dras mellom to kulturer, og opplever rasistiske holdninger, vold og skam både i India og USA.

En vidunderlig bok fra dagens India, som lukter og smaker av karri og kebab, samtidig som vi er i det moderne USA, hvor effektivitet og kynisme råder.

Vingebelastning

Helga Flatland
Aschehoug

Vi bor i verdens rikeste land, hvor alt er lagt til rette for oss. Oljen – havets gull har gjort alt mulig! Vi kan bli hva vil, velge og gjøre hva vi vil. Vi tilhører glasurgenerasjonen.

Andres er 30 år, og forventningene til livet, til lykken er skyhøye. Alt har gått hans vei. Han har en trygg jobb, en nydelig samboer og en strøken leilighet. De planlegger barn, bil og hytte. De har ingenting å bekymre seg for. Det Norske samfunn har gitt dem alle muligheter.

Men Andreas finner ikke sin plass. Han er rastløs, rotløs, og når han blir utsatt for en ulykke rakner alt. Han blir sykemeldt, og får timer hos psykologen Bjørnar. Psykologen blir hans Gud. Andreas forventer at Bjørnar skal ordne opp, og få livet hans på rett kjøll.

Dette er en viktig samtidsroman som gir mye undring. Kommer vi for lett til det meste? Trenger vi utfordringer? Må vi være lykkelige hele tiden?

Har han for store forventninger til livet?

Historie- fortelleren

Jodi Picoult
Cappelen Damm

Sage Singer har en Slidenskap i livet – nemlig baking, og mener bestemt at ferske brød og kaker, bakt med omtanke og kjærlighet, kan gi trøst og glede. Sage har et arr ansiktet, og vil helst være usynlig. Derfor jobber hun om natten i et bakeri i New Hampshire. Følelsene legger hun i de vakre og velsmakende bakverkene.

En dag blir hun kjent med Josef Weber, en respektert og avholdt mann. Det oppstår tillit mellom de to, og en dag ber Josef Sage om en umulig tjeneste: Han ber henne om hjelp til død. Det viser seg at han var nazist under krigen, og nå vil han gjøre opp for seg. Finnes det tilgivelse for slike gjerninger? Det Josef ikke vet, er at Sages bestemor er en av de som overlevde holocaust.

En overveldende leseopplevelse!

Kjemp for alt hva du har kjært

Hanne Kristin
Rohde
Kagge

Livet går ikke på Lskinner for noen av oss, og da er det viktig med kloke ord, og noen grep for å stå oppreist – selv om livet er bratt!

Dette er en bok om selvutvikling og personlig lederskap. Det handler om å ha respekt for eget liv, og forsøke å bli den beste utgaven av deg selv!

Forfatteren inviterer oss inn i sin verden, og gir deg inspirasjon til å finne din kraft, din styrke – til å ta ledelsen i eget liv. Vi kan luke ut både mennesker og handlinger som tapper oss for krefter, og lene oss på dem som står oppreist!

Vi trenger alle drømmer. Noe å glede oss over, strekke oss etter og kjempe for. Våre svakheter – kan bli vår styrke!

Norsk lærarutdanning i etterkrigstida

Ei utvikling i spenning mellom tradisjon og fornying.

Forfattarar: Per Østerud, Sigmund Sunnanå og Åsulv Frøysnes

Dei tre forfattarane har særleg lagt vekt på å fortelje om utviklinga av ny 3-årig lærarutdanning for grunnskolen frå 1960- og 1970-åra, då dei var aktivt med i utforminga av lærarutdanninga. Ved sida av ei kort framstilling av lærarutdanninga i etterkrigstida, er det skissert utdanningspolitiske utviklingstrekk fram til dagens situasjon. Nokre trekk ved skole og lærarutdanning før denne utviklingsperioden er omtalt i kapittel 1 (1940- 1970) og i vedlegg 2 (1739-1940).

Det meste av innhaldet i boka er sentrert om 1960- og 1970-åra med grotid, forsøksverksemd og reformer i lærarutdanninga. Det er egne kapittel om Lærarutdanningsrådets rolle og funksjon i 1960-åra og om arbeid og oppgåver for rådet i 1970-åra.

Det er gjort greie for arbeidet med å få vedtatt ny lov om lærarutdanning i 1973 og om iverksetting av lova med føresegnar. Utviklinga av nye planar for dei ulike lærarutdanningane i 1970 åra på grunnlag av tilrådingar frå Studieplan- og reglementsutvalet for pedagogiske høgskolar har fått brei omtale.

Østerud og Sunnanå har fortalt om reformarbeid ved dei to høgskolane dei arbeidde ved (Hamar og Stavanger). I vedlegg 1 har dei tre forfattarane fortalt om eigen bakgrunn og erfaringar som elev, student, lærar og leiar.

I dei siste kapitla i boka er det skissert utviklingstrekk frå 1990-åra til i dag med vekt på korleis lærarrollen i grunnskolen har utvikla seg i tråd med endringar i skole og lærarutdanning. Studieplanen for allmennlærarutdanninga frå 1980 galdt til 1992 då utdanninga vart 4-årig og det vart mange endringar i løpet av 1990-åra. I den dagsaktuelle situasjonen arbeider Ludvigsen-utvalet med innhaldet i grunnopplæringa sett i forhold til krav i eit framtidig samfunns- og arbeidsliv. Følgjegruppa for grunnskolelærarutdanninga har lagt fram årlege rapportar om utviklinga i lærarutdanninga frå 2010 til våren 2015.

I det siste kapitlet er det gitt eit kort oversyn over lærarbehov i eit grisorland som Norge, innhaldet i grunnskolelærarutdanninga og behovet for å rekruttere lærarar i åra framover. Politiseringa av innhaldet i grunnskolelærarutdanninga er gitt brei omtale.

Forfattarane stiller seg spørjande til at det i dag synest vere brei politisk semje om seinare års viktige prinsipielle endringar for grunnskolelærarutdanninga. Dette gjeld karakterkrav for opptak, todelt utdanning, utvida utdanningstid til fem år og ikkje minst endringa med større vekt på det som er kalla sentrale skolefag som alle er teorifag, med dei konsekvensar dette har fått for både grunnskole og grunnskolelærarutdanninga.

Formålet med boka er å bidra til auka innsikt i spørsmål om lærarutdanning. Dei siste kapitla kan ein sjå på som innlegg i dagens skole- og lærarutdanningsdebatt. Målgruppe er folk som er interesserte i skole- og lærarutdanningsspørsmål.

Kan vi lære noko av historia? Spørsmålet har ikkje noko enkelt eller eintydig svar. Forfattarane meiner det er viktig at dei som arbeider med eit saksfelt, nyttar kunnskap om utviklinga og kva som er gjort tidlegare.

Boka er å få kjøpt i bokhandelen eller direkte frå forlaget ABM-media as. E-post: post@abm-media.no.

Boka er på 195 sider. Prisen er kr. 200,-.

Viktig med en åpen, digital infrastruktur

Et samfunn blir bedre med et bibliotek til stede. Og med det mener jeg ikke bare biblioteket som en konkret, fysisk tilstedeværende enhet med et folkebibliotek i hver kommune. Jeg tenker også på bibliotekenes tilstedeværelse på internett. Innbyggerne tilbringer tross alt mye tid der.

AV PETTER VON KROGH
RÅDGIVER, BUSKERUD FYLKESBIBLIOTEK

I følge SSB har nå 97% tilgang til internett, 84% har smart-telefon og på en gjennomsnittlig dag besøker 88% av oss internett. Å besøke internett er derimot ikke å sammenligne med det å gå på besøk. På internett føler svært mange seg hjemme. Vi kommuniserer, handler, ser film, hører på musikk, leser nyheter, deler viten og så videre.

Innholdsmessig er det det samme som før. Forskjellen er at det digitale stadig overtar nye oppgaver fra det fysiske og at de to inngår i et mye mer symbiotisk forhold enn tidligere. Jeg synes derfor ikke det er spesielt dramatisk å

trekke den konklusjon at *samfunnet er logget på*. Og om så er tilfelle følger det naturlig at *folkebibliotekene må være logget på*. Folkebibliotek, det ligger i navnet vårt at vi er til for folk – så der hvor folk er, skal folkebibliotekene også være.

Siden mars i år har jeg ledet et prosjekt som vi har kalt *Webløft*, som handler om at vil lager nettsider for norske bibliotek. Prosjektet har mottatt den største tildelingen til folkebiblioteksektoren fra Nasjonalbibliotekets prosjekt- og utviklingsmidler noen gang, og involverer seks fylkesbibliotek. Jeg er med andre ord offentlig ansatt. Det igjen betyr at jeg er gitt et ansvar for å forvalte skattebetalernes penger. Så hvordan skal jeg så bruke disse offentlige midlene så smart og riktig som mulig i et IT-prosjekt av Webløfts format?

For meg fremstår svaret på dette spørsmålet mer og mer opplagt. Open Source (Åpen kildekode) med åpen lisens er det riktige.

Ikke alene om open source i det offentlige

Det var til enorm glede og inspirasjon jeg kom over en artikkel i mars-nummeret av magasinet *Linux Format* om et stort Open Source-initiativ i Storbritannia. National Health Service (NHS) er landets største arbeidsgiver og hadde sett seg lei på at implementering av nye digitale løsninger stadig ble forhindret av dyre, proprietære lisenser. Nå er de i gang med

NHS Open Source Programme der det altså satses store summer på åpne løsninger.

For å utdype hva både NHS og Webløft legger i begrepet Open Source, snakker vi altså om programvare og/eller digitale løsninger som fritt kan tas i bruk og bygges videre på. Hva er vel mer naturlig enn å investere fellesskapets midler til beste for nettopp fellesskapet? Det er også viktig at det også benyttes

riktige lisenser for å sikre at denne friheten følger kildekoden etter hvert som den bygges videre på. Den mest kjente lisensen for fri programvare er den såkalte

GNU-lisensen. GNU står for General Public License, og det er denne Webløft i all hovedsak benytter seg av, inspirert både av NHS, men også Danskernes Digitale Bibliotek som opererer likedan.

Wordpress – som en fjerdel av internett også gjør det

Enkelt forklart legger Webløft til rette for at norske bibliotek skal kunne ta i bruk moderne nettsider og koble seg til hverandre i et fellesskap rundt videreutvikling og bruk av nettsidene. I likhet med en fjerdedel av verdens nettsider bruker vi nettsideløsningen Wordpress CMS. Hovedårsakene til at vi har valgt Wordpress er flere.

Det er her vi finner det største fellesskapet. Dette betyr veldig mye, ettersom det er brukerne og deres bidrag som utgjør et fellesskap. Man kan jo tenke seg Facebook med alle sine teknologiske finesser og muligheter. Uten brukerne er det bare et tomt skall igjen, ribbet for mening. Fordelen med det store Wordpress-fellesskapet er at det nesten alltid er noen som har

hatt de samme utfordringene som oss. Og allerede løst dem!

Videre er Wordpress enkelt å bruke både for sluttbruker og den ansatte. Det er en tilpasningsdyktig

løsning som fungerer like godt på mobil og nettbrett som på datamaskin. Alt det et bibliotek trenger kan gjøres med Wordpress, og det er det Webløft gjør. Den dagen Wordpress kommer til kort skal vi selvsagt

” *Prosjektet har mottatt den største tildelingen til folkebiblioteksektoren fra Nasjonalbibliotekets prosjekt- og utviklingsmidler noen gang, og involverer seks fylkesbibliotek.*

” *Slik kan selv de minste bibliotekene våre servere innbyggerne sine det aller siste og beste fra lyd- og videoproduksjon fra bibliotek i hele Norden.*

se til andre alternativer, men foreløpig er denne Open Source-løsningen den perfekte partner for norske bibliotek.

Eksternalisert og stykkevis utvikling

For å sikre størst mulig overføringsverdi av arbeidet vårt er det viktig å unngå at all kode og funksjonalitet bygges inn i selve nettsiden. Derfor konsentrerer vi utviklingen vår til såkalte plugins. Disse gjør det mulig for oss å isolere det enkelte utviklingsløp, noe som betyr raskere gjennomføring og ikke minst at også andre med Wordpress-sider kan benytte seg av utviklingen vår.

En Webløft-nettside er spekket med nyttige plugins for et bibliotek. Mye av dette er gratis tilgjengelig hyllevare som allerede ligger i Wordpress-brønner på nett. Men bibliotekene har sine spesielle behov, og det er disse vi skal forsøke å dekke i prosjektet vårt. Derfor har vi blant annet utviklet nye plugins for integrering av de norske biblioteksystemene, integrering av Nasjonalbibliotekets e-boktjeneste Bokhylla, og et flunkende nytt Kultursøk som lar brukerne søke i og kombinere et vell av baser i norske arkiv, bibliotek og museer. Denne type plugins er med på å gi enten ny eller forbedret funksjonalitet til norske bibliotekers digitale tilbud. Dette er viktige, men nokså statiske plugins hvis oppgave er å motta søk og hente svar i ulike databaser.

Store muligheter i innholdsproduksjon og -deling

Det er en annen type plugins som kanskje bærer i seg et større og mer interessant potensial. Det er den typen som handler om innholdsproduksjon og som i større grad tar i bruk potensialet i biblioteknettverket. Vi skal koble norske bibliotek sammen ved å utvikle plugins som syndikerer (syndikere = publisere noe samtidig i mange publikasjoner/kanaler) det materialet de produserer. I praksis betyr dette at artikler som skrives ved et bibliotek også kan publiseres ved et annet. Dermed trekker vi veksler på hverandre, og enkeltbibliotek kan i større grad kan spisse sin egen innholdsproduksjon. Samtidig ivaretas bredden i innholdet gjennom å hente inn materiale fra andre bibliotek.

Vi har ikke tenkt å stoppe med artikler. Også sider vil kunne bli syndikert. Dette åpner for mange spennende samarbeid ettersom en side dermed kan oppdateres og vedlikeholdes i og fra ett bibliotek, en institusjon eller interessefelleskap, men vi-

London. Siden mars i år har jeg ledet et prosjekt som vi har kalt webløft, som handler om å lage nettsider for norske bibliotek, fortalte Petter von Krogh på Internet Librarian i London i høst.

ses som en integrert del i mange bibliotek rundt omkring. Hva om vi for eksempel ble enige om at utvalgte Gamebrarians sto for en side om spill i bibliotek, og at den ble vist i en mengde bibliotek i hele landet? Eller månedens Mooc levert av UH-bibliotekene og lignende.

Økt verdi med nordisk samarbeid

Ett syndikeringsprosjekt som allerede har kommet langt er samarbeidet vi har etablert med det finske nasjonalbiblioteket og deres video- og lydprosjekt Kirjastokaista. Finnene har laget en overbygning for innhenting og presentasjon av filmer og lyd fra bibliotek i hele Norden. Tjenesten baserer seg på allerede velfungerende digitale tjenester som Youtube, Vimeo og Soundcloud, noe som gjør det uhyre enkelt å bli med som bidragsyter.

Webløft har invitert med seg Bergen offentlige bibliotek som test-bibliotek, ettersom de har jobbet mye med både podcaster og videostreaming og – produksjon. Dermed har vi et faktisk materiale vi kan teste vår egenutviklede Kirjastokaista-plugin med. Den lar et bibliotek selv hente ned filmer i sin egen nettside. Innhenting filteres ved hjelp av kategorier som språk, tema, eierbibliotek osv. Slik kan selv de minste bibliotekene våre servere innbyggerne sine det aller siste og beste fra lyd- og videoproduksjon fra bibliotek i hele Norden. Og husk: alt av utvikling i Webløft er Open Source med åpne lisenser og kan tas i bruk av alle, helt uten kostnad.

Webløft kobler bibliotekene sammen

Det er denne måten å jobbe på som gjør

Webløft til mer enn bare noen nettsider. Nå sørger vi for at offentlige investeringer kanaliseres i samme retning. Produktene vi lager er åpne slik at både vi og andre institusjoner og innbyggere kan forbedre og bygge videre på arbeidet vårt. Sammen utgjør vi en ny og viktig infrastruktur, viktig for hele det brede kulturfeltet. Folkebibliotekene både kan og bør spille en nøkkelrolle i å gjøre verdifull informasjon tilgjengelig for folk. Teknologien er her for lengst, nå gjelder det å ikke la gårsdagens systemer eller forretningsmodeller få oss ut av kurs. ■

Artikkelen bygger på et foredrag Petter von Krogh holdt under årets *Internet Librarian* i London.

Fylkesbiblioteket i Buskerud er prosjektansvarlig for Webløft, mens fylkesbibliotekene i Akershus, Finnmark, Telemark, Vestfold og Østfold er med gjennom samarbeidsavtaler som gjør dem til mellomledd mellom hovedprosjektet og kommunene innenfor sitt fylke. Åtte måneder inn i prosjektet er vi 33 bibliotek som er online med nettsider fra Webløft, og vi håper å være omkring 50 ved nyttårstider. I så fall vil målet for første prosjektår være nådd. Målet for prosjektets andre år er at 100 bibliotek skal være ha Webløft-sider, forutsatt at vi mottar midler fra Nasjonalbiblioteket til andreåret av prosjektet.

Endelig er den nye låneordningen for norsk kort- og dokumentarfilm på plass. Den 24. november lanseres bibliotekenes strømmefilmtjeneste Filmbib. Det betyr at alle kan låne med sitt nasjonale lånekort og se ubegrenset med norsk kort -og dokumentarfilm, døgnet rundt. Kulturdepartementet gir støtte til ordningen og Norsk filminstitutt administrerer den.

AV INGRID KRISTIN DOKKA
SENIORRÅDGIVER VED NORSK FILMINSTITUTT

Låneordningen Filmbib har lenge vært en drøm for mange bibliotek. De siste tre årene har det skjedd mye. Filmorganisasjonene og Staten er blitt enige om hvordan dette skal fungere, og et utvalg med filmkyndige mennesker har valgt ut filmer som skal være med i tjenesten. Filmbib starter nå med 150 kort- og dokumentarfilmer til utlån, og målet er at 100 nye filmer skal legges til hvert år.

Filmene er valgt med omhu, og tanken er at alle låntakere ved norske bibliotek skal kunne se film på nettbrett, mobiltelefoner eller via egen PC. Filmbib er ikke bare en flott tjeneste der låntakerne kan dykke ned i den norske filmen, men filmskaperne mottar også vederlag for filmene i tjenesten.

Repertoar

Når nå Filmbib blir tilgjengelig for alle bibliotekenes låntakere den 24. november, hva kan man da forvente å finne av filmer?

Når det gjelder kortfilmer er det lagt

vekt på både mangfold og egenart. Hvert år produseres det rundt 300 kortfilmer i Norge, og av disse holder rundt 100 en god profesjonell standard. Definisjonen på en kortfilm er at den skal være under 60 minutter. Derfor vil man finne filmer i Filmbib som også er ganske lange. Det er lagt vekt på et godt utvalg med barnefilm, samt at samisk film også er representert. Det finnes dessuten viktige kortfilmklassikere; eldre filmer fra da den «frie kortfilmen» ble et eget begrep. Den frie kortfilmen stod i motsetning til oppdragsfilmen, reklamefilmen og propagandafilmen. I Filmbib finnes det nok mest av den frie kortfilmen, der filmskaperen skaper et selvstendig kunstnerisk uttrykk. Når man nå får anledning til å se kortfilmer i et historisk perspektiv, slik som Filmbib inviterer til, håper vi at mange vil finne det interessant å se hvordan omgivelsene så ut, hva slags klær folk brukte, hvordan bilene og husene så ut, hvordan menneskene

snakket og hva de var opptatt av. Kortfilmen rommer på mange måter vår moderne tids hukommelse.

Det vil også være et godt utvalg av filmer basert på litterære tekster, med handling basert på forelegg fra forfattere som bla. Henrik Ibsen, Knut Hamsun, Ragnar Hovland og Sigrid Undseth, for å nevne noen. Filmbib inneholder også et rikt utvalg av korte dokumentarfilmer som dreier seg om all verdens tematikk – alt fra forfatterportretter til kritiske dokumentarer med de store temaene som krig, fred, miljøvern, rasisme, religion, etikk o.l. Ut over at dokumentarfilmene er interessante i seg selv, er de også fine å benytte som fordypning i ulik tematikk, for de som er interesserte i det.

Mange kjente regissører

Det sies at det er i kortfilmen man ser de kommende talentene i norsk film. Som regel starter alle filmregissører sin karriere med å lage kortfilm. Noen regissører har

Filmbib

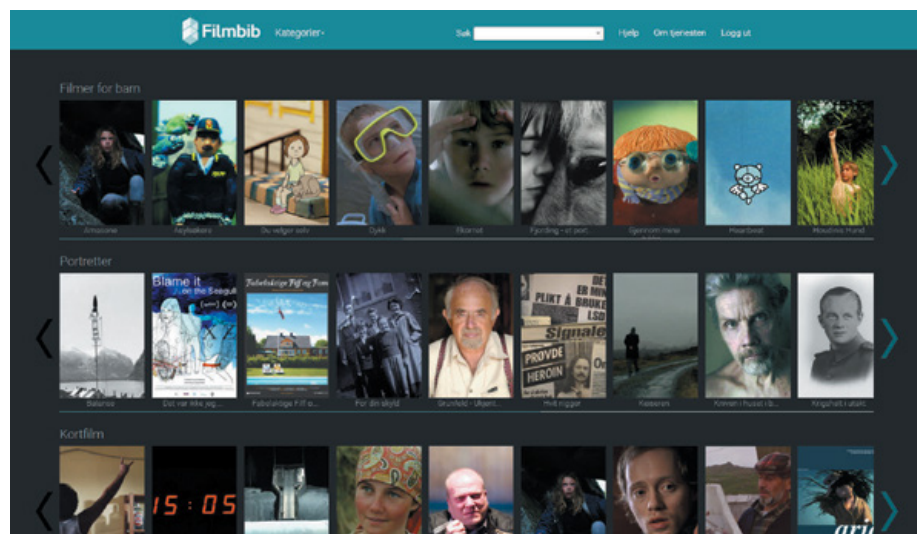
– ny og gratis strømmetjeneste via lånekortet!

kanskje dette som sitt øveformat. Andre ser på det som sitt foretrukne format. I utvalget som presenteres i Filmbib den 24. november vil vi finne kortfilmer fra kjente regissører som: Anja Breien, Margreth Olin, Oscar-vinneren Torill Kove, Harald Zwart og Sara Johnsen, for å nevne noen få. Vi finner også kjente norske skuespillere i svært mange av filmene – fra Bjørn Sundqvist til «Okkupert»- og «Bølgen»-aktuelle Ane Dahl Torp. Henriette Steenstrup, som mange kjenner fra utallige TV-show, «Lillyhammer» og «Dritseint med Edel», figurerer som skuespiller i flere fine og morsomme kortfilmer.

Film for alle

Når låntaker prøver Filmbib for første gang, vil han eller hun oppdage en strømmetjeneste med likhetstrekk fra andre kjente strømmekanaler – visuelt sett. Det er enkelt å søke og det vil være enkelt å finne de filmene man er mest interessert i.

Filmbib inneholder filmer for alle aldersgrupper. Alle filmene er merket med aldersanvisning, hvor Medietilsynets (og lovpålagte) aldersgrenser brukes. Tjenesten inneholder også en barnekategori. Likevel bør vi nevne at selv om en film har fått lav aldersgrense er det ikke synonymt med at filmen *egner seg* for barn eller at filmen er *interessant* for denne målgruppa. Derfor gir vi som råd at hvis du som voksen setter barnet ditt foran PC-en med Film-

bib, kan det hende at barnet raskt forlater skjermen. Det er alltid smart å ta en voksens vurdering først, før man slipper barnet løs i filmens vidunderlige verden.

Tjenesten er enkel og nærmest selvforklarende, selv for de med lite data- og netterfaring.

Filmene i tjenesten er også klarert for undervisning og kan brukes i klasserommet ved vanlig innlogging med nasjonalt lånekort.

Stadig i utvikling

Selv om Filmbib lanseres den 24. november betyr det ikke at utviklingen av tjenesten stopper. Det er mange planer for fremtiden og det første er applikasjoner for

dine håndholdte enheter med iOS og Android. Utvikling av andre funksjonaliteter, som mer detaljerte emneordssøk og egne visningsrom for barn, er ting du kan se fram til i tiden som kommer. Besøk Filmbib ofte! Det blir stadig lagt til filmer og mer funksjonalitet.

På vegne av Norsk filminstitutt oppfordres alle landets biblioteker til å takke ja til tjenesten og anbefale Filmbib til alle sine brukere; som en rosin i pølsen, en liten magisk godteripose, hvor du kan se den samme filmen 100 ganger om du vil, eller se 100 forskjellige filmer! Filmene er allerede inkludert i lånekortet – kan det egentlig bli bedre? ■

Dramatisk. Fra den dramatiske scenen på sjøen mot slutten av fortellingen. I rollene: Marie Blokhus som Allis, Niklas Gundersen som Bagge. [Foto: Det Norske Teatret]

Skammen i litteraturen

Skam er en gammeldags følelse. Mente man før. For de senere årene er denne gammeldagse følelsen tilbake i litteraturen. Tenk bare på Michael Ondaatjes *Den engelske pasienten*, Ian McEwans *Om forlatelse* og Salman Rushdies *Skam*. Et norsk eksempel er Agnes Ravatns *Fugletribunalet*, som nylig ble oppført på Det Norske Teatret.

TEKST: NINA KRAFT
FRILANSJOURNALIST

Du kommer aldri unna fuglene. Fuglene flyr over oss, og de ser alt. Det de ser svært mye av, er det vi helst vi gjemme. Aller mest ser de vår skam.

I Agnes Ravatns roman «Fugletribunalet» er det fugler over alt. En av personene drømmer at han blir dømt av et tribunal av mennesker med fugleholder. Han biter seg særlig merke i en av dem, en kvinne med kjøttmeishode, det er hans avdøde kone. Damen i butikken har stikkende små fugleøyne. Hovedpersonen Allis Hagtorn får kjøttmeiser i musefellene sine. På et tidspunkt angriper fuglene menneskene som i en Hitchcock-film.

Allis har blamert seg for hele Norge ved å ligge med kringkastingssjefen – foran ansiktet på kringkastingssjefens kone og alle gjestene deres. Hun har mistet jobben som programleder og blir hushjelp og gartner hos

en mann som bor på et øde sted på Vestlandet. Men selvsagt kommer hun ikke unna. Ingen gjør det. Ikke hennes arbeidsgiver Sigurd Bagge heller, som viser seg å ha sine egne grunner til å føle skyld og skam. For hva skjedde egentlig da kona hans druknet?

Fuglene vet, som vi sier i Kristiansand, der jeg kommer fra, sier privatpraktiserende psykolog Cecilie Benneche.

– Jeg tror det var vanlig, i andre landsdeler også, å mene at fuglene ser alt som foregår på jorda under seg. De ser alt i fugleperspektiv, naturen ser oss selv om vi forsøker å gjemme oss bort. Fuglene er både et ytre blikk og vår indre kritiske dialog. De både ser vår skam og *er* vår skam – de er vårt overjeg.

Skammen over å være den du er

Det Benneche finner mest interessant ved

skam, og som hun ser tydelig i Ravatns roman, er ikke så mye skammen ved å ha gjort noe konkret, men «grunnsskammen.» Den er knyttet til svak selvfølelse. Grunnsskammen oppstår i tidlig barndom, og dreier seg ofte ikke om hva man har gjort, men hva som er gjort mot en selv.

– Se for deg at et barn kommer løpende til sine foreldre i entusiasme med utstrakte armer. Men barnet blir ikke møtt, ikke anerkjent for den han eller hun er, men avvist eller latterliggjort. I stedet for å reagere med sinne, beskytter barnet relasjonen ved å ta på seg skylden selv, ved å si at det er seg selv som er slem og feil. Ingen annen emosjon er så knyttet til selvfølelsen som skam.

Benneche tilføyer at det finnes nesten alltid slike brudd i kommunikasjonen mellom foreldre og barn, men det er ulike gra-

der. Det er også fullt mulig å ha lav selvfølelse og høy selvtilitt. Det siste får man ved å ha lyktes senere i livet, f.eks. på TV eller forretningsverdenen. Men en person med høy selvtilitt og lav selvfølelse kan lettere bli dyttet av pinnen under en krise enn en person med høy selvfølelse.

Den skamløse skamfulle

En person kan virke «skamløs» i det ytre, for eksempel en som er seksuelt promiskuøs som Allis, men som dypt inni seg bærer på mye skam. Ved å finne en overtredelse av samfunnets normer, kan han eller hun bruke denne nye skammen for å dekke over den gamle. Det kan finnes lag på lag av skam i en person, forklarer Benneche.

En svak selvfølelse gjør at personen ikke tar vare på seg selv. Hun eller han tror ikke at hun er verdt noe, og dermed ligger veien åpen for selvskading, misbruk av alkohol, legemidler og narkotika, spiseforstyrrelser og mye annet vi ser rundt om i samfunnet vårt. Allis viser sin grunnskam ved å bli nærmest selvutslettende overfor arbeidsgiveren, som hun raskt begynner å behandle som en potensiell elsker. Hun lar seg skjenne på som et barn, tar imot hans humørsvingninger, trøster ham og lager maten hans – hun må faktisk spise alene på kjøkkenet etter at han er ferdig.

– Den ytre skammen kan virke som et forsvar mot den indre skammen. Som hos Allis – hun har skaffet seg noe å skamme seg over slik at hun slipper å kjenne på den indre og dypere skammen over hvem hun grunnleggende er. Hun søker noe som er ganske fornedrende – og dessuten selvutslettende. Hun tar på seg klærne til kona til Bagge for å være en annen. Allis er formløs og formbar.

Det glatte fjeset

Benneche holder på med et prosjekt sammen med fotografen Jo Michael og en gruppe skuespillere, hvor de arbeider med nettopp følelser og ansiktsuttrykk. Hun synes at Ravatns tekst, og hvordan Marie Blokhus tolket henne i teaterversjonen som nettopp gikk på Det norske teatret, gir slående eksempler på hvordan grunnskammen også arter seg fysisk.

– Allis sier til Bagge at hun er den han helst vil være. Med andre ord er hun en kvinne uten indre kjerne. Slik spiller Blokhus henne også, jeg synes hun var veldig god.

Benneche setter opp et glatt fjes selv for å illustrere. Som kontrast viser hun frem et foto av en liten mørk gutt med en rynke i pannen i form av bokstaven U satt på hodet

– Alle følelser har tilsvarende ansiktsuttrykk. Dette er kultur-uavhengig, vi ser det i alle kulturer, til alle tider. Denne lille gutten viser tristhet. Den omvendte U-en er tristhetens ansikt, påpekte Charles Darwin i sin tid, og det stemmer. Skammens ansikt er et ansikt hvor personligheten er utvisket. Et annet fysisk tegn på skam er å unnlate å se andre inn i øynene. I stykket sier Bagge til Allis at hun aldri ser ham i øynene, og hun sier det samme til ham. Allis rødmer dessuten – et velkjent tegn på skam.

Skyld og skam

Det var psykologen Helen Block-Lewis som skilte skyld og skam, forklarer Tuva Øktedalen, psykolog på Modum bad. Block-Lewis definerte skam som negativ selvevaluering. Freud var ikke så oppatt av skam, mest av skyld. Men delingen av skyld og skam har vist seg å være fruktbar, for man ser klarere hvordan skyld og skam ikke alltid følger parallelle linjer. Det er jo fullt mulig å ha stor skyld i noe og burde skamme seg, eller å ha liten eller ingen skyld og allikevel skamme seg voldsomt.

En del av Øktedalens klienter er tilsynelatende vellykkede mennesker som bærer på en dyp skam. De har vært i krisesituasjoner av ulike slag, kanskje opplevde krig, og under krisen oppdaget at de ikke greide å oppføre seg på en måte som stemmer med eget selvbylde.

Skam for ikke å strekke til tror hun er et økende problem i et samfunn som krever stadig større ytre vellykkethet. På den annen side, påpeker hun, får vi også som samfunn stadig større aksept for psykopatologi. I mer tradisjonelle samfunn, hvor en straffende Gud var en ubestridt realitet, og det bare finnes én norm å leve etter, kan skamfølelsen derimot nå ekstreme høyder.

– Den måten skammen kan lettes på, er jo ved å komme ut av isolasjonen og få en annens perspektiv på det man strever med. Ved å møte andre mennesker, kan den som skammer seg, bli møtt. Graden av objektiv skyld kan diskuteres og defineres – og dermed graden av «rimelig skam». I et tradisjonelt samfunn finnes det kanskje ingen lindring for skammen hos de andre, for det man har gjort eller det man er, kan være noe alle fordømmer, opplyser Øktedalen. Ikke all skam er for øvrig noe man bør kvitte seg med, skam handler om sensitivitet overfor

samfunnets normer, mener hun.

– Hvis vi ikke skal leve i et totalt anarki, må vi til en viss grad tilpasse oss samfunnets normer. Når man ikke greier dette, blir man flau eller forlegen – det er de minste utgavene av skam. På den motsatte ytterligheten ser vi maladaptiv skam, altså skam som gjør at man ikke kan tilpasse seg. Man er redd for å bli sett som den man er, for ikke å bli akseptert, for å bli «avslørt» som en som ikke er god nok.

Isolert soning

Allis og Bagge isolerer seg i et hus som ligger langt unna allfarvei og graver seg ned i sin skam og forsøker å døyve sin skyld. Den som skammer seg, isolerer seg. Om ikke alltid fysisk, så i hvert fall psykologisk og symbolsk. Her i form av huset – et kjent symbol på jeget – og hagen, et kjent symbol på vekst. Hagen kan også være et sted for synd, i fortellingen om Adam og Eva. Ravatn gjør rikelig bruk av henvisninger til både Bibelen og annet kulturelt fellesgods. Jorda, som Allis graver så energisk i, representerer både død og liv – og liv fra død.

– Skam er en veldig isolerende følelse. Det er svært isolerende å føle at du står utenfor fellesskapet og synes du er annerledes og stygg og fæl, Agnes og Bagge er omtrent som i en Bergmannfilm, alene mot

elementene på en øde øy. Mens de vokter på hverandre, utfordrer hverandre, sliter på hverandre og kjenner på seksuelle spenninger – men uten å nå frem til hverandre, synes Benneche. Allis-figurens isolasjon er ingen soning som gjør noe godt mot de hun har forbrutt seg mot. Og det er høyst tvilsomt om den selvpålagte straffen får noen konsekvenser utover selvplaging og ytterligere isolasjon og skam. Benneche kjenner igjen mønstret fra sin praksis.

– Det er vanlig at mennesker som har sterk skamfølelse ikke gjør noe for å reparere det de har gjort, det ligger i skammens natur å gjemme seg. Men skam over gjerninger vi har gjort, forteller oss at vi har brutt mot oss selv og vår indre kjerne. Skam vil, når den ikke unnvikes, gi muligheter for reparasjon og ny begynnelse. Allis kunne ha kontaktet mannen sin, f.eks. Det gjør hun ikke. Hun kunne ha gått mer ut blant folk og realitetorientert seg. Dette er ikke noen skandale i kongehuset akkurat, og i motsetning til Sigurd Bagge har hun ikke drept noen. De er kanskje begge skyldige, men på veldig forskjellig nivå. Så hvor blamert er hun egentlig? I vår tid går det meste ganske fort over. Hun kunne søkt profesjonell hjelp. Men hun gjør ikke noe av dette, og da blir skammen værende. Den bekrefter på denne måten det hun frykter: hun er ikke god nok. Og den ubearbeidede skyldfølelsen hos Bagge kommer på samme måte frem i drømmer og mareritt. De får ikke fred.

Bygger kjøkken – eller båt

– Å føle skam viser at man er et moralsk subjekt som vet når man er skyldig i noe, så i utgangspunktet – hvis ikke skam er noe som er blitt påført individet f.eks. ved overgrep – er skammen en god og nødvendig følelse, sier professor i etikk Paul Leer-Salvesen, og legger til:

– Noen terapeuter vil fjerne skammen helt. Jeg tror ikke det er noen god idé – jeg vil helst ikke leve i et skamløst samfunn.

Leer-Salvesen, som er mer opptatt av skyld og soning enn av skam, opplyser at ordet soning har samme gammelgermaniske opphav som ordet synd. Det betyr noe som har gått sund, altså noe som må repareres.

– Det finnes to hovedformer for soning: passiv og aktiv. Passiv soning består i at noen andre sørger for at den som har begått en ugjerning soner fengsel, ved bot eller ved å betale offeret selv eller offerets familie. Aktiv soning kan være samfunnsarbeid i stedet for fengsel, men består i at individet selv foretar seg noe for å gjøre det godt

AGNES RAVATN (f. 1983) debuterte med romanen *Veke 53* (2007). Ravatn har gitt ut flere kritikarroste og prislønte bøker, og ho er kjend for si særeigne, vittige stemme og skarpe blikk for menneskeleg svakheit. For *Veke 53* (2007) fekk Ravatn Natt & Dags Bergenspris for beste bok i 2007. Ravatns andre roman *Fugletribunalet* (2013) hausta gode kritikkar og vann både P2-lyttaranes romanpris, Ungdommens kritikarpris og Bokbloggerprisen 2013.

Kilde: *Samlaget.no*

igjen – alt fra en unnskyldning til frivillig arbeid. Vi gjenfinner både aktiv og passiv soning i Bibelen og andre religiøse tekster, i de fleste samfunn – og i dagliglivet, sier etikkprofessoren, som har vært fengselsprest og hørt mang en drapssdomt fange snakke om skyld og soning. Han minnes:

– En av dem sa til meg: «Når straffen er ferdig, er min skyld ikke over. Den vil jeg bære på skuldrene så lenge jeg lever.»

I «Fugletribunalet» bygger Bagge en båt til Allis, som er blitt hans substitutt-kone, kanskje som en soningsgave til sin avdøde kone. Leer-Salvesen gjenfinner hverdagsvarianten av dette ved alle ektemennene som har begått sidesprang og som forsøker å gjøre det godt igjen ved å være litt ekstra hendige i huset. Det er jo ikke alle menn som er så flinke til snakke – for øvrig i likhet med fiksjonsfiguren Bagge. De tause mennene gjør noe med nevene i stedet.

– Tenk på alle de utro mennene som soner ved å bygge hele kjøkkener til kona si. Eller de bygger hagemurer, eller de legger fliser på badet, eksemplifiserer

Leer-Salvesen. Dessverre, fortsetter han, er slike soningsgaver ofte ikke nok. Mennesker gjør mye mot hverandre som ikke lar seg reparere.

– Da kan man sone symbolsk. I eldre tider hadde de flere måter å gjøre ette på enn vi har. I middelalderen kunne man vise sin skyld ved å kle seg i sekk og aske og dra på pilegrimsferd.

Den menneskelige syndbukken

Hvis vi går enda lenger tilbake i historien, er det kanskje mer uklare skillelinjer mellom skyld og soning. Den fransk-amerikanske filosofen og historikeren René Girard skriver om syndebukken, som i menneskehetens barndom ikke kun var et språklig bilde, og som til å begynne med var et menneske, ikke et dyr. Gudene måtte blidgjøres, og en person ble pekt ut til å bære all skyld og bli ofret for at de andre skulle bli skyldfri. Den utvalgte hadde gjerne lav status eller var lite tiltalende – eller kunne unnværes eller av andre grunner som ikke hadde noe med skyld å gjøre.

– Det var et stort sivilisatorisk frem-skrutt da faktisk skyld ble knyttet til soning, og ofringspraksisen fortsatte uten mennesker. Jødedommen slutter med menneskeofringer og ofret heller dyr – påskelammet ble rituelt ofret hvert år. Vi kjenner det igjen i hvordan Jesus blir kalt Guds lam, sier Leer-Salvesen. Han tilføyer:

– Men vi har jo ikke helt sluttet med menneskelige offerlam, da. Se bare på hvordan et fotballag som har tapt alle kam-pene en sesong, «ofrer» treneren sin, selv om han ikke var noen dårlig trener. Og en bedrift som har blitt avslørt som korrump, ofrer lederen sin nærmest som et ritual – enten han er skyldig eller ei. Da er liksom alt i orden igjen.

En ny himmel og en ny jord

Slutten på Ravatns «Fugletribunalet» er – i hvert fall nesten – et menneskeoffer. Bagge har allerede ofret båten som hans kone falt ut av da hun druknet, ved å sette sere-monielt fyr på den. Så står kanskje Allis for tur. Men den språklige rammen er ikke primært kristendommens. Det er Balder – den fagre, gode Kristuslignende guden i norrøn mytologi – som står i sentrum for historien som Allis forteller Bagge. Og Balder inngir kanskje litt håp på slutten av romanen.

Kanskje får Allis orden på den gjen-grodde hagen. Kanskje kan skyld sones og utslettes og en ny verden oppstå, slik det står i Voluspå. Kanskje finnes det håp. ■

QUIZ!

1. Hva heter faren i familien Clifton, som ellers består av moren Sara, sønnen Julian og katten Miss?
2. Hva heter Norges første nasjonalbibliotekar (1994-2002)?
3. Hvilke land deler den lengste sammenhengende landegrensen?
4. Under hvilket navn kjenner vi «Christian Frederik Carl Georg Valdemar Axel»?
5. Sorter disse fra kortest til lengst drektighetstid: Marsvin, hamster, katt, kanin, chinchilla.
6. Hvilken fortelling begynner med «Det var så grueligt koldt; det sneede og det begyndte at blive mørk aften; det var også den sidste aften i året, nytårsaften.»
7. Hvilken forfatterdatter ble mye spilt på radio med låten «This year» og platedebuterte i år med «Angerville»?
8. Skal du sveipe til høyre eller venstre for å avvise noen på Tinder?
9. Når spilte Norges landslag sist i et VM-sluttspill?
10. En kjent engelsk matematiker som ville fylt 200 år i høst er kjent for ordene AND, OR og NOT. Hva het han?
11. Hvor mange gjemte seg i huset sammen med Anne Frank?
12. Hva er kroppens største organ?
13. Hvor mye vil hver nordmann bruke i snitt på julegaver i 2015?
14. Hva heter grenseovergangen mellom Norge og Russland som nå stadig krysses med sykkel?
15. Hva er de to første ordene i Bibelen?

– Den minste bukken Bruse og Trollet

Svar på quiz

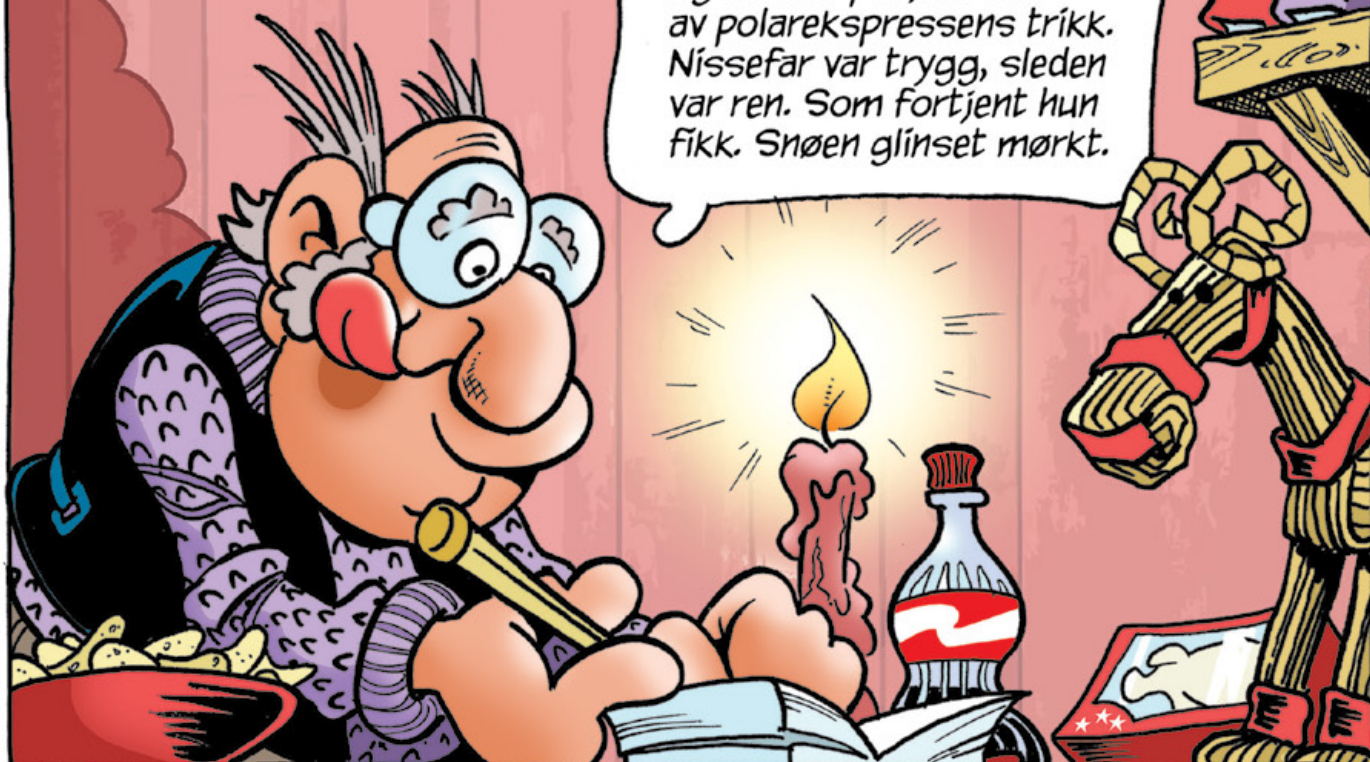
1. Pat	6. Den lille piken med	11. 7 (8 inkl. Anne)
2. Bendik Rugaas	svovelstikkene, H. C. Andersen	12. Huden (rundt 1/6 av
3. Russland og Mongolia		kroppsvekten)
4. Kong Haakon	7. Ine Hoem	13. Omtrent 6300 kroner
5. Hamster (20), kanin (30), katt (64), marsvin (70), chinchilla (111).	8. Venstre	14. Storskog
	9. 1998	15. I begynnelsen
	10. George Boole	

PERM TIL PERM

av sveen &
emberland

Første søndag
i advent:

...så kryss dine ben,
Nisseemor!
Alvene i fella gikk,
og Rudolf påkjørt ble
av polarekspressens trikk.
Nissefar var trygg, sleden
var ren. Som fortjent hun
fikk. Snøen glinset mørkt.

INNER-
TIER!

Denne diktsamlingen er den
beste som er skrevet. Et
bibliofilt mesterverk. En
sikker bestselger!

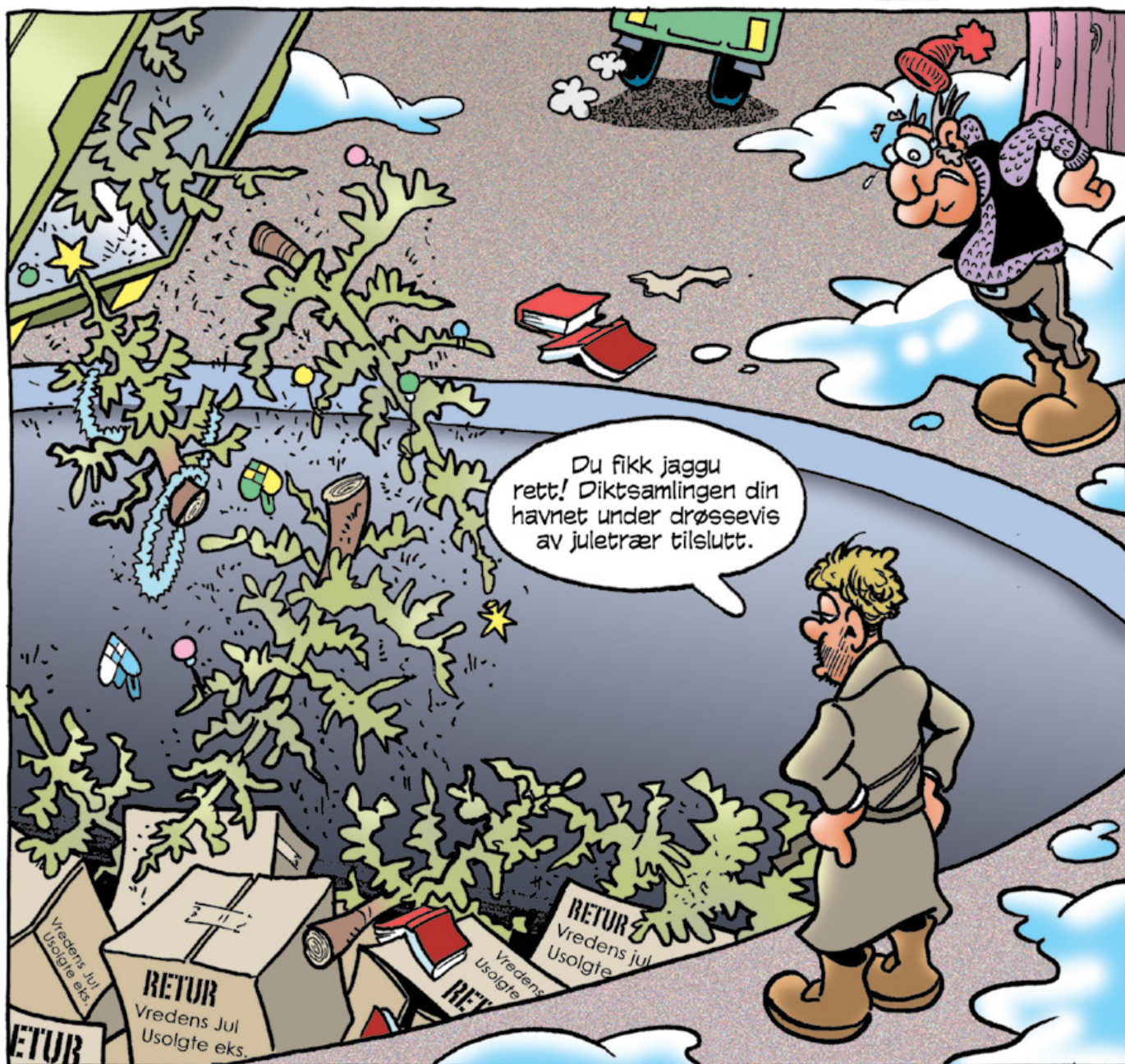

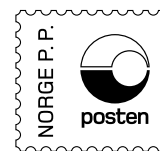
Varsle biblio-
tekenes inn-
kjøpsordning
og trykk
rekordopplag!
Jeg GARAN-
TERER at
poesiboka mi
"Vredens Jul"
vil ligge under
drøssevis av
juletrær!

Deal.

Et nullet resultat hos innkjøpsordningen og et farsepreget bokhandelsalg senere, litt ute i januar...

Returadresse: Bok og Bibliotek
DB Partner AS, Postboks 163,
1319 Bekkestua

For i julen har man tid til å ha tid
Asta Lie Isaachsen

BIBLIOTEK
SYSTEMER